

Briuselis, 2019 02 27
SWD(2019) 1014 final

KOMISIJOS TARNYBŲ DARBINIS DOKUMENTAS

Šalies ataskaita. Lietuva 2019

pridedamas prie

**KOMISIJOS KOMUNIKATO EUROPOS PARLAMENTUI, EUROPOS VADOVŲ
TARYBAI, TARYBAI, EUROPOS CENTRINIAM BANKUI IR EUROGRUPEI**

**2019 m. Europos semestras. Struktūrinių reformų pažangos vertinimas,
makroekonominio disbalanso prevencija ir naikinimas ir pagal Reglamentą (ES)
Nr. 1176/2011 atliktų nuodugnių apžvalgų rezultatai**

{COM(2019) 150 final}

TURINYS

Santrauka	3
1. Ekonominė padėtis ir perspektyva	7
2. Šaliai skirtų rekomendacijų įgyvendinimo pažanga	13
3. Reformų prioritetai	17
3.1. Viešieji finansai ir apmokestinimas	17
3.2. Finansų sektorius	21
3.3. Darbo rinka, sveikata, švietimas ir socialinė politika	24
3.4. Konkurencingumo reformos ir investicijos	35
1. Makroekonominė perspektyva	39
2. Kliūčių investicijoms ir vykdomų reformų vertinimas	39
A priedas. Apžvalginė lentelė	48
B priedas. Komisijos atlikta skolos tvarumo analizė ir nustatyta fiskalinė rizika	54
C priedas. Standartinės lentelės	55
D priedas. Su 2021–2027 m. sanglaudos politikos finansavimu susijusių investicijų gairės Lietuvai	61
Nuorodos	65

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1 lentelė.	Pagrindiniai ekonominiai rodikliai	12
2.1 lentelė.	2018 m. šaliai skirtų rekomendacijų įgyvendinimo vertinimas	15
3.2.1 lentelė.	Finansinio patikimumo rodikliai	21
C.1 lentelė.	Finansų rinkos rodikliai	55
C.2 lentelė.	Pagrindiniai socialinių rodiklių suvestinės rodikliai	56
C.3 lentelė.	Darbo rinkos ir švietimo rodikliai	57
C.4 lentelė.	Socialinės įtraukties ir sveikatos priežiūros sistemos rodikliai	58
C.5 lentelė.	Produktų rinkų rezultatai ir politikos rodikliai	59
C.6 lentelė.	Ekologiškai tvarus augimas	60
D.1 lentelė.	Politikos tikslai	61

DIAGRAMŲ SĄRAŠAS

1.1 diagrama. BVP augimo veiksniai	7
1.2 diagrama. SVKI infliacijos kitimo veiksniai	8
1.3 diagrama. Pagrindiniai darbo rinkos rodikliai	8
1.4 diagrama. Tarptautinių investicijų pozicijos finansavimas	9
1.5 diagrama. Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis ir sudėtinės dalys	10
1.6 diagrama. Valdžios sektoriaus biudžeto balansas ir bendroji skola	11
2.1 diagrama. Bendra daugiametė 2011–2018 m. šaliai skirtų rekomendacijų įgyvendinimo pažanga iki šiol	13
3.1.1 diagrama. Gini koeficiento pokyčiai Baltijos šalyse	17
3.2.1 diagrama. Kredito augimas	21
3.2.2 diagrama. Realiųjų būsto kainų metinis pokytis	23
1 diagrama. Reformos poveikis ekvivalentinėms namų ūkių disponuojamosioms pajamoms	29
3.4.1 diagrama. Darbo našumas, visa ekonomika (2000 = 100)	35
3.4.2 diagrama. Iš viso investicijų	36
3.4.3 diagrama. TUI srautai į šalį	36
3.4.4 diagrama. Vienetui tenkančių darbo sąnaudų augimo veiksniai	40
3.4.5 diagrama. Realiojo efektyviojo valiutos kurso indeksas (remiantis vienetui tenkančiomis darbo sąnaudomis (VTDS) ir suderintu vartotojų kainų indeksu (SVKI))	40
3.4.6 diagrama. Eksporto rinkos dalies raida	41
3.4.7 diagrama. BVP vienam gyventojui (PGS) 2016 m., ES-28 = 100	43
3.4.8 diagrama. Bendra gyventojų kaita, proc., 2010–2016 m.	43

LANGELIŲ SĄRAŠAS

2.1 langelis. ES fondai ir programos padeda spręsti struktūrines problemas ir skatinti augimą bei konkurencingumą Lietuvoje	16
3.3.1 langelis. Veiklos rezultatų Lietuvoje stebėjimas atsižvelgiant į Europos socialinių teisių ramstį	26
3.3.2 langelis. Pagal EUROMOD atlikti priimtų mokesčių pakeitimų modeliavimai	29
3.4.1 langelis. Lietuvos investicijų srities iššūkiai ir reformos	39

SANTRAUKA

Lietuvos ekonomika toliau sparčiai vesiasi kitas Europos Sąjungos valstybes, tačiau jai reikia prisitaikyti prie mažėjančio gyventojų skaičiaus. Dėl verslui palankios aplinkos, atsparios finansų sistemos ir stabilų valstybės finansų šalis po ekonomikos krizės sparčiai atsigavo, o jos ekonomika kelerius pastaruosius metus palyginti sparčiai auga. Vis dėlto sparčios ekonominės plėtros rezultatus skirtingos socialinės grupės ir regionai junta nevienodai. Gyventojų skaičiaus, taip pat darbo jėgos mažėjimas daro spaudimą darbo rinkai ir socialinės apsaugos sistemai. Potencialų augimą riboja vis dar nepašalinti švietimo ir sveikatos priežiūros sektorių trūkumai. Kad išaugtų našumas ir ilgalaikis augimo potencialas, labai svarbu daugiau investuoti į žmogiškąjį kapitalą, inovacijas, efektyvų išteklių naudojimą ir transportą⁽¹⁾.

Augimą skatina vidaus veiksniai. 2018 m. augimas pasiekė 3,6 %. Jį daugiausia lėmė dėl didėjančio darbo užmokesčio ir lėtėjančios infliacijos sparčiai augančios vartojimo išlaidos. 2017 m. tvirtai atsigavusios investicijos taip pat stabiliai augo. Tačiau dėl silpnėjančios užsienio paklausos sulėtėjus eksportui importuota daugiau, nei eksportuota. Numatoma, kad ateinančiu laikotarpiu augimą ir toliau daugiausia skatins vartojimo išlaidos ir investicijos. Disponuojamosios pajamos turėtų didėti ne tik dėl nuolatinio darbo užmokesčio augimo, bet ir dėl 2019 m. įgyvendinsimų gyventojų pajamų mokesčio ir socialinės apsaugos reformų. Be to, tikimasi, kad investicijos ir toliau sparčiai augs, taip pat ir dėl to, kad Lietuva sparčiau įsisavins ES lėšas.

Geri ekonominės veiklos rezultatai daro teigiamą įtaką viešųjų finansų būklei. Dėl spartaus darbo užmokesčio augimo ir jo nulemtos stipraus vartojimo išlaidų padidėjimo per

(1) Šioje ataskaitoje vertinama Lietuvos ekonomika atsižvelgiant į Europos Komisijos metinę augimo apžvalgą, paskelbtą 2018 m. lapkričio 21 d. Apžvalgoje Komisija ragina ES valstybes narsiai įgyvendinti reformas, kad Europos ekonomika taptų našesnė, atsparesnė ir įtraukesnė. Tai darydamos valstybės narės turėtų dėti daugiausia pastangų, kad įgyvendintų tris ekonominės politikos vertybių trikampio elementus: vykdytų aukštos kokybės investicijas, reformomis skatintų našumo augimą, įtraukimą ir institucinę kokybę ir užtikrintų makroekonominį stabilumą ir patikimą viešųjų finansų būklę.

pastaruosius trejus metus išaugo mokesstinės pajamos. Kartu su apdairiai vykdomomis valdžios sektoriaus išlaidomis tai leido Lietuvai išlaikyti perteklinį biudžetą. Vis dėlto tikėtina, kad dėl teisės aktais įteisinto darbo pajamų apmokestinimo sumažinimo per kelerius ateinančius metus perteklius sumažės. Valstybės skola ir toliau neviršija 40 % BVP. Tačiau, nepaisant pastaruosiu metu priimtų pensijų reformų, dėl neigiamų demografinių tendencijų ir sistemos struktūros nenuseklumų, dėl kurių laikui bėgant gali sumažėti pensijų adekvatumas, vis dar išlieka ilgalaikė rizika fiskaliniams tvarumui.

Mažėjantis gyventojų, ypač darbingo amžiaus žmonių, skaičius tebėra pagrindinė augimo kliūtis. Nuo XX a. dešimtojo dešimtmečio pradžios Lietuvoje gyventojų sumažėjo beveik 25 %. Pagrindinės to priežastys – didelė emigracija ir nepalankios demografinės tendencijos. Grynoji emigracija tęsiasi, nors pastaruosiu metu jos tempas sulėtėjo. Mažėjantis darbingo amžiaus gyventojų skaičius yra viena iš priežasčių, dėl kurių didėja kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas, o taip pat ir darbo užmokestis. Užimtumas viršija 77 % ir yra didesnis už ES vidurkį, o nedarbas sumažėjo iki 6,3 %. Jaunimo nedarbo ir ilgalaikio nedarbo rodikliai yra mažesni nei ES vidurkis. Tačiau neįgalųjų ir žemos kvalifikacijos asmenų užimtumo rodikliai yra prastesni nei ES vidurkis.

Darbo sąnaudų augimas yra vienas sparčiausių ES. Per finansų krizę staigiai susitraukęs, darbo užmokestis vėl pradėjo sparčiai didėti, nors ir nuo žemo lygio. Darbo užmokesčio augimą lėmė didėjantis darbuotojų trūkumas ir įvairios darbo rinkos politikos priemonės, įskaitant nuoseklų minimalaus darbo užmokesčio didinimą. Našumas, priešingai, 2012–2016 m. augo vangiai, todėl padidėjo vienetai tenkančios darbo sąnaudos. Išaugusios sąnaudos Lietuvos eksporto rezultatų kol kas smarkiai nepaveikė, nes jas absorbuoja įmonių pelno maržos. Vis dėlto jeigu darbo sąnaudos nuolat sparčiai augs, ilgainiui gali susilpnėti Lietuvos konkurencingumas. 2017 m. našumas vėl pradėjo smarkiai augti, iš dalies dėl padidėjusių investicijų, ir augimo tempą reikėtų išlaikyti.

Kad našumas ir augimo potencialas padidėtų, svarbu investicijas sutelkti į žmogiškąjį kapitalą, inovacijas, efektyvesnį išteklių naudojimą ir transporto jungčių gerinimą.

Kvalifikuotų darbuotojų trūkumas stabdo privačias investicijas, ypač kai mažėja darbo jėga, ir tai kartu su prasta gyventojų sveikatos būkle riboja našumo augimą. Padidinus socialinę įtrauktį būtų lengviau sumažinti didelę pajamų nelygybę bei skurdą ir galimybių įsidarbinti netolygumą. Inovacijų skatinimas privačiame sektoriuje ir šio sektoriaus pajėgumo įsisavinti technologijas didinimas galėtų suteikti postūmį pereinant prie labiau žiniomis grindžiamos ir didesnę pridėtinę vertę ekonomikai suteikiančios veiklos. Efektyviau naudojant išteklius sumažėtų įmonių ir namų ūkių išlaidos. Geresnės transporto jungtys leistų Lietuvos įmonėms daugiau eksportuoti. Daugiau dėmesio skirdama investicijų efektyvumui Lietuva lengviau pasiektų savo strateginius tikslus. Remiantis šioje ataskaitoje pateikta investicijų poreikių ir iššūkių analize, D priede įvardyti Europos regioninės plėtros fondo, „Europos socialinio fondo +“ ir Sanglaudos fondo paramos įgyvendinimo 2021–2027 m. Lietuvoje pagrindiniai prioritetai.

Įgyvendinama 2018 m. šaliai skirtas rekomendacijas Lietuva padarė nedidelę pažangą⁽²⁾.

Toliau nurodytose srityse padaryta tam tikra pažanga.

- Mokesčių administratorius toliau skatina savanoriškai mokėti mokesčius ir naudoti išmaniają mokesčių administravimo sistemą. Šios priemonės pradeda duoti teigiamų rezultatų, nors bendras mokesčių prievolių vykdymas tebėra vangus.
- 2018 m. įvestu pensijų indeksavimu siekiama padidinti fiskalinę pensijų sistemos tvarumą, tačiau dėl šios priemonės ilgainiui gali sumažėti pensijų adekvatumas. 2018 m. vasarą priimtomis papildomomis reformomis siekiama sustiprinti antrąją pensijų sistemos pakopą, tačiau jų poveikis iš esmės priklausys nuo žmonių noro joje dalyvauti.

Toliau nurodytose srityse padaryta nedidelė pažanga.

⁽²⁾ Informacija apie padarytą pažangą ir veiksmus, kurių imtasi įgyvendinant konkrečios šaliai skirtos rekomendacijos atitinkamos dalies politines rekomendacijas, pateikiama priedo apžvalginėje lentelėje.

- Bendrojo lavinimo sistemos, taip pat suaugusiųjų švietimo rezultatai ir efektyvumas išlieka gana žemi. Švietimo sektoriaus reformos, įskaitant universitetų jungimą, įgyvendinamos lėtai.
- Dar reikia priimti tolesnio ligoninių tinklo konsolidavimo ir ligų prevencijos stiprinimo vietos lygmeniu teisinės sistemas. Sveikatos priežiūros paslaugų kokybės gerinimo priemonės, kurių imtasi, buvo dalinės, skirtos tik pirminės priežiūros subjektams. Nors imtasi tam tikrų priemonių vaistinių preparatų kainoms sumažinti, mokėjimų savo lėšomis lygis vis dar aukštas, ypač pažeidžiamiausioms grupėms.
- Mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūra šiek tiek pagerėjo, tačiau jos poveikis pajamų nelygybei ir skurdo mažinimui tebėra ribotas. Padidintas (ir pradėtas indeksuoti) minimalus valstybės remiamų pajamų dydis, taip pat universali išmoka vaikui. Įgyvendinant pastarojo meto mokesčių reformą nustatytas tam tikras apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčiu progresyvumas, tačiau numatoma, kad jo poveikis pajamų nelygybės mažinimui bus nereikšmingas. Socialinei apsaugai išleidžiama vis dar nedaug viešųjų lėšų.
- Imtasi tam tikrų laikinųjų priemonių viešųjų investicijų veiksmingumui padidinti, tačiau investicijų ir strateginio planavimo integravimas nenumatytas anksčiau nei rengiant 2021–2023 m. biudžetą.
- Mokslinių tyrimų ir inovacijų politika koordinuojama kiek geriau, tačiau dar reikia užtikrinti jos nuoseklumą. Pradėtos taikyti tam tikros priemonės, kad būtų pagerintas vis dar ribotas mokslo ir verslo bendradarbiavimas.

Toliau nurodytose srityse pažangos nepadaryta.

- Neišplėsta mokesčių bazė pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui. Aplinkosaugos ir nekilnojamojo turto mokesčiai tebėra maži.

Pastebima Lietuvos pažanga siekiant nacionalinių tikslų pagal strategiją „Europa 2020“: pasiektas bendras atsinaujinančiųjų išteklių energijos

naudojimo tikslas ir tikslai, susiję su darbingo amžiaus gyventojų užimtumo lygiu, išmetamu šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekiu, mokyklos nebaigiančių asmenų dalimi bei aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalimi. Vis dėlto reikia įdėti daugiau pastangų, kad būtų pasiektas energijos vartojimo efektyvumo tikslas, padidinta atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis transporto sektoriuje, sumažintas asmenų, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis, skaičius ir padidintos išlaidos moksliniams tyrimams bei eksperimentinei plėtrai, visų pirma privačiame sektoriuje.

Lietuvos rezultatai, susiję su Europos socialinių teisių ramstį pagrindžiančios socialinių rodiklių suvestinės rodikliais, nevienodi. Europos socialinių teisių ramstį pagrindžiančioje socialinių rodiklių suvestinėje gerai atsispindi pagerėjusios darbo rinkos sąlygos: tiek moterų, tiek vyrų užimtumo lygis yra aukštas, nedarbas mažėja, mažėja nedirbančių ir nesimokančių jaunuolių skaičius. Tačiau pajamų nelygė ir skurdas tebėra dideli, nepaisant to, kad socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui šiek tiek padidėjo.

Toliau nurodytos šioje ataskaitoje analizuojamos pagrindinės struktūrinės problemos, rodančios konkrečius Lietuvos ekonomikai kylančius iššūkius.

- **Mokesčių ir socialinių išmokų sistema turi nedidelį poveikį pajamų nelygės mažinimui.** Nepaisant pastarojo meto gyventojų pajamų mokesčio pakeitimų, mokesčių sistema dar nėra labai progresyvi. Kartu su nedidelėmis socialinės politikos išlaidomis tai lemia, kad mokesčių ir socialinių išmokų sistemos pajėgumas mažinti pajamų nelygę yra vienas silpniausiai išvystytų ES. Nepadaryta pažangos plečiant mokesčių bazę ir pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia ekonomikos augimui, pavyzdžiui, prie aplinkosaugos mokesčių, įskaitant automobilių mokesčius, ir nekilnojamojo turto mokesčių.
- **Skurdas ir nelygė tebėra vieni didžiausių ES.** Nepaisant spartaus Lietuvos ekonomikos augimo, skurdas ir pajamų nelygė tebėra pagrindiniai iššūkiai. Pajamų nelygę iš esmės lemia palyginti stiprus didžiausias pajamas gaunančių asmenų pajamų augimas. Privačiame sektoriuje ribotas darbdavių ir profesinių sąjungų socialinis dialogas silpnina mažas pajamas gaunančių asmenų poziciją. Nuo skurdo daugiausia kenčia vyresnio amžiaus žmonės, neįgalieji ir namų ūkiai, kuriuos sudaro tik vienas iš tėvų ir vaikų. Skurdo ar socialinės atskirties rizika kaimo vietovėse yra beveik dvigubai didesnė nei miestuose.
- **Dėl vykdomų reformų pensijų sistema tapo finansiškai tvaresnė, tačiau pensijų adekvatumas tebeverčia susirūpinti.** Taikant 2018 m. įvestą pensijų indeksavimo formulę pensijų didėjimas susietas su darbo užmokesčio fondo augimu. Taip bus subalansuotos gautos pensijų įmokos ir išlaidos socialinio draudimo pensijoms, taigi sistema taps finansiškai tvaresnė. Vis dėlto tikėtina, kad mažėjant darbo jėgai bendras darbo užmokesčio fondas didės lėčiau nei individualus darbo užmokestis, todėl bėgant laikui pensijų augimas gali atsilikti nuo darbo užmokesčio augimo. Dėl šios priežasties ir taip jau vienas mažiausių Europos Sąjungoje pensijų išmokų adekvatumas vidutiniu laikotarpiu veikiausiai dar sumažės.
- **Mažėjanti darbo jėga ir reikiamų gebėjimų trūkumas riboja Lietuvos augimo potencialą.** Didėjant darbuotojų trūkumui užimtumas ir užimtų darbingo amžiaus asmenų dalis siekia rekordiškai aukštus lygius. Tačiau gana aukštas pažeidžiamoms grupėms priklausančių asmenų nedarbo lygis verčia manyti, kad Vyriausybės priemonės, kuriomis siekiama pakelti kvalifikacijos lygį ir padėti bedarbiams rasti darbą, turi trūkumų. Daug žemos kvalifikacijos asmenų arba neįgaliųjų nedirba ir nesimoko. Dalyvavimas suaugusiųjų mokymosi programose nėra aktyvus ir yra gerokai mažesnis nei ES vidurkis. Darbo jėgos skaitmeninių įgūdžių lygis riboja įmonių galimybes naudotis skaitmeninėmis technologijomis ir mažina inovacijų diegimo potencialą.
- **Labai svarbu užtikrinti švietimo ir mokymo sistemos kokybę ir efektyvumą.** Besimokančiųjų visų lygmenų mokslo įstaigose skaičius toliau mažėja, tačiau švietimo sistemos prisitaikymo prie pokyčių tempas nėra

pakankamas. Tarp miestų ir kaimo vietovių yra didelių skirtumų, susijusių su kokybiškų švietimo paslaugų prieinamumu ir su mokymosi rezultatais apskritai. Todėl reikia efektyviau organizuoti mokyklų ir universitetų tinklus, pagerinti jų kokybę ir užtikrinti, kad jie taptų prieinamesni nepalankioje padėtyje esančioms grupėms. Priimtos naujos profesinio rengimo ir mokymo sistemos tobulinimo priemonės, tačiau jų įgyvendinimas tebekelia klausimų. Dalyvavimo suaugusiųjų mokymosi programose skatinimo priemonės įgyvendinamos, tačiau jų poveikis yra ribotas.

- **Augti našumui trukdo prasta mokslinių tyrimų kokybė ir ribotas verslo ir mokslo bendradarbiavimas.** Mokslinių tyrimų ir inovacijų sistema yra fragmentiška, o privačiosios investicijos į MTEP yra vienos mažiausių ES. Tai lemia apskritai vidutiniškus inovacijų veiklos rezultatus ir riboja Lietuvos ekonomikos augimo potencialą. Pažanga įgyvendinant inovacijų politikos reformą lėta. Vykdam aukštojo mokslo reformą numatoma konsoliduoti fragmentiškus universitetų mokslinių tyrimų pajėgumus, tačiau šias priemones dar reikia įgyvendinti. Tebėra svarbu parengti nuoseklias politikos priemones, kuriomis būtų skatinamas mokslo ir verslo bendradarbiavimas ir sukurta supaprastinta konsoliduota mokslinių tyrimų ir inovacijų rėmimo sistema.
- **Gyventojų sveikatos būklė tebėra prasta.** Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė yra viena trumpiausių ES, o mirtingumo rodikliai viršija ES vidurkį. Sveikatos priežiūros sektoriaus reformos vyksta lėtai. Išlaidos sveikatos priežiūrai yra per mažos, kad būtų galima išspręsti gausias sektoriui kylančias problemas. Pasiūlymai toliau judėti nuo stacionarios priežiūros prie modelio, grindžiamo stipresne pirmine priežiūra, tebėra projektų lygmens. Vykdam visuomenės sveikatos politiką ir šalinant su gyvenimo būdu susijusius rizikos veiksnius, nepakankamai dalyvauja vietos tarnybos. Bendra sveikatos priežiūros paslaugų kokybė tebeverčia susirūpinti, o sveikatos priežiūros paslaugų kokybės gerinimo priemonės vis dar pavienės. Dėl didelių mokėjimų savo lėšomis (mokėjimų sveikatos priežiūros paslaugų teikimo vietoje) ir didelių

regioninių skirtumų nukenčia pažeidžiamiausios grupės.

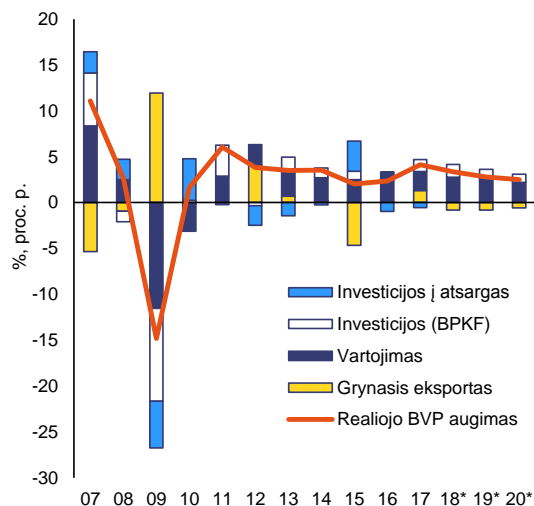
- **Sparčios Lietuvos ekonominės konvergencijos teigiamą poveikį daugiausiai junta dvi miestų zonos.** Regioniniai skirtumai Lietuvoje yra didesni nei ES vidurkis ir pastaruosius du dešimtmečius didėja. Kaimiškuosiuose regionuose, kurie užima daugiausia šalies teritorijos ir kuriuose gyvena beveik 55 % gyventojų, gyventojų skaičius sparčiai mažėja, prie to prisideda ir mažėjančios galimybės naudotis kokybiškomis viešosiomis paslaugomis. Didžiuliai socialiniai ir ekonominiai skirtumai šalyje rodo, kad tam tikruose regionuose yra akivaizdus investicijų poreikis. Be to, jungčių, taip pat transporto ir skaitmeninių, gerinimas kaimyninėse Lietuvos teritorijose, tebėra problema.

1. EKONOMINĖ PADĖTIS IR PERSPEKTYVA

BVP augimas

Ekonomika išlaiko tvirtą augimo pagreitį. Tikimasi, kad realiojo BVP augimas, 2017 m. šoktelėjęs net iki 4,1 %, 2018 m. bus pasiekęs 3,6 %. Pagrindinis augimą lemiantis veiksnys tebebuvo privatus vartojimas, kurį taip pat skatino didėjantis darbo užmokeskis bei mažėjanti infliacija. Be to, dėl didelio pajėgumų naudojimo didėjant darbo jėgos trūkumui antrus metus iš eilės augo investicijos. Po įspūdingų rezultatų 2017 m., kai eksporto augimas pasiekė 13,6 % ir buvo didžiausias ES, dėl mažėjančios išorės paklausos ir stipraus bazės efekto eksportas sulėtėjo. Todėl grynojo eksporto poveikis augimui tapo šiek tiek neigiamas. Pagal Komisijos žiemos prognozę numatoma, kad augimas Lietuvoje 2019 m. sulėtės iki 2,7 %, o 2020 m. – iki 2,4 %. Manoma, kad pagrindinė to priežastis – mažiau dinamiška išorės aplinka, dėl kurios eksporto augimas toliau mažės. Kita vertus, tikimasi, kad augimą toliau daugiausia skatins vidaus veiksniai – vartojimas ir investicijos (žr. 1.1 diagramą).

1.1 diagrama. BVP augimo veiksniai

* Prognozė
Šaltinis – Europos Komisija.

Vartojimas

Stiprus darbo užmokesčio augimas toliau skatina vartojimą. Dėl mažėjančio nedarbo, nuolatinio realiojo darbo užmokesčio didėjimo ir palankių kreditavimo sąlygų padidėjusios disponuojamosios pajamos skatino privatų

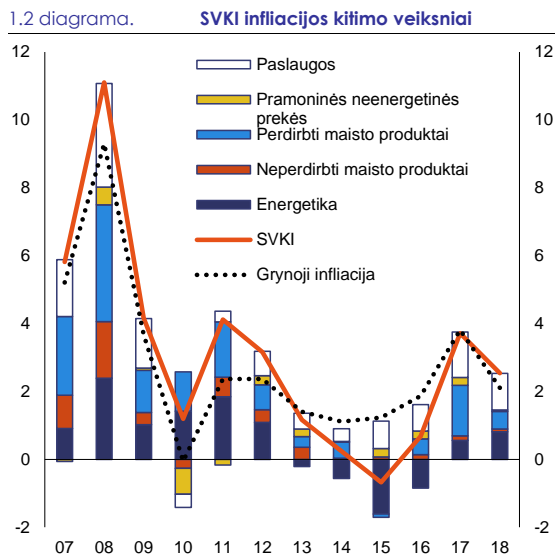
vartojimą. Apskaičiuota, kad 2018 m. jis išaugo 4,2 %, palyginti su 3,3 % 2017 m. Dėl 2018 m. vasarą priimtų gyventojų pajamų mokesčio ir socialinės apsaugos reformų ateinančiu laikotarpiu disponuojamosios pajamos turėtų dar padidėti.

Investicijos

Investavimas pradeda atsigauti. Po krizės investicijų dalis BVP smarkiai sumažėjo ir nuo to laiko išliko mažesnė už ES vidurkį. Tačiau investicijų augimo tempas, 2016 m. beveik nekitejęs, 2017–2018 m. paspartėjo iki vidutiniškai 7 %. Daugiausia augo privačiosios investicijos, o nuo ES lėšų labai priklausančios viešosios investicijos, nepaisant spartesnio šių lėšų naudojimo pastaruju metu, išliko nedidelės. Pastaraisiais metais daugiau investuojama jau ne į būstą, bet į mašininę įrangą ir intelektinę nuosavybę, taigi investicijų struktūra tapo palankesnė augimui. Tikimasi, kad dėl tebesitęsiančių palankių finansavimo sąlygų, poreikio modernizuoti ir automatizuoti įmonių veiklą ir geresnio ES lėšų naudojimo investicijų augimas išliks stiprus.

Infliacija

Išnykus 2017 m. akcizų padidinimo poveikiui infliacija labai sulėtėjo. 2017 m. pasiekusi 3,7 %, 2018 m. SVKI infliacija nukrito iki 2,5 %. Tačiau dėl didėjančių paslaugų kainų, daugiausia dėl didėjančio darbo užmokesčio, kainos nuolat auga. 2018 m. spaudimą didinti kainas sustiprino padidėjusios naftos ir dujų kainos, o akcizų pakeitimų poveikis, nors ir daug mažesnis nei 2017 m., išliko teigiamas (žr. 1.2 diagramą). Tikimasi, kad dėl didelio darbo užmokesčio augimo disponuojamosios pajamos ir paslaugų kainos ateityje toliau didės, tačiau dėl nykstančio didesnių naftos kainų poveikio bendra infliacija ateinančiu laikotarpiu turėtų dar labiau sulėtėti.

Demografiniai pokyčiai

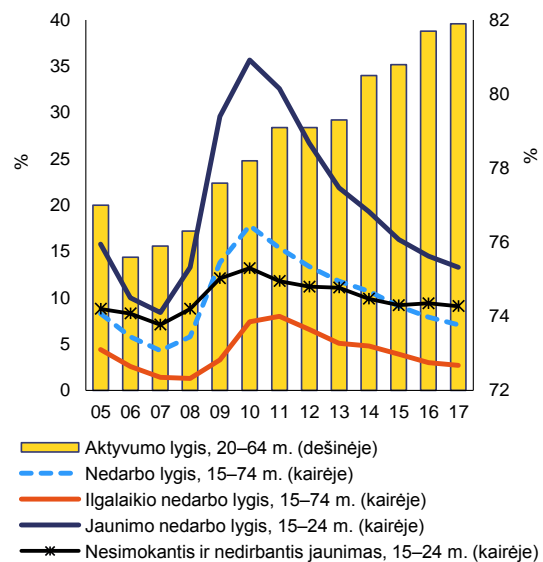
Demografiniai pokyčiai kelia problemų ateities ekonomikos augimui. Lietuvos demografinę padėtį neigiamai veikia visuomenės senėjimas ir bendras gyventojų skaičiaus mažėjimas. Pagrindiniai gyventojų skaičiaus mažėjimo veiksniai – neigiamas natūralaus gyventojų prieaugio rodiklis ir nuolatinė grynoji emigracija. 2006–2018 m. Lietuvoje santykinis gyventojų skaičiaus sumažėjimas buvo vienas didžiausių ES (nuo 3,3 mln. 2006 m. iki 2,8 mln. 2018 m.). Emigracijos problemai spręsti Vyriausybė 2018 m. priėmė Demografijos, migracijos ir integracijos politikos 2018–2030 m. strategiją. Strategijos tikslas – užtikrinti gyventojų skaičiaus augimą ir pagerinti gyventojų amžiaus struktūrą. Ji orientuota į paramą šeimai, migracijos srautų valdymą ir visapusišką vyresnio amžiaus žmonių integracijos politiką.

Darbo rinka

Darbo rinkos rezultatai toliau buvo geri, tačiau tebėra didelių regioninių skirtumų. Nuo 2010 m. užimtumo ir nedarbo rodikliai nuolat gerėja (žr. 1.3 diagramą). Trečiąjį 2018 m. ketvirtį užimtumas pasiekė rekordiškai aukštą 77,5 % lygį, o nedarbas ketvirtąjį ketvirtį sudarė 6,3 % – paskutinį kartą toks lygis stebėtas 2008 m. Vis dėlto šią padėtį reikia vertinti atsizvelgiant į mažėjantį darbingo amžiaus gyventojų skaičių. 2017 m. darbo jėgos

aktyvumo lygis pasiekė 82 %. Vilniaus ir Kauno apskrityse galimybės dalyvauti darbo rinkoje yra geresnės nei kitur, ir tai skatina vidinę tarpregioninę migraciją. Tačiau kituose regionuose galimybių įsidarbinti vis dar nedaug. Nedarbo lygis mažiausiai išsivysčiusiuose regionuose nuolat aukštas (Utenos apskrityje jis siekia 14,9 %, palyginti su 4,8 % Vilniaus apskrityje). Kiti pagrindiniai darbo rinkos rodikliai pagerėjo ir pasiekė prieš krizę buvusius lygius. Trečiąjį 2018 m. ketvirtį ilgalaikis nedarbas nukrito iki 2,1 % (ES vidurkis – 2,9 %). Jaunimo nedarbas (13,3 %) ir nesimokančių ir nedirbančių jaunuolių dalis (NEET, 9,1 %) 2017 m. buvo mažesni už ES vidurkį.

1.3 diagrama. Pagrindiniai darbo rinkos rodikliai

Sąnaudų konkurencingumas

Darbo užmokesčio augimo tempas vienas iš sparčiausių ES. Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis prieš mokesčius trečiąjį 2018 m. ketvirtį buvo didesnis 10 %, palyginti su tuo pačiu laikotarpiu 2017 m., ir tai yra sparčiausias augimo tempas per pastaruosius 9 metus. Spartus darbo užmokesčio augimas susijęs su didėjančia įtampa darbo rinkoje didėjant darbo jėgos trūkumui, ypač didžiausiuose šalies miestuose, taip pat su nuosekliu minimalaus darbo užmokesčio didinimu nuo 2015 m. Be to, 2018 m. Vyriausybė nusprendė padidinti sveikatos apsaugos ir švietimo sistemų darbuotojų darbo užmokestį.

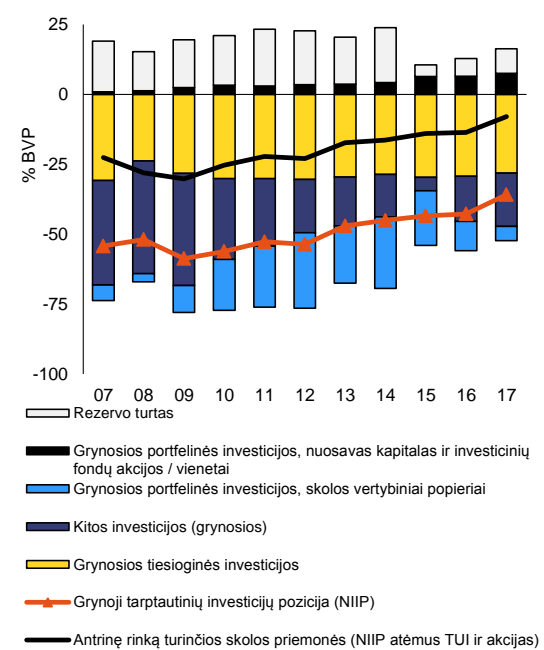
Dėl darbo užmokesčio dinamikos labai padidėjo vienetui tenkančios darbo sąnaudos. 2012–2016 m. darbo užmokestis augo daug sparčiau nei našumas. Todėl sparčiai išaugo vienetui tenkančios darbo sąnaudos: bendras jų padidėjimas per trejus metus 2017 m. pasiekė 16 % ir buvo didžiausias ES. Vis dėlto didėjančios darbo sąnaudos išorės sąnaudų konkurencingumą ir eksporto rezultatus kol kas paveikė nedaug, iš dalies dėl sumažėjusių pelno maržų. Tačiau ilguoju laikotarpiu tokia padėtis negali būti tvari. Nors 2017 m. našumo augimas smarkiai paspartėjo, norint išlaikyti sąnaudų konkurencingumą reikėtų užtikrinti, kad ilguoju laikotarpiu darbo užmokestis augtų tokiais pat tempais kaip ir našumas.

Išorės pozicija

Kelerius pastaruosius metus einamoji sąskaita iš esmės subalansuota, o 2017 m. pasiektas nedidelis perteklius. Tai nulėmė išskirtiniai eksporto rezultatai, kuriuos pasiekti padėjo padidėjusi išorės paklausa ir didėjant investicijoms sukurti didesni pajėgumai, ypač gamybos ir transporto sektoriuose. Tikėtina, kad ateinančiu laikotarpiu dėl stipraus privataus vartojimo ir investicijų į gamybos priemones paklausos susidarys prekybos prekėmis balanso deficitas. Jį iš dalies turėtų atsvirti geri prekybos paslaugomis rezultatai, visų pirma transporto ir kelionių sektoriuose, taip pat teigiamas antrinių pajamų balansas.

Lietuvos išorės pozicija per dešimtmetį pagerėjo. Grynoji tarptautinių investicijų pozicija pagerėjo nuo beveik –60 % BVP 2009 m. iki –36 % BVP 2017 m. Tai daugiausia buvo susiję su sumažėjusia finansų sektoriaus, pirmiausia komercinių bankų, priklausomybe nuo užsienio patronuojančių bankų. Grynąją tarptautinių investicijų poziciją šiuo metu daugiausia sudaro tiesioginės užsienio investicijos ir ilgalaikė valdžios sektoriaus skola (žr. 1.4 diagramą). Tai rodo, kad Lietuvos išorės pozicijos keliama rizika bendram makroekonominiam stabilumui yra santykinai maža.

1.4 diagrama. Tarptautinių investicijų pozicijos finansavimas

Šaltinis – Europos Komisija.

Skurdas ir nelygybė

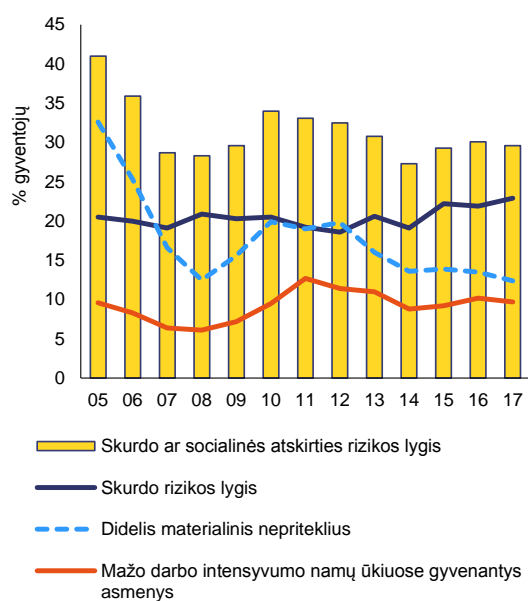
Nepaisant pastaruoju metu padarytos pažangos, skurdas tebėra didelis iššūkis. Apskritai nuo tada, kai 2004 m. Lietuva įstojo į ES, gyventojų, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis (AROPE), dalis sumažėjo. Tačiau ji vis dar viena didžiausių ES (29,6 % 2017 m., palyginti su 22,4 % ES, žr. 1.5 diagramą). Skurdo ar socialinės atskirties rizika kaimo vietovėse yra beveik dvigubai didesnė nei miestuose ir atitinka miestų ir kaimo vietovių nedarbo lygio atotrūkį (4,5 % ir 11 % 2017 m.). Didžiulį AROPE lygio miesto ir kaimo vietovėse atotrūkį visų pirma lemia Vilniaus ir Kauno miestų zonos, kuriose sutelkta labai daug ekonominės veiklos⁽³⁾. Lietuva yra viena iš socialinei apsaugai mažiausiai išleidžiančių ES šalių, o socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui yra nedidelis, tačiau pastarojo meto socialinių išmokų reformos yra pirmas žingsnis tinkama linkme.

Pajamų nelygybė tebėra viena iš didžiausių ES. 2017 m. turtingiausių 20 % namų ūkių pajamos buvo 7,3 karto didesnės nei neturtingiausių 20 %

⁽³⁾ 2017 m. AROPE lygis kaimo vietovėse buvo 37,2 %, palyginti su 19,9 % miestuose.

namų ūkių. Tai rodo ir žemą socialinių išmokų adekvatumo lygį, ir labai mažą mokesčių sistemos progresyvumą. 2017 m. kaimo namų ūkių pajamų mediana sudarė tik 67 % miestų namų ūkių pajamų medianos – tai vienas iš mažiausių rodiklių ES. Atsižvelgiant į nedidelį pajamų perskirstymą per mokesčius ir socialinius pervedimus (Europos Komisija, 2018a), disponuojamųjų pajamų nelygybė 2017 m. kiek padidėjo. Nesitikima, kad naujausia gyventojų pajamų mokesčio reforma turėtų koki nors reikšmingą poveikį progresyvumui (žr. 3.3.2 langelį). Europos socialinių teisių ramstį pagrindžiančios socialinių rodiklių suvestinės duomenimis, pajamų nelygybės lygis Lietuvoje yra kritinis (žr. 3.3.1 langelį).

1.5 diagrama. Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis ir sudėtinės dalys

Šaltinis – Europos Komisija.

Regioniniai skirtumai

Per pastaruosius 15 metų Lietuvos konvergencija buvo sparčiausia ES, tačiau ekonomikos augimo teikiama nauda skirtinguose regionuose nėra tolygi. Šiuo laikotarpiu skirtumai tarp Lietuvos regionų nuolat didėjo. Vilniaus regione BVP vienam gyventojui pasiekė beveik 110 % ES vidurkio, o kituose regionuose jis tesiekia nuo 42 % iki 77 %. Sparčią šalies konvergenciją daugiausia skatina du regionai – sostinės Vilniaus ir Kauno apskritys – juose atitinkamai sukuriama 42 % ir 20 % nacionalinio BVP. 2014–2016 m. šių regionų ekonomika augo

vidutiniškai 4,6 % (Vilnius) ir 3,3 % (Kaunas), o kitų regionų, kuriuose daugiau kaimo vietovių, ekonomika neaugo arba patyrė nuosmukį.

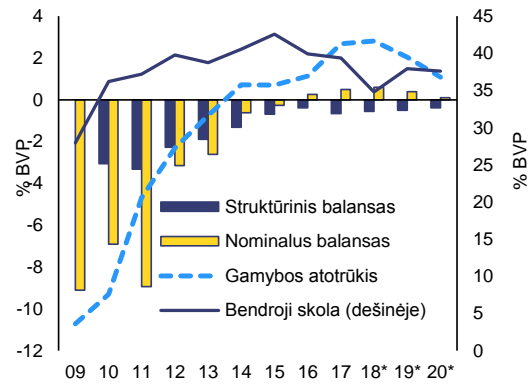
Finansų sektorius

Lietuvos bankų sistema gerai kapitalizuota, likvidi ir pelninga. Neveiksnių paskolų lygis yra žemesnis už ES vidurkį, o kapitalo lygis yra aukštas ir tai užtikrina bankų sektoriaus atsparumą nepalankiems sukrėtimams. Finansų pakilimo laikotarpiu bankų sektoriaus pelnas išliko istoriškai aukštas. Bankų grynosios palūkanų pajamos toliau augo, daugiausia dėl pigaus finansavimo ir sparčiai augančio kreditavimo, prie kurio prisidėjo didėjančios būsto kainos. Šie kredito ir nekilnojamojo turto rinkose vykstantys ciklo pokyčiai, taip pat bankų struktūrinės sąsajos su Šiaurės šalių finansinėmis grupėmis, atsižvelgiant į aukštą nekilnojamojo turto vertę ir namų ūkių įsiskolinimą tam tikrose Šiaurės šalių rinkose, lemia pagrindinę sistemine riziką finansiniam stabilumui. Todėl reikia, kad Lietuvos bankas aktyviai naudotų makroprudencinės politikos priemones ir kad finansų priežiūros institucijos glaudžiai bendradarbiautų.

Viešieji finansai

Lietuva išlaiko savo viešųjų finansų perteklių. 2017 m. valdžios sektoriaus biudžeto perteklius sudarė 0,5 % BVP (žr. 1.6 diagramą). Antrus metus iš eilės dėl stabilaus mokestinių pajamų surinkimo ir ribotų valdžios sektoriaus išlaidų Lietuva išlaikė tvirtą fiskalinę poziciją. Tikimasi, kad 2018 ir 2019 m. valdžios sektoriaus balansas išliks maždaug 0,5 % BVP. Valdžios sektoriaus skola turėtų dar sumažėti nuo 39,4 % BVP 2017 m. iki 37,9 % BVP 2019 m. Vis dėlto vidutiniu laikotarpiu fiskaliniai uždaviniai veikiausiai išliks aktualūs, kadangi mažėjant gyventojų skaičiui ir senėjant visuomenei, tikėtina, didės spaudimas didinti išlaidas pensijoms, sveikatos priežiūrai ir ilgalaikiai priežiūrai.

1.6 diagrama. Valdžios sektoriaus biudžeto balansas ir bendroji skola

* Prognozė
 Šaltinis – Europos Komisija.

1.1 lentelė. Pagrindiniai ekonominiai rodikliai

Realusis BVP (metinis pokytis)	8,2	-0,4	3,0	2,4	4,1	3,6	2,7
Potencialus augimas (metinis pokytis)	6,1	1,7	2,0	1,9	2,6	3,2	3,6
Privatus vartojimas (metinis pokytis)	11,0	-2,2	4,1	5,0	3,3	.	.
Viešojo sektoriaus vartojimas (metinis pokytis)	2,9	-0,7	0,4	-0,1	-0,4	.	.
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas (metinis pokytis)	17,2	-6,8	6,3	0,3	6,8	.	.
Prekių ir paslaugų eksportas (metinis pokytis)	9,9	8,8	4,6	4,0	13,6	.	.
Prekių ir paslaugų importas (metinis pokytis)	15,2	3,3	6,3	3,8	12,0	.	.
Poveikis BVP augimui:							
Vidaus paklausa (metinis pokytis)	11,8	-3,5	3,8	3,2	3,4	.	.
Atsargos (metinis pokytis)	0,1	-0,2	0,5	-1,0	-0,6	.	.
Grynasis eksportas (metinis pokytis)	-3,7	2,9	-1,3	0,1	1,3	.	.
Poveikis potencialiam BVP augimui:							
Visa darbo jėga (valandomis, metinis pokytis)	-0,2	-0,8	0,1	0,2	0,0	0,1	0,2
Kapitalo padidėjimas (metinis pokytis)	2,7	1,1	1,1	1,2	1,3	1,5	1,5
Bendras gamybos veiksnių našumas (metinis pokytis)	3,6	1,4	0,8	0,6	1,3	1,7	1,9
Gamybos apimtys atotrūkis	4,6	-4,2	0,2	1,1	2,7	2,8	2,0
Nedarbo lygis	7,3	13,2	10,5	7,9	7,1	6,5	6,3
BVP defliatorius (metinis pokytis)	6,2	3,3	0,9	1,4	4,3	2,6	3,7
Suderintas vartotojų kainų indeksas (SVKI, metinis pokytis)	3,3	4,7	0,2	0,7	3,7	2,5	2,2
Nominalus atlygis vienam darbuotojui (metinis pokytis)	15,1	2,8	5,3	6,7	8,7	8,2	7,7
Darbo našumas (realusis, vieno dirbančiojo, metinis pokytis)	7,8	2,1	1,4	0,4	4,7	.	.
Vienetui tenkančios darbo sąnaudos (VTDS, visa ekonomika, metinis pokytis)	6,8	0,6	3,8	6,4	3,8	4,2	4,2
Realios vienetui tenkančios darbo sąnaudos (metinis pokytis)	0,5	-2,5	2,9	4,9	-0,5	1,6	0,6
Realusis efektyvusis valiutos kursas (VTDS, metinis pokytis)	4,6	-1,6	2,6	5,8	3,3	3,5	1,7
Realusis efektyvusis valiutos kursas (SVKI, metinis pokytis)	0,1	1,1	1,4	2,0	0,1	4,0	-0,5
Namų ūkių taupymo norma (grynasis taupymas kaip grynujų disponuojamųjų pajamų procentinė dalis)	-1,0	-0,1	-2,8	-3,6	-5,2	.	.
Privačiojo sektoriaus kredito srautas (% BVP)	16,6	-1,3	0,7	4,4	3,7	.	.
Privačiojo sektoriaus skola (% BVP)	56,8	72,1	55,0	56,1	56,1	.	.
iš jos namų ūkių skola (% BVP), konsoliduoti duomenys	17,4	28,0	22,0	22,8	22,4	.	.
iš jos ne finansų bendrovių skola (% BVP), konsoliduoti duomenys	39,4	44,0	33,0	33,3	33,6	.	.
Bendroji neveiksnių skolos priemonių vertė (% visų skolų priemonių ir visų paskolų ir išankstinių mokėjimų)(2)	0,7	11,9	6,7	3,8	3,1	.	.
Bendrovės, grynasis skolinimas (+) arba grynasis skolinimasis (-) (% BVP)	-7,5	6,2	8,0	4,2	6,5	5,7	5,1
Bendrovės, bendrasis likutinis perteklius (% BVP)	33,3	35,5	36,8	33,1	33,6	33,6	33,7
Namų ūkiai, grynasis skolinimas (+) arba grynasis skolinimasis (-) (% BVP)	-0,4	0,0	-2,8	-3,7	-4,9	-5,7	-4,9
Pagal defliatorių pakoreguotas būsto kainų indeksas (metinis pokytis)	18,1	-9,8	3,7	4,5	5,4	.	.
Investicijos į gyvenamosios paskirties nekilnojamąjį turtą (% BVP)	2,5	2,5	2,5	3,0	2,7	.	.
Einamosios sąskaitos balansas (% BVP), mokėjimų balansas	-10,3	-3,9	0,6	-0,8	0,9	-0,8	-0,8
Prekybos balansas (% BVP), mokėjimų balansas	-9,4	-3,4	0,8	1,2	2,8	.	.
Prekyba prekėmis ir paslaugomis (metinis pokytis)	1,8	-0,4	1,1	2,2	0,4	-0,5	0,2
Kapitalo sąskaitos balansas (% BVP)	1,3	3,2	2,9	1,5	1,2	.	.
Grynoji tarptautinių investicijų pozicija, NIIP (% BVP)	-44,9	-54,6	-45,2	-42,7	-35,9	.	.
NIIP, atėmus priemones, kurioms nebūdinga įsipareigojimų neįvykdymo rizika (% BVP) (1)	-15,4	-25,7	-15,9	-13,6	-7,9	.	.
IIP įsipareigojimai, atėmus priemones, kurioms nebūdinga įsipareigojimų neįvykdymo rizika (% BVP) (1)	51,1	71,6	62,8	77,0	75,6	.	.
Eksporto rezultatai, palyginti su pažengusiomis šalimis (% pokytis per 5 metus)	54,3	43,9	28,9	2,4	4,8	.	.
Prekių ir paslaugų eksporto rinkos dalis (metinis pokytis)	.	.	-1,3	3,3	10,3	.	.
Grynųjų tiesioginių užsienio investicijų srautai (% BVP)	-3,0	-1,8	-0,8	-0,4	-1,3	.	.
Valdžios sektoriaus balansas (% BVP)	-0,7	-6,2	-1,2	0,3	0,5	0,6	0,4
Struktūrinis biudžeto balansas (% BVP)	.	.	-1,3	-0,4	-0,6	-0,5	-0,5
Valdžios sektoriaus bendroji skola (% BVP)	17,4	31,1	40,6	39,9	39,4	34,8	37,9
Mokesčių santykis su BVP (%) (3)	29,9	29,0	28,1	30,0	29,8	30,2	30,6
Vidutinį darbo užmokestį gaunantiems nesustuokiusiam asmeniui taikomas mokesčių tarifas (%)	26,5	22,5	22,7
50 % vidutinio darbo užmokesčio gaunantiems nesustuokiusiam asmeniui taikomas mokesčių tarifas (%)	20,0	18,0	17,8

(1) Grynoji tarptautinių investicijų pozicija, neįskaitant tiesioginių investicijų ir portfelio akcijų.

(2) Vietos bankų grupės ir savarankiški bankai, užsienio (ES ir ne ES) kontroliuojamos patronuojamosios bendrovės ir užsienio (ES ir ne ES) kontroliuojami filialai.

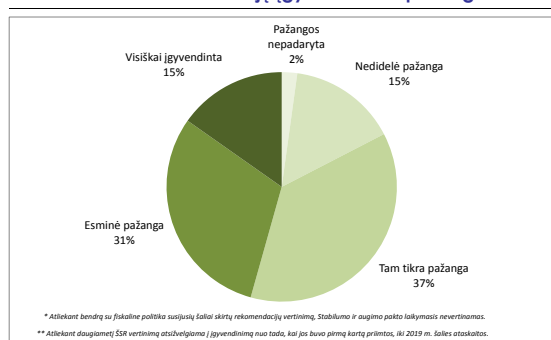
(3) Mokesčių santykio su BVP rodiklis apima sąlygines socialines įmokas, taigi skiriasi nuo skirsnyje apie apmokesstinimą naudojamo mokesčių santykio su BVP rodiklio.

Šaltinis: Eurostato ir ECB 2019 m. sausio 31 d. duomenys, kai turima; Europos Komisijos prognozės duomenys (2019 m. žiemos prognozės realiojo BVP ir SVKI duomenys, kiti duomenys iš 2018 m. rudens prognozės).

2. ŠALIAI SKIRTŲ REKOMENDACIJŲ ĮGYVENDINIMO PAŽANGA

Nuo tada, kai 2011 m. pradėtas Europos semestras, įgyvendinant 83 % visų Lietuvai skirtų rekomendacijų padaryta bent tam tikra pažanga⁽⁴⁾. 17 % šaliai skirtų rekomendacijų įgyvendinimo pažanga yra nedidelė arba pažangos nepadaryta (žr. 2.1 diagramą). Lietuva padarė esminę pažangą ir visiškai įgyvendino fiskalinės politikos ir valdymo, įskaitant valstybės valdomų įmonių valdymą, sričių rekomendacijas, taip pat gerindama energijos tiekimo saugumą.

2.1 diagrama. Bendra daugiametė 2011–2018 m. šaliai skirtų rekomendacijų įgyvendinimo pažanga iki šiol

Atliekant daugiametį šaliai skirtų rekomendacijų (ŠSR) vertinimą atsižvelgiama į įgyvendinimo pažangą nuo 2011 m. iki 2019 m. šalies ataskaitos.

Šaltinis – Europos Komisija.

Lietuva išlaiko savo viešųjų finansų perteklių ir toliau koreguoja pensijų sistemą, kad išspręstų jos fiskalinio tvarumo ir adekvatumo problemas. Trečius metus iš eilės Lietuva užtikrina valdžios sektoriaus biudžeto perteklių – tai pasiekta ir dėl daug mokesčių pajamų atnešančio ekonomikos augimo. Vertinant struktūriškai, Lietuvos biudžeto būklė labai pagerėjo: struktūrinis biudžeto deficitas susitraukė nuo 3,5 % BVP 2011 m. iki numatomo 0,6 % BVP dydžio 2018 m. Šalis taip pat dėjo pastangas, kad sustiprintų savo fiskalinę sistemą. Vyriausybė įgyvendino priemones, kuriomis sumažinama mokesčių našta mažas pajamas gaunantiems asmenims ir pagerinamas mokesčių prievolių vykdymas. Tačiau per pastarąją pajamų mokesčio sistemos pertvarką Lietuva ir vėl nepasinaudojo galimybe išplėsti mokesčių bazę pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui, ir taip bent iš dalies kompensuoti reformų

(4) Kitų anksčiau įgyvendintų reformų vertinimas pateikiamas visų pirma 3 skirsnyje.

išlaidas. Nuo 2018 m. įvesta indeksavimo formulė ir taip sustiprintas fiskalinis pensijų sistemos tvarumas. Šiomis reformomis taip pat iš dalies sprendžiama mažo pensijų adekvatumo problema. Vis dėlto apskritai žemas išlaidų pensijoms lygis ilgainiui gali apriboti galimybes labiau pagerinti padėtį.

Lietuva padarė nedidelę pažangą gerindama švietimo ir mokymo kokybę, efektyvumą ir atitiktį darbo rinkos poreikiams. Bendrojo lavinimo reformos tebevyksta ir dar reikia išspręsti pagrindines mokyklų tinklo efektyvumo ir mokymosi rezultatų kokybės problemas. Aukštojo mokslo sistemos reforma vyksta lėtai. Priemonės, kurių imtasi profesiniam rengimui ir mokymui pagerinti, atrodo daug žadančios, tačiau tam, kad būtų užtikrintas veiksmingas profesinio rengimo ir mokymo įstaigų valdymas ir pagerinta mokymosi patirtis, vis dar reikia nuoseklios pažangos. Lietuva toliau stiprina suaugusiųjų švietimo koordinatorių tinklą savivaldybėse, tačiau rezultatai kol kas riboti, o suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi programose tebėra neaktyvus.

Pažanga gerinant sveikatos priežiūros sektoriaus rezultatus nedidelė. Dar reikia priimti ligoninių tinklo tolesnio konsolidavimo priemones. Pastaruoju metu priėmus teisės aktus dėl alkoholio ir tabako vartojimo, rizikos sveikatai veiksniai šiek tiek suvaldyti. Vis dėlto vietos lygmeniu visuomenės sveikatos gerinimo priemonių imamasi vis dar nedaug, nes investuojama nedaug ir nėra sistemos, užtikrinančios, kad savivaldybės įgyvendintų įrodymais pagrįstas intervencines priemones. Pastaraisiais metais vis daugiau priemonių taip pat imamasi sveikatos priežiūros paslaugų kokybei pagerinti. Tačiau jų taikymo sritis dar ribota, jos daugiausia skirtos pirminei priežiūrai ir pradedamos taikyti savanoriškai. Nors per paskutinius dvejus metus imtasi bendrų vaistinių preparatų įsigijimo išlaidų mažinimo priemonių, įskaitant paciento priemokų ir PVM sumažinimą ir pigesnių produktų pardavimo skatinimą, priemonės, kuriomis vaistų įperkamas būtų padidintas tam tikroms grupėms, dar nepriimtos.

Lietuva toliau deda pastangas, kad sumažintų skurdą ir pajamų nelygybę, tačiau rezultatai

kol kas riboti. Pastaraisiais metais imtasi tam tikrų svarbių priemonių skurdui mažinti: be kitų dalykų, patikslintos nedarbo išmokos, padidintas valstybės remiamų pajamų dydis ir patobulinti teisės aktai dėl socialinės paramos išmokų. Nuo 2019 m. Lietuva dar padidino universalią išmoką vaikui ir tai turėtų turėti teigiamą poveikį skurdo mažinimui. Tačiau tebėra didelių iššūkių. Pagyvenusių žmonių ir neįgaliųjų skurdo rizika tebėra didelė ir, nors pastaruoju metu pažangos padaryta, socialinių išmokų adekvatumas tebėra palyginti žemas. Pajamų nelygybė tebėra viena didžiausių ES ir panašu, kad pastarojo meto mokesčių reformos nėra pakankamai veiksmingos, kad ji sumažėtų. Vis dar labai svarbu mokesčius ir socialines išmokas pritaikyti taip, kad būtų mažinamas skurdas ir pajamų nelygybė, taip pat didinti paskatas dalyvauti darbo rinkoje.

Įgyvendinama 2018 m. šaliai skirtas rekomendacijas Lietuva apskritai padarė nedidelę pažangą⁽⁵⁾. Įgyvendinant rekomendaciją dėl mokesčių prievolių vykdymo ir pensijų sistemos tvarumo ir adekvatumo didinimo padaryta tam tikra pažanga. Tačiau sprendžiant darbo rinkos, švietimo ir sveikatos priežiūros sektorių problemas, gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą, taip pat didinant našumą užtikrinus viešųjų investicijų, mokslinių tyrimų ir inovacijų politikos veiksmingumą pasistūmėta nedaug. Įgyvendinant rekomendaciją išplėsti mokesčių bazę pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui, pažangos nepadaryta.

⁽⁵⁾ Informacija apie padarytą pažangą ir veiksmus, kurių imtasi įgyvendinant konkrečios šaliai skirtos rekomendacijos atitinkamos dalies politines rekomendacijas, pateikiama priedo apžvalginėje lentelėje.

2.1 lentelė. 2018 m. šaliai skirtų rekomendacijų įgyvendinimo vertinimas

Lietuva	Bendras 2018 m. šaliai skirtų rekomendacijų įgyvendinimo pažangos vertinimas: nedidelė pažanga
<p>1 rekomendacija. Gerinti mokesčių prievolių vykdymą ir plėsti mokesčių bazę, pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui. Užtikrinti ilgalaikį pensijų sistemos tvarumą kartu sprendžiant pensijų adekvatumo klausimą.</p>	<p>Tam tikra pažanga⁽¹⁾</p> <ul style="list-style-type: none"> • Šalis padarė tam tikrą pažangą gerindama mokesčių prievolių vykdymą. • Įgyvendinant rekomendaciją išplėsti mokesčių bazę pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui, pažangos nepadaryta. • Padaryta tam tikra pažanga didinant fiskalinę pensijų sistemos tvarumą ir pensijų adekvatumą.
<p>2 rekomendacija. Gerinti švietimo ir mokymo sistemos, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę, veiksmingumą ir atitiktį darbo rinkos poreikiams. Gerinti sveikatos priežiūros sistemos rezultatus toliau persiorientuojant nuo stacionariosios prie ambulatorinės priežiūros, stiprinant ligų prevencijos priemones, be kita ko, vietos lygmeniu, ir didinant priežiūros paslaugų kokybę ir įperkamumą. Gerinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą siekiant mažinti skurdą ir pajamų nelygybę.</p>	<p>Nedidelė pažanga</p> <ul style="list-style-type: none"> • Šalis padarė nedidelę pažangą gerindama švietimo ir mokymo sistemos, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę, veiksmingumą ir atitiktį darbo rinkos poreikiams. • Gerinant sveikatos priežiūros sistemos rezultatus padaryta nedidelė pažanga. • Nedidelė pažanga padaryta ir gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą, kad būtų mažinamas skurdas ir pajamų nelygybė.
<p>3 rekomendacija. Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų veiksmingumą, užtikrinant veiksmingą valdžios institucijų vykdomą mokslinių tyrimų ir inovacijų politikos koordinavimą ir šalinant viešųjų priemonių, kuriomis remiamas mokslo ir verslo bendradarbiavimas, spragas ir neefektyvumą.</p>	<p>Nedidelė pažanga</p> <ul style="list-style-type: none"> • Didinant viešųjų investicijų veiksmingumą padaryta nedidelė pažanga. • Šalis padarė tam tikrą pažangą užtikrindama veiksmingą valdžios institucijų vykdomą mokslinių tyrimų ir inovacijų politikos koordinavimą ir šalindama viešųjų priemonių, kuriomis remiamas mokslo ir verslo bendradarbiavimas, spragas ir neefektyvumą.

Šaltinis – Europos Komisija.

2.1 Iangelis. ES fondai ir programos padeda spręsti struktūrines problemas ir skatinti augimą bei konkurencingumą Lietuvoje

Lietuva yra viena iš didžiausių Europos struktūrinių ir investicijų (ESI) fondų paramos gavėjų ir 2014–2020 m. gali gauti iki 8,4 mlrd. EUR. Tai gali sudaryti maždaug 3 % BVP per metus. Iki 2018 m. pabaigos vietoje vykdomiems projektams buvo skirta maždaug 5,6 mlrd. EUR (66 % visos sumos). Per tą patį laikotarpį Lietuva pasirašė 13 susitarimų dėl Europos infrastruktūros tinklų priemonės strateginių transporto projektų, kurių vertė 390 mln. EUR. Iš viso 313 dalyvių gavo 40 mln. EUR finansavimą pagal programą „Horizontas 2020“ (iš jų 69 MVĮ gavo maždaug 13 mln. EUR).

ES finansavimas padėjo spręsti politikos uždavinius, įvardytus 2018 m. šaliai skirtose rekomendacijose. Europos regioninės plėtros fondo (ERPF) ir Europos socialinio fondo (ESF) lėšomis, be kita ko, finansuojami šie veiksmai: parama sveikatos priežiūros ir švietimo sektoriuose vykdomoms reformoms, visų pirma investuojama, kad visoje šalyje būtų padidintas kokybiškų sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas, parama švietimo infrastruktūrai konsoliduoti ir švietimo kokybei visais lygmenimis gerinti; MTI privačiajame sektoriuje bei mokslo ir verslo bendradarbiavimo skatinimas. 2018 m. pabaigoje ERPF ir Sanglaudos fondo (SF) investicijos buvo pasiekusios daugiau nei 4 800 įmonių ir pritraukusios per 450 mln. EUR privačių lėšų sumą, atitinkančią viešąją paramą. Maždaug 22 000 mokinių mokosi renovuotose mokyklose. Iš viso 76 atnaujintos sveikatos priežiūros institucijos teikia geresnes paslaugas daugiau nei 220 000 pacientų. Be kitų laimėjimų, investavus ERPF ir CF lėšas rekonstruota 480 km kelių ir 60 km geležinkelių, o 995 000 asmenims pagerintos nuotekų valymo paslaugos. ESF investavo į žmones ir socialinę įtrauktį – galimybes patekti į darbo rinką pagerintos daugiau nei 71 000 darbo neturinčių asmenų (įskaitant maždaug 20 000 jaunesnių nei 29 m. jaunuolių). Daugiau nei 110 000 mokinių galėjo patobulinti savo įgūdžius mokymdamiesi pagal formaliojo ir neformaliojo švietimo programas, o maždaug 10 000 asmenų dalyvavo mokymosi visą gyvenimą veikloje. Socialinės paslaugos suteiktos daugiau nei 11 000 asmenų, o 16 000 neįgalųjų suteikta parama, kad jie galėtų dirbti jiems pritaikytose darbo vietose. Kasmet maždaug 200 000 žmonių gavo maisto paketus iš Europos pagalbos labiausiai skurstantiems asmenims fondo (EPLSAF), taip pat taikytos priemonės jų socialinei įtraukčiai remti.

Be to, Komisija valstybės narės prašymu per struktūrinių reformų rėmimo programą gali teikti specializuotą techninę paramą, kad padėtų valstybėms narėms įgyvendinti augimą skatinančias reformas, skirtas vykstant Europos semestro procesui įvardytiems uždaviniams spręsti, arba kitas nacionalines reformas. Pavyzdžiui, Lietuva gavo paramą, kad padidintų viešojo sektoriaus veiksmingumą: optimizuotų viešojo sektoriaus organizacijų institucinę sistemą, sudarytų sąlygas pertvarkyti pramonę ją skaitmeninant ir spręstų įmonių nemokumo reguliavimo problemą. 2018 m. teikta techninė parama, siekiant paremti Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos pastangas mažinti šešėlinę ekonomiką taikant priemones, kuriomis didinamas informuotumas ir kuriomis teigiamos paskatos visuomenei. Taip pat teikiamos paramos priemonės siekiant sustiprinti vietos valdžios institucijų pajėgumą įvertinti savo finansų struktūros ilgalaikį tvarumą ir parengti struktūrinę savivaldybių pajamų ir išlaidų analizę. Be to, parama teikiama ir valdžios institucijoms, siekiant joms padėti pertvarkyti pedagogų rengimo įstaigų tinklą ir plėtoti alternatyvias galimybes MVĮ gauti finansavimą.

ES veiksmais stiprinamos nacionalinės, regioninės ir vietos valdžios institucijos bei pilietinė visuomenė. 123 mln. EUR ESI fondų lėšų skirta įvairių lygmenų viešojo administravimo institucijų gebėjimams stiprinti, skatinant glaudų bendradarbiavimą su suinteresuotaisiais subjektais. Lietuva taip pat naudojasi parama, teikiama pagal bandomuosius veiksmus, kurie skirti pramonės pereinamojo laikotarpio regionams ir kuriuos įgyvendinant teikiamos konsultavimo paslaugos siekiant parengti išsamią šalies ekonomikos pertvarkos strategiją.

ES finansavimas padeda sutelkti privačias investicijas. ESI fondai, visų pirma ERPF ir SF, telkia papildomą privatų kapitalą, skirdami apie 700 mln. EUR paskolų, garantijų ir nuosavo kapitalo. Tikimasi, kad dėl to bus pritraukta papildomų 1,3 mlrd. EUR privačiųjų investicijų. Finansinių priemonių forma iš viso išmokėta 650 mln. EUR ESI fondų lėšų. Be to, Europos strateginių investicijų fondas (ESIF) skyrė 399 mln. EUR Lietuvoje vykdomiems 13 infrastruktūros ir inovacijų projektų ir 6 MVĮ projektams. Tai turėtų paskatinti maždaug 1,5 mlrd. EUR papildomų investicijų. Pagal bendrą patvirtintų ESIF veiksmų apimtį, kaip BVP dalį, Lietuva yra vienuolikta.

Daugiau informacijos galima rasti <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/LT>.

3. REFORMŲ PRIORITETAJ

3.1. VIEŠIEJI FINANSAI IR APMOKESTINIMAS

3.1.1. FISKALINĖ POLITIKA

Lietuva planuoja išlaikyti biudžeto perteklių.

Preliminariais duomenimis, 2018 m., trečius metus iš eilės, valdžios sektoriaus balansas liko perteklinis ir sudarė 0,6 % BVP. Tačiau dėl išlaidų 2018 m. viduryje teisės aktais įteisintoms reformoms, valdžios sektoriaus perteklius 2019 m. šiek tiek sumažės iki 0,4 % BVP. Tikimasi, kad dėl gyventojų pajamų mokesčio ir socialinio draudimo įmokų koregavimo prarastas pajamas iš dalies kompensuos papildomos pajamos, gaunamos pagerėjus mokesčių administravimui ir nutraukus Valstybinio socialinio draudimo fondo pervedimus į privačius pensijų fondus. Atsižvelgiant į viešojo sektoriaus darbo užmokesčio, socialinių išmokų ir kitos rūšies socialinės paramos didėjimą, apskritai laikoma, kad dabartinė fiskalinė politika yra šiek tiek ekspansinė.

3.1.2. MOKESČIŲ POLITIKA

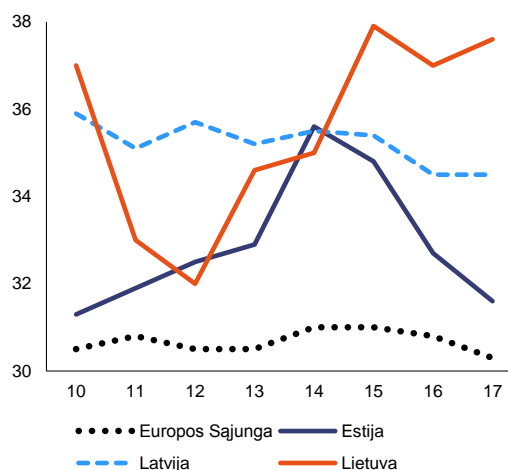
Lietuvoje mokesčių santykis su BVP yra vienas mažiausių ES. 2017 m. visos mokestinės pajamos sudarė 29,5 % BVP, palyginti su 39,0 % ES vidurkiu. Lietuvoje šios pajamos daugiausia priklauso nuo netiesioginių mokesčių (11,9 % BVP) ir socialinio draudimo įmokų (12,3 % BVP). Tiesioginiai mokesčiai sudaro tik 5,4 % BVP ir tai yra viena iš mažiausių dalių ES (2017 m. duomenys). Tačiau mažas pajamas gaunantiems darbuotojams tenka santykinai didelė mokesčių našta.

Mokesčių ir socialinių išmokų sistemos pajėgumas mažinti pajamų nelygybę yra vienas silpniausių ES. Vertinant pagal Gini koeficientą⁽⁶⁾, Lietuvoje santykinai didelė pajamų iki mokesčių nelygybė. Kartu su menku perskirstymu per mokesčius ir socialinius pervedimus tai lemia, kad disponuojamųjų pajamų nelygybės lygis yra vienas aukščiausių ES. Be to, nelygybė didėja: Gini indeksas nuo 37,0 (2016 m.) padidėjo iki 37,6 (2017 m.) (žr. 3.1.1. diagramą).

⁽⁶⁾ Gini koeficiento skalė yra 0–100. 0 atitinka visišką lygybę (tos pačios pajamos visiems), o 100 – didžiausią nelygybę (visos pajamos paskirstomos tik vienam asmeniui, o kiti negauna nieko).

Kaimyninėje Estijoje ir Latvijoje šie lygiai atitinkamai yra 31,6 ir 34,5. ES vidurkis – 30,3.

3.1.1 diagrama. Gini koeficiento pokyčiai Baltijos šalyse

(1) Pajamų duomenys pakoreguoti pagal namų ūkio dydį.
(2) 2016 m. ES SPGS duomenys grindžiami 2015 m. gautomis pajamomis (išskyrus Airiją ir JK).
Šaltinis – Europos Komisija.

Mokesčių našta mažas pajamas gaunantiems asmenims mažėja, tačiau bendras mokesčių progresyvumas tebėra nedidelis. 2017 m. mokesčių pleištas⁽⁷⁾ mažas pajamas gaunantiems asmenims (34,0 % nesusituokusiems ir vaikų neturintiems asmenims, uždirbantiems 50 % vidutinio darbo užmokesčio), palyginti su 2016 m., sumažėjo –2,5 proc. punkto. Tačiau jis ir toliau viršija 32,4 % ES vidurkį, nors gyventojų pajamų mokestis Lietuvoje yra gerokai mažesnis nei ES vidurkis. Lietuva toliau didina gyventojų pajamų mokesčiu neapmokestinamą pajamų dydį: nuo 310 EUR 2017 m. iki 380 EUR 2018 m., taip pat padidino neįgaliesiems taikomą neapmokestinamą pajamų dydį ir nustatė 400 EUR minimalų darbo užmokesčių.

⁽⁷⁾ Mokesčių pleišto rodiklis apibrėžiamas kaip gyventojų pajamų mokesčių, darbuotojo ir darbdavio socialinio draudimo įmokų suma, atėmus išmokas šeimai, išreikšta kaip visų darbo sąnaudų (darbo užmokesčio prieš mokesčius ir darbdavio sumokėtų socialinio draudimo įmokų sumos) procentinė dalis. Rodiklį apskaičiuoja EBPO, remdamasi EBPO mokesčių ir socialinių išmokų modeliu.

2019 m. gyventojų pajamų mokestis taps progresyvesnis. Įgyvendinant naująją gyventojų pajamų mokesčio reformą dar labiau padidės neapmokestinamasis pajamų dydis. Tai turėtų sumažinti mažas pajamas gaunančių asmenų mokamus mokesčius ir padėti mažinti skurdą, nes daugiausia dėmesio skiriama nepalankiausioje padėtyje esantiems darbuotojams (žr. 3.3.2 langelį). Be to, Lietuva įveda naują progresinio gyventojų pajamų mokesčio struktūrą, kurioje dabartinis vienodas 15 % tarifas pakeičiamas 20 % ir 27 %⁽⁸⁾ tarifais. Tačiau savarankiškai dirbančių asmenų pajamos ir tam tikros socialinio draudimo išmokos, kaip antai motinystės išmokos, ligos išmokos ir kt., ir toliau bus apmokestinamos 15 % tarifu. Tai reiškia, kad faktinis vienodą darbą atliekančių darbuotojų apmokestinimo tarifas nėra neutralus atsižvelgiant į pasirinktą teisinę veiklos formą (individualios veiklos pažyma, savarankiškai dirbantis asmuo arba įprasta darbo sutartis).

Dėl socialinio draudimo įmokų (SDĮ) pakeitimų bendras darbo jėgos apmokestinimo progresyvumas tebėra santykinai nedidelis. Bendras SDĮ (darbdavio ir darbuotojo) tarifas bus sumažintas maždaug 19 proc. punktu. Darbdavio SDĮ tarifas bus 1,47 % (vietoje dabartinio 30,5 %), o darbuotojo įmokų tarifas padidės nuo dabartinių 9 % iki 19,5 %. Kad būtų kompensuotas teisės aktais nustatytas įmokų padidėjimas, darbdaviai teisiškai įpareigoti atlyginimus prieš mokesčius padidinti 28,9 %. Be to, kad pritrauktų investuotojų, Lietuva nustatė SDĮ viršutinę ribą. Riba bus taikoma metinėms pajamoms, viršijančioms 120 VDU, ir bus laipsniškai mažinama iki 84 VDU 2020 m. ir 60 2021 m. Praktiškai ši priemonė atsveria gyventojų pajamų mokesčio reforma įvestą darbo jėgos apmokestinimo progresyvumą didžiausias pajamas gaunantiems asmenims ir nesitikima, kad ji sumažins pajamų nelygybę (žr. 3.3.2 langelį).

Dabartinė reforma, nepaisant susijusių biudžeto išlaidų, neapima jokio mokesčių bazės išplėtimo pereinant prie augimui palankesnių apmokestinimo šaltinių (žr. 3.3.2 langelį). Aplinkosaugos mokesčiai sudaro 1,9 % BVP; daugiausia tai yra energijos mokesčiai (1,7 %

BVP). Aplinkosaugos mokesčiai gerokai atsilieka nuo 2,4 % BVP ES vidurkio (2017 m. duomenys). Transporto mokesčiai yra mažiausi ES ir jais neatsižvelgiama į transporto priemonių aplinkosauginį veiksmingumą. Variklinės transporto priemonės Lietuvoje CO₂ kiekiu grindžiamais mokesčiais nėra apmokestinamos. Paskatos rinktis mažiau CO₂ išmetančius automobilius yra labai ribotos, o nauji Lietuvoje perkami automobiliai yra vieni iš mažiausiai palankių aplinkai ES. Pakeitimų, susijusių su automobilių apmokestinimu ar kelių mokesčių už asmeninius lengvuosius automobilius, nenumatoma. Lietuvoje taikomi akcizai benzinui, dyzelinui ir kitiems variklių degalams yra vieni mažiausių ES. Bendras netiesioginis energijos mokesčių tarifas yra vienas mažiausių ES. Vis dėlto akcizai tabako gaminiams bus didinami toliau, o 2019 m. bus įvestas mokestis elektroninių cigarečių skysčiui. Nekilnojamojo turto apmokestinimo lygis tebėra žemas ir tolesnių pakeitimų neplanuojama. 2017 m. Lietuva iš periodinių nekilnojamojo turto mokesčių surinko tik 0,3 % BVP ir tai yra gerokai mažiau nei 1,6 % ES vidurkis.

Neatrodo, kad dosnios Lietuvos MTEP paskatos būtų veiksmingos motyvuojant privatųjį sektorių investuoti į MTEP. 2017 m. privačiojo sektoriaus išlaidos MTEP sudarė 0,3 % BVP, palyginti su 1,4 % ES vidurkiu. Tarp fiskalinių MTEP paramos priemonių yra ir 300 % išlaidų MTEP atskaita iš apmokestinamųjų pajamų, jeigu laikomasi tam tikrų inovacijų kriterijų, ir schema, pagal kurią leidžiamas spartesnis tam tikro su MTEP susijusio ilgalaikio turto nusidėvėjimas. MTEP mokesčių paskatomis galėtų būti naudojamosi plačiau, jeigu būtų sumažintos reikalavimų laikymosi išlaidos ir administracinė našta mažosioms įmonėms.

3.1.3. MOKESTINIŲ PRIEVOLIŲ VYKDYMAS

Mokestinės prievolės vis dar vykdomos palyginti prastai. Nors PVM nepriemoka⁽⁹⁾ kiek

⁽⁸⁾ Metinėms pajamoms, viršijančioms 120 vidutinių darbo užmokesčių (VDU, 2019 m.), 84 VDU (2020 m.) ir 60 VDU (nuo 2021 m.)

⁽⁹⁾ PVM nepriemoka yra PVM pajamų įverčio (PVM bendrojo mokesčio įsipareigojimo) ir faktiškai surinktos PVM sumos skirtumas. PVM nepriemoka įvertinamas PVM prievolių vykdymo užtikrinimo ir jų vykdymo priemonių veiksmingumas. Ji parodo, kiek maždaug prarandama pajamų dėl sukčiavimo ir mokesčių slėpimo bei vengimo,

sumažėjo: nuo 25,6 % 2015 m. iki 24,5 % 2016 m., Lietuvos rodiklis vis dar yra vienas iš didžiausių ES (CASE, 2018). Šalis pradėjo taikyti kelias kovos su šešeline ekonomika ir mokesčių prievolių vykdymo gerinimo priemones. Valstybinė mokesčių inspekcija toliau vykdo mokesčių mokėtojų informuotumo didinimo kampanijas ir skatina savanoriškai mokėti mokesčius. Valstybinės mokesčių inspekcijos organizuotas kasos aparatų kvitų žaidimas davė gerų rezultatų: loterijoje užregistruoti daugiau nei du trečdaliai viešojo maitinimo sektoriaus PVM mokėtojų. Surengtos kelios viešųjų ryšių kampanijos siekiant didinti visuomenės informuotumą ir dalyvavimą. Taikant pastaruju metu įvestas išmaniosios mokesčių administravimo sistemos (i.MAS) priemones laikas, kurio įmonėms reikia mokėtinėms prievolėms įvykdyti, sutrumpėjo beveik perpus – nuo 171 valandos 2015 m. iki 99 valandų 2017 m. (Pasaulio bankas, 2018a).

Lietuva nuo 2019 m. pradės taikyti mokesčių mokėtojų rizikos profilius ir kitas prievolių vykdymo priemones. 2019 m. Vyriausybė mokesčių mokėtojams suteiks vienkartinę progą pasinaudoti mokesčių amnestija. Privatūs asmenys galės susigrąžinti dalį sumokėto gyventojų pajamų mokesčio už jų naudai suteiktas paslaugas, pateikę paslaugų suteikimą ir apmokėjimą už jas patvirtinančius dokumentus. Planuojamos ir kitos prievolių vykdymo priemonės, pavyzdžiui, nemokamos apskaitos sistemos paslaugos mažosioms įmonėms 2019 m. ir „virtualaus kasos aparato“ projektas 2020 m.

3.1.4. FISKALINĖ SISTEMA

Išplėsta fiskalinių taisyklių taikymo sritis. Pagal Fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstitucinį įstatymą nuo 2018 m. sausio 1 d. visi dideli centrinės ir vietos valdžios sektoriaus biudžetai turi būti struktūriškai subalansuoti arba pertekliniai. Šiuo reikalavimu siekiama dar labiau sustiprinti fiskalinę drausmę ir jis 2018 m. pirmą kartą taikytas trijų didžiausių savivaldybių biudžetams ir Privalomojo sveikatos draudimo fondui. Pagal įstatymą subalansuoto biudžeto taisyklė netaikoma valstybės biudžetui ir Valstybinio socialinio

bankroto, finansinio nemokumo ir neteisingo apskaičiavimo.

draudimo fondui. 2018 m. liepos mėn. iš dalies pakeistas Biudžeto sandaros įstatymas, kad būtų geriau perkelta Tarybos direktyva 2011/85/ES dėl reikalavimų valstybių narių biudžeto sistemoms. Pakeitimais siekiama padidinti Finansų ministerijos rengiamų makroekonominių ir biudžeto prognozių skaidrumą ir pagerinti nacionalinių fiskalinių taisyklių stebėseną (Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2018).

Lietuva siekia dar labiau pagerinti savo vidutinio laikotarpio biudžeto planavimo sistemą. Pirmuoju šios reformos etapu 2018 m. peržiūrėtos biudžeto procedūros. Asignavimų valdytojams nustatyti siekiamus rezultatus ir jų vertinimo rodiklius, kuriuos jie turėtų įvykdyti per trejų metų laikotarpį. Rengdamos 2019 m. biudžeto plano projektą Lietuvos valdžios institucijos stengėsi atlikti išlaidų peržiūras. Tokios peržiūros jau buvo atliekamos ir praeityje, tačiau joms reikia labiau struktūrizuoto metodo, taip pat patvirtintų metodikų ir priemonių. Atsižvelgiant į nedidelį valdžios sektoriaus dydį, Lietuvai taip pat būtų naudinga iš esmės peržiūrėti valstybės funkcijas riboto viešojo finansavimo aplinkybėmis. 2019 m. antruoju reformos etapu Finansų ministerija planuoja parengti reikiamus teisinius dokumentus ir procedūras, skirtus biudžeto struktūrai, vykdymui, stebėsenai ir vertinimui.

3.1.5. SKOLOS TVARUMO ANALIZĖ IR FISKALINĖ RIZIKA

Trumpuoju, vidutiniu ir ilguoju laikotarpiais Lietuvai kyla nedidelė rizika tvarumui. Ankstyvojo fiskalinės krizės nustatymo rodiklis $S0^{(10)}$ tiek finansinio konkurencingumo, tiek fiskalinio subindeksų atveju neviršija kritinės ribos (žr. B priedą). Vidutiniu laikotarpiu rizika fiskaliniam tvarumui taip pat yra nedidelė tiek pagal tvarumo atotrūkio rodiklį $S1^{(11)}$, tiek pagal

⁽¹⁰⁾ Trumpalaikės fiskalinės krizės tikimybė vertinama $S0$ rodikliu, ankstyvojo nustatymo rodikliu, kuris parengtas remiantis praeities krizėmis ir parodo trumpalaikę fiskalinę riziką, atsirandančią dėl ekonomikos finansinio konkurencingumo arba fiskalinės srities.

⁽¹¹⁾ Vidutinės trukmės fiskalinio tvarumo rodiklis $S1$ rodo, kokių papildomų koregavimo pastangų reikia palaipsniui gerinant struktūrinį pirminį balansą per penkerius metus (pradedant 2021 m.), kad iki 2033 m. būtų pasiektas 60 % skolos ir BVP santykis, įskaitant visų būsimų papildomų išlaidų, susijusių su senėjančia visuomene, apmokėjimą.

skolos tvarumo analizę, atsižvelgiant į dabartinį nuosaikų skolos ir BVP santykį ir į nedidelį jautrumą galimiems makrofiskaliniams sukrėtimams (Europos Komisija, 2019). Galiausiai laikoma, kad ilguoju laikotarpiu Lietuvos fiskaliniam tvarumui kyla nedidelė rizika. Tvarumo atotrūkio rodiklis $S2^{(12)}$ rodo, kad reikėtų tik nedidelio fiskalinio koregavimo, kad skola ilguoju laikotarpiu stabilizuotųsi.

Numatoma, kad bendros su senėjimu susijusios išlaidos ilguoju laikotarpiu išliks santykinai stabilios. Numatoma, kad jos padidės nuo 16,0 % BVP 2016 m. iki 16,7 % 2030 m. ir 2040 m. pasieks aukščiausią tašką – 17,1 %, o 2070 m. vėl sumažės iki mažiau kaip 16 % (Europos Komisija, 2018b).

2018 m. pradėjus taikyti naują pensijų indeksavimo formulę padidėjo fiskalinis tvarumas. Po 2016 m. reformos pensijų išmokos ir surinkti pensijų taškai dabar indeksuojami pagal bendros darbo užmokesčio sumos pokyčius. Viešąsias išlaidas pensijoms susiejus su gautomis įmokomis sudaromos automatinio sistemos subalansavimo sąlygos. Dėl indeksavimo mechanizmo ir aukštesnių darbo stažo reikalavimų senatvės pensijai gauti, pensijų išlaidos 2016–2060 m. turėtų sumažėti 3,7 % BVP (Europos Komisija, 2018b), palyginti su ankstesnėmis taisyklėmis grindžiamomis projekcijomis. Pensijos sudaro per 40 % visų su senėjimu susijusių išlaidų, taigi jų indeksavimas sumažino bendrą demografinio senėjimo Lietuvos viešiesiems finansams keliamą riziką. Tačiau pagrindinio scenarijaus pensijų projekcijos Lietuvai yra susijusios su didele rizika, nes pagal dabartinius teisės aktus valdžios institucijos tuo atveju, jei naudos rodiklis sumažėtų, turėtų pateikti taisomųjų priemonių (Europos Komisija, 2018c).

Vis dėlto didėjant fiskaliniam tvarumui mažėja pensijų adekvatumas. Tikėtina, kad sparčiai mažėjant darbingo amžiaus gyventojų skaičiui bendras darbo užmokesčio fondas didės lėčiau nei darbo užmokestis, todėl naudos rodiklis ateityje

turėtų sumažėti. Tai ypač verčia susirūpinti, nes Lietuvoje naudos rodiklis yra vienas mažiausių ES (žr. 3.3.3 skirsnį). Mokesčių ir socialinių išmokų sistemos taisomasis pajėgumas santykinai silpnas (žr. 3.1.2 skirsnį), taigi pensijos yra pagrindinis perskirstymo mechanizmas Lietuvoje. Todėl sumažėjus adekvatumui, smarkiai išaugtų skurdo lygiai. Kad išspręstų mažos pakeitimo normos problemą, Vyriausybė 2018 m. vasarą priėmė papildomą pensijų reformą, pagal kurią bazinė pensija iš Valstybinio socialinio draudimo fondo perkeliama į valstybės biudžetą. Pasak Lietuvos valdžios institucijų, taip siekiama sustiprinti sąsają tarp išmokų ir įmokų, taip pat sustiprinti antrąją pensijų sistemos pakopą (žr. 3.3.3 skirsnį). Reformos rezultatai iš esmės priklausys nuo dalyvavimo lygio, t. y. nuo dalyvių noro likti antroje pakopoje ir mokėti didesnes pensijų įmokas⁽¹³⁾.

Nors visuomenė sparčiai senėja, tikėtina, kad išlaidos sveikatos priežiūrai ir ilgalaikiai priežiūrai išliks santykinai nedidelės. Prognozuojama, kad jos atitinkamai didės nuo 4,1 ir 1,0 % BVP 2016 m. iki 4,6 ir 1,7 % BVP 2040 m. Abiem atvejais padidėjimas nesiekia vidutinio išlaidų augimo ES per tą patį laikotarpį.

⁽¹²⁾ Ilgalaikio fiskalinio tvarumo rodiklis $S2$ parodo, kokio reikia dabartinio struktūrinio pirminio balanso išankstinio koregavimo (vėliau koreguota vertė išlaikoma stabili neribotą laiką), kad neribotam laikotarpiui būtų stabilizuotas skolos ir BVP santykis, įskaitant visų papildomų išlaidų, susijusių su senėjančia visuomene, apmokėjimą.

⁽¹³⁾ Ankstesnė įmokų formulė $2\% + 2\% + 2\%$ (darbuotojo, socialinio draudimo ir valstybės biudžeto įmoka) bus pakeista formule $4\% + 0\% + 2\%$ (darbuotojo, socialinio draudimo ir valstybės biudžeto įmoka).

3.2. FINANSŲ SEKTORIUS

3.2.1. FINANSINIS STABILUMAS

Lietuvos bankų sektoriaus finansinė būklė yra stipri. Lietuvos bankai turi daug kapitalo (3.2.1. lentelė). 2018 m. birželio mėn. bendras kapitalo pakankamumo koeficientas buvo 19,0 %, tai yra gerokai didesnis nei šiuo metu taikomi minimalūs kapitalo pakankamumo reikalavimai ir kapitalo rezervai. Beveik visą kapitalą sudaro bendras 1 lygio nuosavas kapitalas (CET 1) – aukščiausios kokybės kapitalas (CET 1 koeficientas – 18,7 %). Sparčiai mažėjančios finansavimo išlaidos buvo pagrindinis veiksnys, lėmęs didelį bankų pelningumą: nuosavo kapitalo grąža sudarė 13,5 %. Neveiksnių paskolų santykis ir toliau buvo mažesnis už Europos vidurkį ir, palyginti su ankstesniais metais, sumažėjo nuo 3,7 % iki 3,1 %. Lietuvos bankų pozicija subjektų, kurie nėra bankai ir nėra rezidentai, atžvilgiu yra nežymi (tik 2,3 % visų negražintų paskolų 2018 m. I ketv.), nes paskolų portfelį iš esmės sudaro vidaus paskolos. Paskolų ir indėlių santykis 2018 m. lapkričio mėn. pabaigoje buvo 93 %, taigi toliau užtikrintai nesiekė 100 % ir patvirtina tvarų bankų finansavimą ir aktyvų skolinimą.

3.2.1 lentelė. Finansinio patikimumo rodikliai

	2014-IV	2015-IV	2016-IV	2017-IV	2018-I	2018-II
Neveiksnių paskolų	6,8	5,6	4,0	3,2	3,4	3,1
Iš jų užsienio subjektai	6,4	-	-	-	-	-
Iš jų ne finansų bendrovių ir namų ūkiai	9,6	7,5	5,5	4,4	4,4	4,4
Iš jų ne finansų bendrovių sektorius	10,3	8,4	6,2	5,0	4,8	4,2
Iš jų namų ūkių sektorius	8,9	6,6	4,8	3,7	3,9	3,6
Padengimo likvidžiuoju turto rodiklis	31,5	32,3	32,2	30,8	27,6	27,9
Nuosavo kapitalo grąža(1)	7,7	7,5	11,9	9,1	12,9	-
Turto grąža(1)	0,9	0,9	1,0	0,9	1,3	-
Bendras kapitalo pakankamumo koeficientas	21,3	24,8	19,4	19,1	19,6	-
CET 1 pakankamumo koeficientas	20,9	24,3	19,1	18,8	19,3	-
1 lygio kapitalo pakankamumo koeficientas	20,9	24,3	19,1	18,8	19,3	18,7
Paskolų ir indėlių santykis	80,1	83,8	82,3	78,8	84,0	99,7

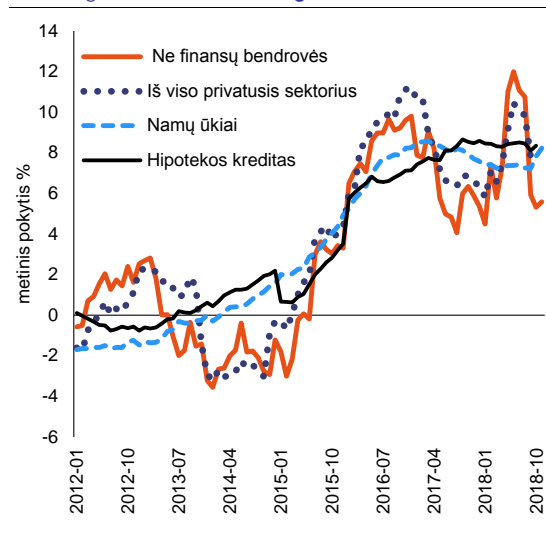
(1) ECB agreguotas balansas: paskolos, išskyrus paskolas valdžios sektoriui ir pinigų finansų įstaigoms / indėliai, išskyrus gautuosius iš valdžios sektoriaus ir pinigų finansų įstaigų.

Šaltinis – Europos Centrinis Bankas

Viena iš pagrindinių finansiniam stabilumui kylančių sisteminių grėsmių yra susijusi su cikliniais kredito ir nekilnojamojo turto rinkų pokyčiais. Kreditai Lietuvos gyventojams toliau sparčiai auga, nors ir lėčiau nei įmonėms (3.2.1. diagrama). Būsto paskolų portfelis augo daugiausiai – 2018 m. metinis augimas siekė maždaug 8 %. Atsižvelgdamas į stabilų kredito ir būsto rinkos atsigavimą (žr. 3.2.3 skirsnį) Lietuvos bankas 2017 m. pabaigoje nusprendė taikyti 0,5 % anticiklinį kapitalo rezervą (reikalavimas įsigaliojo 2019 m. sausio mėn.). Kreditui toliau augant ir esant dideliame bankų pelningumui, 2018 m. birželio mėn. Bankas jį padidino iki 1 %

(reikalavimas įsigalioja 2019 m. birželio mėn.). Pagrindinis šios makroprudencinės priemonės tikslas – padidinti bankų sistemos atsparumą ir sumažinti jos procikliškumą. Skolininkams skirtos priemonės priimtos dar 2011 m., kai Bankas patvirtino Atsakingojo skolinimosi nuostatus; jie iš dalies pakeisti 2015 m. Juose, be kita ko, nustatytas 85 % didžiausias paskolos ir turto vertės santykis, 40 % didžiausias skolinių įsipareigojimų ir pajamų santykis (50 %, jei palūkanų norma yra 5 %; 60 % išskirtinėmis aplinkybėmis) ir 30 m. ilgiausias paskolos terminas.

3.2.1 diagrama. Kredito augimas

Šaltinis – Europos Centrinis Bankas

Lietuvos bankų sektorius tapo vienu labiausiai koncentruotų ES, todėl didėja ir sisteminė rizika. 2018 m. rugsėjo mėn. trims didžiausiems bankams („Swedbank“, SEB ir „Luminor“) priklausė 82 % rinkos. Tai iš dalies lemia santykinai mažas rinkos dydis ir didelis didelių rinkos dalyvių, išstumiančių mažesnius, konkurencingumas. Lietuvos bankas aktyviai skatina naujų dalyvių atėjimą į rinką ir 2016 m. kartu su Vyriausybe pateikė teisės aktų pasiūlymų ir dalinių pakeitimų rinkinį, apimančių įvairius mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVI) skirtus alternatyvius finansavimo šaltinius.

Dėl didelės Šiaurės ir Baltijos šalių bankų sistemos integracijos ir koncentracijos būtina, kad finansų priežiūros institucijos glaudžiai bendradarbiautų. Rizika daugiausiai susijusi su Skandinavijos šalių būsto rinkomis ir dideliu namų ūkių įsiskolinimu. Pasireiškusi ši rizika gali lemti

skolinimo veiklos ribojimą, trumpalaikių indėlių kintamumą ir didesnes finansavimo išlaidas Lietuvos bankams, atsižvelgiant į jų santykinai didelę priklausomybę nuo didmeninio finansavimo iš kai kurių Šiaurės šalių. Šiaurės ir Baltijos šalių priežiūros institucijos žino apie galimą šalutinį poveikį ir esamus teisinių sistemų skirtumus. Jos glaudžiai bendradarbiauja, kad kuo labiau padidintų nacionalinių makroprudencinės politikos priemonių efektyvumą, užtikrintų vienodas sąlygas visoms kredito įstaigoms ir sumažintų reguliacinio arbitražo riziką. Atsižvelgdamas į tai Lietuvos bankas nusprendė automatiškai abipusiškai taikyti kitų ES šalių makroprudencinės politikos priemones⁽¹⁴⁾, pvz., mažesnę rizikos koeficientų apatinę ribą gyvenamosios paskirties nekilnojamojo turto hipotekinėms paskoloms Suomijoje⁽¹⁵⁾, taip pat 1 % sisteminės rizikos rezervo reikalavimą bankų pozicijoms Estijos atžvilgiu⁽¹⁶⁾.

Kibernetinio saugumo užtikrinimas tebėra svarbus iššūkis Lietuvos finansų sistemai. „FinTech“ veiklos pokyčiai didina kibernetinių išpuolių riziką, galinčią turėti didelį poveikį finansiniam stabilumui. Virtualiosios valiutos ir nereguliuojami skaitmeniniai pinigai, kuriuos galima naudoti mokėjimams atlikti, kelia papildomą riziką finansiniam stabilumui, visų pirma susijusią su pinigų plovimu, įsilaužimais ir rinkos rizika dėl skaitmeninių valiutų keitimo kurso.

3.2.2. GALIMYBĖS GAUTI FINANSAVIMĄ

Sunkumai gauti finansavimą trukdo MVĮ diegti inovacijas ir augti. Daugiau nei viena iš aštuonių MVĮ mano, kad galimybė gauti finansavimą yra didžiausia problema. Tai vienas didžiausių ir beveik dvigubai didesnis rodiklis nei ES vidurkis.

Nepaisant geresnio finansavimo prieinamumo, MVĮ galimybių gauti finansavimą įvertinimas išliko artimas ES vidurkiui. (Europos Komisija (2018d). MVĮ ir toliau patyrė tam tikrų sunkumų gauti paskolas. Tai patvirtina viena iš didžiausių prašymų suteikti paskolą atmetimo normų ES, suvokiamas bankų noro suteikti paskolą sumažėjimas ir didesnės santykinės skolinimosi išlaidos, lyginant mažas ir dideles paskolas (Europos Komisija, 2018e). 2018 m. verslo finansavimo rinkos trūkumas buvo įvertintas 660 mln. EUR ir tebedidėja. Ypač didelis buvo rizikos kapitalo ir verslo pradžios finansavimo trūkumas ir jis dar didėjo (Finansų ministerija, 2019). Šie sunkumai veikia verslo ekosistemą ir inovacinį pajėgumą (žr. 3.4.1 skirsnį) ir trukdo MVĮ augti.

3.2.3. BŪSTO RINKA

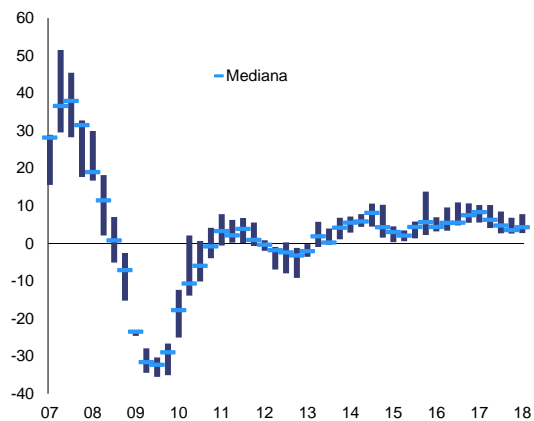
Būsto kainų augimas lėtėja. Nuo 2014 m. vidutiniškai augusios po 5 %, pastaruoju metu būsto kainos auga lėčiau, nes būsto pasiūla pasiveja paklausos augimą (žr. 3.2.2. diagramą). Naujų būstų pasiūla Vilniuje ir jo priemiesčiuose, didžiausioje šalies nekilnojamojo turto rinkoje, pasiekė po krizės buvusį lygį, o neparduotų butų trijuose didžiausiuose miestuose skaičius nuo 2017 m. pradžios pradėjo didėti. Būsto paklausa vis dar yra stipri ir ją palaiko sparčiai didėjantis darbo užmokestis (žr. 3.4.2 skirsnį), palankios finansinės sąlygos ir teigiami lūkesčiai. Pirmąjį 2018 m. pusmetį per mėnesį sudarytų sandorių skaičius buvo didžiausias nuo 2007–2008 m. pakilimo (Valstybinis įmonių registrų centras, 2018). Nuo 2010 m. būsto rinkos veikla daugiausia buvo sutelkta tankiau gyvenamose vietovėse ir didžiuosiuose miestuose, tačiau 2018 m. mažiau apgyvendintos vietovės taip pat suaktyvėjo.

⁽¹⁴⁾ Nors abipusiškumas taikomas savanoriškai, savo sprendimu automatiškai jį taikyti Lietuva iš principo įgyvendina 2015 m. gruodžio 15 d. Europos sisteminės rizikos valdybos rekomendaciją dėl makroprudencinės politikos priemonių tarptautinio poveikio vertinimo ir savanoriško abipusiškumo.

⁽¹⁵⁾ Taigi Lietuvoje įsisteigę bankai turi atitikti tuos pačius rizikos koeficientų reikalavimus kaip ir Suomijos bankai, namų ūkiams teikdami paskolas, užtikrintas Suomijoje esančių būsto vienetų hipoteka.

⁽¹⁶⁾ Estijos bankas (*Eesti Pank*) paprašė kitų valstybių narių institucijų bankams, teikiantiems paslaugas Estijoje per filialus arba tiesiogiai iš kitos valstybės, taikyti lygiavertčius papildomus rezervo reikalavimus.

3.2.2 diagrama. Realiųjų būsto kainų metinis pokytis

Pastaba. Mediana yra vidutinė būsto kainų augimo, apie kurį pranešama iš trijų šaltinių, vertė.

Šaltinis: Valstybinis įmonių registrų centras, Lietuvos statistikos departamentas, UAB „OberHaus“, Komisijos skaičiavimai.

Pagrindiniai būsto rinkos veiksniai yra subalansuoti. Europos Komisijos apskaičiuotas bendras vertinimo skirtumas⁽¹⁷⁾ rodo, kad būsto kainos Lietuvoje nėra pervertinamos. Vis dėlto šis rodiklis neparodo didelių regioninių skirtumų, kurie pastebimi Lietuvoje (Vilniuje ir kituose miestuose, palyginti su kaimo vietovėmis). Nors pastaruoju metu stebimas kredito augimas, kurį palaiko mažos palūkanų normos, gerėjanti namų ūkių finansinė būklė ir teigiami lūkesčiai, didelę būsto pirkimo dalį namų ūkiai taip pat finansuoja savais ištekliais⁽¹⁸⁾. 2017 m. namų ūkių įsiskolinimas sudarė 26 % BVP ir buvo vienas mažiausių ES, tai atitinka pamatinius būsto rinkos veiksnius ir nekelia prudencinių problemų⁽¹⁹⁾. Šie veiksniai rodo bendrą pusiausvyrą būsto rinkoje ir leidžia daryti prielaidą, kad dabartinėmis sąlygomis rinkos korekcijos rizika yra ribota.

⁽¹⁷⁾ Kainų vertinimo analizė grindžiama trijų rodiklių: i) įperkamo atotrūkio (kainos ir pajamų santykio nuokrypio nuo jo ilgalaikio vidurkio); ii) dividendų atotrūkio (kainos ir nuomos santykio nuokrypio nuo jo ilgalaikio vidurkio); iii) būsto kainų nuokrypio nuo pusiausvyros verčių, pagrįstų būsto paklausos ir pasiūlos principais, vidurkiu. Žr. Philipponnet ir Turrini, 2017.

⁽¹⁸⁾ Nors būsto pirkimo sandorių, finansuojamų be hipotekos paskolų, skaičius mažėja, jis išlieka didelis – apie 60 % (Valstybės įmonių registrų centras).

⁽¹⁹⁾ Pamatiniai kriterijai grindžiami Europos Komisijos 2017 ir 2018 m. parengtomis metodikomis. Jie yra išvesti iš regresijų, fiksuojančių pagrindinius kredito augimo veiksnius, ir atsižvelgiant į atitinkamą pradinę susikaupusią skolą. Prudencinės ribos atitinka skolos ribą, kurią peržengus bankų krizės tikimybė tampa palyginti didelė, taip sumažinama nepastebėtos krizės ir klaidingų perspėjimų tikimybė.

3.3. DARBO RINKA, SVEIKATA, ŠVIETIMAS IR SOCIALINĖ POLITIKA

3.3.1. DARBO RINKA

Darbo rinkos rezultatai toliau geri, tačiau problemų tebekelia mažėjanti darbo jėga, kvalifikuotų darbuotojų trūkumas ir teritoriniai skirtumai. 2014–2017 m. darbingo amžiaus gyventojų skaičius sumažėjo nuo 1,8 mln. iki 1,7 mln., taigi sumažėjo potenciali darbo jėgos pasiūla ekonomikos augimo laikotarpiu. Išaugo su darbu susijusi imigracija ir dauguma trečiųjų valstybių piliečių užpildo darbo vietas, kurioms reikia vidutinės kvalifikacijos darbuotojų, daugiausia transporto, statybos ir paslaugų sektoriuose. Iš dalies tai rodo Lietuvos švietimo ir mokymo sistemos nesugebėjimą numatyti, kokios kvalifikacijos darbuotojų reikės, ir tą kvalifikaciją suteikti. Galimybės įsidarbinti Lietuvoje taip pat labai nevienodos: 2017 m. miestų ir kaimo vietovių gyventojų užimtumo lygio skirtumas buvo vienas didžiausių ES (13,7 proc. punkto).

Žemos kvalifikacijos darbuotojai galimybių įsidarbinti turi mažiau nei kitose ES valstybėse narėse. Lietuvoje aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų rezultatai darbo rinkoje yra geresni nei ES vidurkis. 2017 m. jų nedarbo lygis buvo mažesnis nei ES vidurkis (3,0 %, palyginti su 4,6 % ES). Skirtingos kvalifikacijos asmenų užimtumo lygio skirtumas didelis. Žemos, vidutinės ir aukštos kvalifikacijos asmenų užimtumo lygis atitinkamai yra 44 % (55 % ES), 70 % (73 % ES) ir 90 % (84 % ES). Didėjant įtampai darbo rinkoje, vidutinės ir žemos kvalifikacijos asmenų nedarbo lygis mažėja, tačiau vis dar yra gerokai didesnis nei ES vidurkis ir dar nepasiekė iki krizės buvusio lygio. Vyriausybė neseniai pradėjo rengti nacionalinius kvalifikacijų poreikio ir žmogiškųjų išteklių stebėsenos procesus, tačiau struktūrizuotos reguliavimo sistemos, pagal kurią būtų galima numatyti kvalifikacijų poreikius vidutiniu laikotarpiu, nėra. Gebėjimų pasiūlos užtikrinimas yra viena iš pagrindinių sričių, kurioms vis dar labai reikia investicijų.

Palyginti su kitomis ES šalimis, išlaidos aktyvios darbo rinkos politikos priemonėms ir šių priemonių aprėptis vis dar ribotos. Registruotų bedarbių, kuriems taikomos šios politikos priemonės, dalis Lietuvoje yra santykinai nedidelė (maždaug 20 %). Žemos kvalifikacijos bedarbiai nepakankamai dalyvauja profesinio

mokymo programose, pavyzdžiui, 2018 m. spalio mėn. duomenimis, jie sudarė tik 16 % visų tokių programų dalyvių. Neįgalieji taip pat vangiai dalyvauja aktyvios darbo rinkos politikos (ADRP) priemonėse. Priemonės daugiausia finansuojamos iš išorės šaltinių, pavyzdžiui, Europos socialinio fondo (apie 60 % visų išlaidų). 2018 m. šių priemonių teikimo išlaidos padidėjo dėl profesinio mokymo paslaugų teikimo pertvarkos ir padidėjusių kitų priemonių išlaidų, tačiau skiriami išteklių vis dar riboti. ADRP priemonių aprėptis susijusi su finansavimu, todėl investicijų poreikis išliks didelis.

Valstybinė užimtumo tarnyba ir kiti suinteresuotieji subjektai nebendradarbiauja aktyvumo darbo rinkoje skatinimo klausimais. Tai mažina ADRP priemonių aktualumą ir veiksmingumą. Siekdamą užtikrinti didesnę aktyvumo darbo rinkoje skatinimo priemonių veiksmingumą ir aktualumą ir jų įtraukimą į socialines ir sveikatos priežiūros paslaugas, Lietuva rengia specialių integruotų paslaugų modelį. Pagal jį numatomas skirtingų suinteresuotųjų subjektų, įskaitant socialinius partnerius, savivaldybes ir pilietinės visuomenės organizacijas, bendradarbiavimas. 2019 m. keliose savivaldybėse bus pradėtas įgyvendinti bandomasis modelis, skirtas ilgalaikiams bedarbiams.

Darbo jėgos skaitmeninių įgūdžių lygis riboja įmonių galimybes naudotis skaitmeninėmis technologijomis. Nors skaitmeninių technologijų naudojimas įmonėse viršija ES vidurkį, IRT specialistų skaičius yra vienas mažiausių ES: jie sudaro 2,7 % dirbančių asmenų, palyginti su vidutiniškai 3,7 % ES. Tai ir mažėjantis gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos (STEM) studijų absolventų skaičius yra veiksniai, ribojantys tolesnę skaitmeninių technologijų naudojimą. 40 % įmonių, įdarbinusių arba bandžusių įdarbinti IRT specialistus, nurodė, kad buvo sunku užpildyti laisvas darbo vietas. Lietuvos įmonės taip pat nepakankamai investuoja į skaitmeninių įgūdžių gerinimą: tik 9 % įmonių rengia mokymus savo darbuotojams, kad šie galėtų tobulinti ir atnaujinti IRT įgūdžius, ir tai yra gerokai mažiau nei ES vidurkis (23 %) (Europos Komisija 2018f). 2017 m. pradėta įgyvendinti Lietuvos skaitmeninės darbotvarkės programa ir nacionalinė pramonės skaitmeninio platforma

„Pramonė 4.0“ padeda pereiti prie skaitmeninės ekonomikos, tačiau reikia dėti daugiau pastangų.

3.3.1 Ilangelis. Veiklos rezultatų Lietuvoje stebėjimas atsižvelgiant į Europos socialinių teisių ramstį

Europos socialinių teisių ramstis veikia kaip atnaujinto konvergencijos didinimo proceso, kuriuo siekiama geresnių darbo ir gyvenimo sąlygų Europos Sąjungoje, kelrodis⁽¹⁾. Jame nustatyta 20 pagrindinių principų ir teisių lygių galimybių darbo rinkoje, galimybių įsidarbinti, tinkamų darbo sąlygų ir socialinės apsaugos ir įtraukties srityse.

LIETUVOS SOCIALINIŲ RODIKLIŲ SUVESTINĖ		
Lygios galimybės ir galimybė įsidarbinti	Mokyklos nebaigę asmenys (18–24 m. gyventojų procentinė dalis)	Geresni už vidurkį rezultatai
	Vyrų ir moterų užimtumo lygio skirtumai	Geriausi rezultatai
	Pajamų kvintilio dalies santykis (S80 / S20)	Kritinė padėtis
	Gyventojai, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis (%)	Kritinė padėtis
	Jaunimo NEET (visų 15–24 m. gyventojų dalis %)	Vidutiniški rezultatai
Dinamiškos darbo rinkos ir tinkamos darbo sąlygos	Užimtumo lygis (20–64 m. gyventojų dalis %)	Geresni už vidurkį rezultatai
	Nedarbo lygis (15–74 m. gyventojų dalis %)	Vidutiniški rezultatai
	Ilgalaikio nedarbo lygis (15–74 m. gyventojų dalis %)	Vidutiniški rezultatai
	BDNŪP vienam gyventojui augimas	Geriausi rezultatai
	Vieno visą darbo dieną dirbančio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio nesusituokusio darbuotojo grynasis uždarbis	Prasti, bet gerėjantys rezultatai
Socialinė apsauga ir įtrauktis	Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui	Reikia stebėti padėtį
	Vaikai iki 3 m., kuriems teikiama oficialios priežiūros paslauga	Reikia stebėti padėtį
	Asmenys, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininių priežiūros poreikių	Vidutiniški rezultatai
	Asmenų skaitmeninių įgūdžių lygis	Vidutiniški rezultatai

Valstybės narės klasifikuojamos pagal su Užimtumo komitetu ir Socialinės apsaugos politikos komitetu sutartą statistinę metodiką. Taikant metodiką rodiklių lygiai ir pokyčiai vertinami bendrai, lyginant su atitinkamais ES vidurkiais, o valstybės narės priskiriamos prie septynių kategorijų (nuo geriausių rezultatų pasiekusių iki kritinėje padėtyje atsідūrusių šalių kategorijos). Pavyzdžiui, šalis gali būti pažymėta kaip pasiekusi geresnių už vidurkį rezultatų, jeigu rodiklis yra artimas ES vidurkiui, tačiau sparčiai gerėja. Daugiau informacijos apie metodiką pateikta 2019 m. bendros užimtumo ataskaitos projekte, COM (2018)761 final. Duomenys atnaujinti 2019 m. sausio 29 d.

vaikų turinčių namų ūkių, įskaitant šeimas, kurias sudaro tik vienas iš tėvų ir vaikai, skurdo riziką (žr. 3.3.2 langelį).

Lietuvos rezultatai, susiję su Europos socialinių teisių ramstį pagrindžiančios socialinių rodiklių suvestinės rodikliais, **nevienodi**. Ekonomikai nuolat augant gerėja darbo rinkos rezultatai, pakilo tiek moterų, tiek vyrų užimtumo lygis. Vis dėlto kvalifikuotų darbuotojų trūkumas tampa akivaizdus. Lietuvoje moterų ir vyrų užimtumo atotrūkis ir toliau yra vienas iš mažiausių ES. Tačiau dėl ekonomikos augimo socialinė įtrauktis dar nepadidėjo. Pagrindinis spęstinas uždavinys – pajamų nelygybė (vertinama pagal pajamų kvintilio dalies santykį), kurią iš esmės lemia didžiausias pajamas gaunančių asmenų pajamų neproporcingas augimas. Socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui pamažu didėja, tačiau tebėra silpnas. Skurdo ir socialinės atskirties lygis tebėra vienas aukščiausių ES, todėl siekiant konvergencijos reikia dar labai daug kę nuveikti.

Prasti sveikatos priežiūros rezultatai patvirtina, kad sveikatos priežiūros sistemoje ir įgyvendinant visuomenės sveikatos politiką vis dar yra spęstinių uždavinių. Nepatenkinti medicininiai poreikiai yra maždaug tokie kaip ir ES vidurkis, tačiau mokėjimai už gydymą savo lęšomis vis dar dideli ir prisideda prie tam tikrų grupių skurdirimo. Reikia nuosekliau šalinti su gyvenimo būdu susijusios rizikos veiksnius ir stiprinti vietos subjektų vaidmenį įgyvendinant visuomenės sveikatos politiką.

Dėl pastaruoju metu padidintų socialinių išmokų padidėjo socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui. Padėtis nebėra kritiška, palyginti su 2018 m. šalies ataskaitoje pateiktu vertinimu. 2018 m. įvesta universalių išmokų vaikams sistema padėjo sumažinti

⁽¹⁾ Europos Parlamentas, Taryba ir Europos Komisija Europos socialinių teisių ramstį paskelbė 2017 m. lapkričio 17 d.: https://ec.europa.eu/commission/priorities/deeper-and-fairer-economic-and-monetary-union/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_lt.

Socialinis dialogas Lietuvoje pamažu gerėja. Institucinė struktūra, kurios reikia socialiniams partneriams įtraukti nacionaliniu lygmeniu, sukurta. Dvišalis socialinis dialogas yra gana silpnas: pasirašant sektorinius susitarimus padaryta tam tikra pažanga, tačiau tik viešajame sektoriuje. Yra galimybių gerinti padėtį, visų pirma daugiau dėmesio skirti socialinių partnerių praktinei patirčiai ir mokymui, kurti profesinių sąjungų ir darbo tarybų bendradarbiavimo modelius ir skatinti dalyvavimą derybose sektorių ir įmonių lygmeniu. Atsižvelgiant į tai svarbu investuoti į socialinių partnerių gebėjimų ir dalyvavimo stiprinimą, kad būtų užtikrintas socialinio dialogo veiksmingumas pagal Europos socialinių teisių ramsčio socialinio dialogo principą.

3.3.2. SOCIALINĖ POLITIKA

Pajamų nelygėbė tebėra viena didžiausių ES ir ją iš esmės lemia didžiausias pajamas gaunančių asmenų pajamų augimas. Pagal Europos socialinių teisių ramstį pagrindžiančią socialinių rodiklių suvestinę Lietuvai reikia spręsti esminę pajamų nelygybės problemą. 2017 m. turtingiausių 20 % gyventojų pajamos buvo 7,3 karto didesnės nei neturtingiausių 20 % gyventojų, tai yra dar daugiau, palyginti su 7,1 karto ankstesniais metais. 20 % turtingiausių gyventojų taip pat uždirbo 2,7 karto daugiau nei 20 % vidutinės pajamas gaunančių asmenų ir tai yra vienas didžiausių koeficientų ES. Socialinių išmokų poveikis rinkos pajamų nelygybės mažinimui yra mažesnis nei ES vidurkis, nelygybės mažinti nepadeda ir mokesčių sistema⁽²⁰⁾. Panašu, kad 2018 m. priimta mokesčių reforma disponuojamųjų pajamų nelygybei daro mažą poveikį arba visai jos neveikia (žr. 3.1.2 skirsnį ir 3.3.2. langelį).

Pagyvenusių žmonių skurdas tebėra didelė problema, o jo lygis gerokai viršija ES vidurkį. 2017 m. per 16 % vyresnių nei 65 m. gyventojų patyrė didelį materialinį nepriteklių. Šis rodiklis mažesnis nei 2016 m. (17 %), tačiau vis tiek yra tris kartus didesnis nei ES vidurkis (5 %). Be to, 2017 m. 33 % vyresnių nei 65 m. gyventojų patyrė

⁽²⁰⁾ 2017 m. dėl mokesčių pajamų nelygėbė sumažėjo tik 8,7 %, palyginti su 11,7 % ES vidurkiu. Dėl socialinių išmokų pajamų nelygėbė sumažėjo 31,0 %, tai yra mažiau nei 40,4 % ES vidurkis.

skurdo riziką. Pensijoms neaugant taip sparčiai kaip atlyginimai, nuo 2012 m. ši rizika kasmet smarkiai didėja. Susirūpinti verčia ir vyresnio amžiaus moterų, kurioms gresia skurdas arba socialinė atskirtis (AROE)⁽²¹⁾, dalis, o atotrūkis nuo vyrų AROPE rodiklio sudaro 20 proc. punktų. Šiuose duomenyse neatsižvelgiama į naujausius politikos pokyčius ir 2018 m. įvestą pensijų indeksavimą, kurie galėtų turėti tam tikrą teigiamą poveikį. (žr. 3.3.3 skirsnį).

Neįgaliųjų skurdo rizika taip pat yra viena didžiausių ES ir toliau didėja. Maždaug 44 % neįgaliųjų gresia skurdas arba socialinė atskirtis, palyginti su 30 % ES. AROPE atotrūkis tarp negalią turinčių ir jos neturinčių asmenų yra vienas didžiausių ES (dvigubai didesnis už ES vidurkį). Kita vertus, įsidarbinimo galimybės dirbti galintiems ir norintiems neįgaliesiems gerėja, tačiau jų dar nedaug. Negalią turinčių ir jos neturinčių asmenų užimtumo skirtumas yra 31 proc. punktas, palyginti su 26 proc. punktų ES vidurkiu. Gebėjimų stoka ir menkas profesinio reabilitavimo veiksmingumas yra dvi pagrindinės neįgaliųjų integracijos į darbo rinką kliūtys (ANED, 2018). Norint palengvinti neįgaliųjų integraciją į darbo rinką ir įdiegti veiksmingą socialinės ekonomikos sistemą reikia viešųjų ir privačiųjų investicijų.

Nepaisant pastarojo meto pažangos, socialinių išmokų adekvatumas tebėra žemas. Lietuvos socialinės apsaugos išlaidos yra tarp mažiausių ES ir 2016 m. sudarė maždaug 15 % BVP⁽²²⁾. Tą patį patvirtina ir mažas valstybės remiamų pajamų adekvatumas: 2016 m. jos sudarė maždaug 36 % skurdo ribos⁽²³⁾, palyginti su 58 % ES vidurkiu (Europos Komisija 2018g). 2018 m. sausio mėn. pirmą kartą nuo 2008 m. padidintas minimalus mėnesinis valstybės remiamų pajamų dydis (beveik 20 %, arba 20 EUR absoliučiais skaičiais).

Dabartinės reformos leido padidinti valstybės remiamas pajamas, taip pat šeimoms skirtas išmokas. Vyriausybė imasi tolesnių veiksmų, kad

⁽²¹⁾ Tai yra pagrindinis strategijos „Europa 2020“ rodiklis, atitinkantis bendrą asmenų, kuriems gresia skurdas arba kurie patiria didelį materialinį nepriteklių, arba gyvena namų ūkiuose, kurių darbo intensyvumas labai mažas, skaičių. Asmenys skaičiuojami tik kartą, net jeigu jiems tinka keli daliniai rodikliai.

⁽²²⁾ Spalio 23 d. Europos integruotos socialinės apsaugos statistikos sistemos 2016 m. duomenys buvo negalutiniai.

⁽²³⁾ 60 % pajamų medianos.

padidintų paramos adekvatumą: nustatė minimalių vartojimo poreikių dydį ir įvedė šiuo dydžiu grindžiamą automatinį indeksavimą. Naujoji sistema pradėta taikyti 2019 m. sausio 1 d., tačiau, palyginti su 2018 m., reikšmingų pokyčių, vertinant pinigine išraiška, nėra ir ji nekompensuoja 10 m. buvusių įšaldytų valstybės remiamų pajamų. Universalų išmokų vaikui sistema įdiegta 2018 m., o nuo 2019 m. sausio mėn. mėnesinė suma vienam vaikui padidinta nuo 30 EUR iki 50 EUR. Ši priemonė sumažins vaikų turinčių namų ūkių skurdo riziką lygį (žr. 3.3.2. langelį), tačiau reikia dar labai daug nuveikti siekiant didesnės socialinės konvergencijos su kitomis ES valstybėmis.

Benamystės lygis išlieka aukštas. Naujausiais duomenimis apie benamystę Lietuvoje (FEANTSA, 2015), per 4 000 asmenų neturi namų arba gyvena prieglaudose. Žiemą būsto pakankamai šildyti neišgalinčių namų ūkių dalis ir nuomininkų, kuriems išlaidos būstui per didelės, rodikliai Lietuvoje yra vieni didžiausių ES. Nuomininkų, kuriems išlaidos būstui per didelės, rodiklis yra vienas didžiausių ES ir sudaro 48 %. Lietuvoje taip pat trūksta socialinio būsto (EBPO, 2016). Prasta būsto kokybė tebekelia susirūpinimą kaimo vietovėse. Beveik 10 % kaimo vietovių gyventojų būsto sąlygos yra labai prastos ir nors ši dalis mažėja, 2017 m. ji tebeviršijo ES vidurkį ir buvo daug didesnė nei miestų gyventojų (6 %). Kad būtų sprendžiama benamystės ir prastos būsto kokybės problema, reikia užtikrinti investicijas, visų pirma savivaldybių lygmeniu.

3.3.3. PENSIJOS

Lietuvos pensijų sistema nėra veiksminga apsaugant pagyvenusius žmones nuo skurdo ir socialinės atskirties. Viešosios išlaidos pensijoms, kaip BVP dalis, yra vienos mažiausių⁽²⁴⁾ ES (Europos Komisija, 2018b). Todėl senatvės išmokos yra nedidelės ir nedidėja tokiu pat tempu kaip atlyginimai, o pagyvenusių žmonių skurdo lygis yra vienas didžiausių ES (žr. 3.3.2 skirsnį). Pastarojo meto reformomis daugiau dėmesio skirta finansiniam tvarumui, tačiau jos nebuvo labai

sėkmingos užtikrinant adekvatumą (žr. 3.1.5 skirsnį). Teorinė grynoji pajamų pakeitimo norma yra maža ir, kaip apskaičiuota, ji sumažės 7 proc. punktais – nuo 56 % 2016 m. iki 49 % 2056 m., – taigi Lietuva atsidurs tarp ES šalių, kuriose grynosios pajamų pakeitimo normos yra mažiausios (Europos Komisija, 2018h). 2018 m. sausio mėn. padarius pensijų sistemos pakeitimus būtinas darbo stažas senatvės pensijai gauti palaipsniui ilginamas nuo 30 iki 35 metų 2027 m., taip pat įvestas metinis indeksavimas. Dėl indeksavimo senatvės pensijos 2018 ir 2019 m. atitinkamai padidės 6,9 % ir 7,6 %. Šis padidinimas trumpuoju ir vidutiniu laikotarpiu turėtų padėti sumažinti pagyvenusių žmonių skurdo lygį. Ilguoju laikotarpiu dėl darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus mažėjimo ir žemo viešųjų išlaidų pensijoms lygio pensijų adekvatumo didėjimas gali likti nedidelis.

2019 m. sausio mėn. pensijų sistema buvo toliau pakoreguota siekiant sumažinti demografinių tendencijų keliamą riziką. Įvesta taškų sistema su darbo užmokesčiu susijusiai pensijos daliai (individualiajai pensijos daliai) apskaičiuoti. Tikimasi, kad sistema padidins teisių į pensiją kaupimo skaidrumą ateityje. Vyriausybė socialinio draudimo pensijos bendrosios (bazinės) dalies finansavimą perkėlė į valstybės biudžetą, o pagal teisės aktus finansuojama pensijų sistema (antrosios pakopos pensijų sistema) sustiprinta įvedus automatinį jaunesnių nei 40 metų asmenų įtraukimą ir tai turėtų padidinti jos aprėptį. Nuo 2020 m. anuitetus mokės vienintelė institucija – Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba. Kad įveiktų būsimus ekonominius sukrėtimus, 2018 m. Lietuva sudarė socialinio draudimo rezervo fondą. Tai sustiprins fiskalinį pensijų sistemos tvarumą. Vis dėlto išlieka tam tikrų abejonių dėl pensijų adekvatumo ilguoju laikotarpiu.

⁽²⁴⁾ 6,9 % BVP 2016 m. (ES – 11,2 %), 7,0 % 2040 m. (ES – 12 %) ir 5,2 % 2070 m. (ES – 11 %), pagrindinis scenarijus.

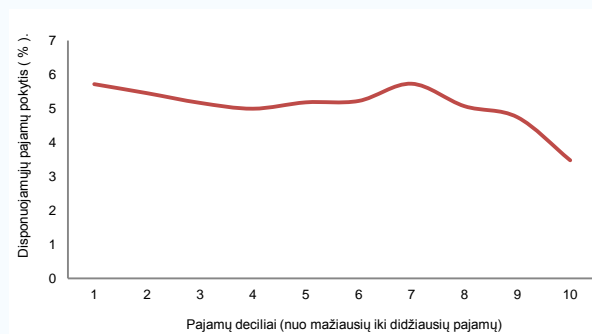
3.3.2 langelis. Pagal EUROMOD atlikti priimtų mokesčių pakeitimų modeliavimai

Šiame langelyje pateikiami Europos Komisijos Jungtinio tyrimų centro (taikant modelį EUROMOD⁽¹⁾) atlikto modeliavimo, grindžiamo reformomis, kurias Vyriausybė priėmė 2018 m. viduryje, rezultatai. 2019 m. sausio mėn. įsigaliojo reikšmingi socialinio draudimo įmokų pakeitimai (visu pirma jų konsolidavimas ir perkėlimas darbuotojams) ir gyventojų pajamų mokesčio pakeitimai. Be to, universali išmoka vaikui padidinta nuo 30 EUR iki 50 EUR per mėnesį, o minimalus mėnesinis darbo užmokestis padidintas iki 555 EUR.

Remiantis modeliavimo rezultatais, dėl gyventojų pajamų mokesčio ir socialinio draudimo įmokų koregavimo bus negauta maždaug 560 mln. EUR (arba 1,2 % BVP) pajamų. Nors tikimasi, kad dėl gyventojų pajamų mokesčio pakeitimų bus gauta 1,3 mlrd. EUR (arba 2,7 % BVP) papildomų mokesčių pajamų, iš socialinio draudimo įmokų gautos pajamos sumažės 1,8 mlrd. EUR (arba 3,9 % BVP). Bendras sumodeliuotas mokesčių sumažinimas yra maždaug 120 mln. EUR didesnis nei Lietuvos Respublikos finansų ministerijos pateikti įverčiai. Neatitikimus galima paaiškinti skaičiavimams naudotų duomenų skirtumais, pvz., faktu, kad į ES SPGS tinkamai neįtraukiami didelės pajamas gaunantys asmenys, taip pat su darbo užmokesčio dinamika susijusiomis prielaidomis. Tikėtina, kad išmokos vaikui padidinimo išlaidos sieks 140 mln. EUR, arba 0,3 % BVP, ir tai atitinka nacionalinių valdžios institucijų įverčius.

Apskritai, modeliuojamos reformos daro teigiamą poveikį asmenims iš visų pajamų decilių, o mažiausias santykinis prieaugis tenka viršutiniam deciliui (žr. 1 diagramą). Tikėtina, kad ekvivalentinės namų ūkių pajamos padidės vidutiniškai 4,7 %. Numatoma, kad netiesioginis mokesčio tarifas sumažės vidutiniškai nuo 8,1 proc. punkto pirmajame ekvivalentinių pajamų decilyje iki 2,4 proc. punkto dešimtajame decilyje. Atliekant šį vertinimą neatsižvelgiama į savanoriškus papildomus pervedimus privatiems pensijų fondams, kurie galėtų panaikinti teigiamą mokesčių sumažinimo poveikį disponuojamosioms pajamoms.

1 diagrama. Reformos poveikis ekvivalentinėms namų ūkių disponuojamosioms pajamoms

Tikėtina, kad poveikis disponuojamųjų pajamų nelygybei apskritai bus neutralus. Modeliavimas rodo, kad Gini koeficientas tik šiek tiek sumažėjo nuo 34,52 iki 34,25. Tačiau vaikų turinčių namų ūkių skurdo rizikos lygis labai sumažėja. Pavyzdžiui, šeimų, kurias sudaro tik vienas iš tėvų ir vaikai, atveju rodiklis sumažėja 8,8 proc. punkto. Tai rodo teigiamą universalios išmokos vaikui padidinimo poveikį.

Šaltinis – Europos Komisijos Jungtinis tyrimų centras.

Socialinio draudimo įmokų naštos perkėlimas nuo darbdavių darbuotojams suteiktų teigiamų (nors ir švelnių) paskatų dirbti. Darbo jėgos pasiūlos modelio rezultatai rodo, kad modeliuojamos reformos šiek tiek padidina vidutinį dalyvavimo lygį ir dirbtų valandų skaičių. Pirmu atveju dėl reformos nežymiai padidėja tikimybė, kad bedarbiai pateks į darbo rinką. Antru atveju politikos pokyčiais suteikiama paskatų dirbti daugiau valandų: pereiti nuo darbo ne visą darbo dieną prie darbo visą darbo dieną ir viršvalandžių.

⁽¹⁾ EUROMOD yra mokesčių ir socialinių išmokų mikromodeliavimo modelis. Pagal jį modeliuojamos asmenų ir namų ūkių teisės į socialines išmokas ir mokesčių įsipareigojimai (įskaitant socialinio draudimo įmokas) pagal kiekvienoje valstybėje narėje galiojančias mokesčių ir socialinių išmokų sistemos taisykles. Modeliavimas grindžiamas iš Europos statistikos apie pajamas ir gyvenimo sąlygas (ES SPGS) gautais reprezentatyviais tyrimų duomenimis ir apima pagrindinius tiesioginio apmokestinimo elementus, socialines įmokas ir neįmokines išmokas. Taikant papildomą darbo jėgos pasiūlos modulį galima įvertinti su elgesiu susijusį poveikį darbo rinkai.

3.3.4. SVEIKATA

Sveikatos priežiūros rezultatai tebėra vieni iš prasčiausių ES. Numatoma viso gyvenimo trukmė yra 6 metais trumpesnė nei ES vidurkis, o skirtumas tarp moterų ir vyrų numatomos viso gyvenimo trukmės didelis. Išvengiama mirtingumo dėl širdies ir kraujagyslių ligų ir savižudybių, daugiausia vyrų, rodiklis daugiau nei dvigubai viršija ES vidurkį; 2016 m. kaimo vietovėse jis buvo vidutiniškai 30 % didesnis nei miestuose. Prevencijos priemonėmis ir sveikatos priežiūros priemonėmis išvengiamas mirtingumas buvo atitinkamai 2 ir 2,5 karto didesnis už ES vidurkį.

Išlaidos sveikatos priežiūrai yra nedidelės ir tebėra didelių iššūkių, susijusių su išlaidų veiksmingumu ir sveikatos priežiūros paslaugų kokybe. 2017 m. sveikatos priežiūros išlaidos sudarė 6,3 % BVP ir buvo vienos iš mažiausių EBPO (EBPO, 2018a). Apskritai, kokybei skiriama nepakankamai dėmesio, o kokybės užtikrinimo politika ir priemonės tebėra nepakankamai išvystytos. Vis dar dažnai hospitalizuojama dėl tokių susirgimų, kuriems reikia ambulatorinio gydymo, o mirtingumas ligoninėse dėl ūmių susirgimų yra didelis. Sistemine parama siekiant nuolat gerinti sveikatos priežiūros kokybę klinikinio lygmeniu dar neteikiama. Atitiktis klinikinėms gairėms ir kokybės rodikliams ligoninėse kartais stebima, tačiau šia informacija nesinaudojama priimant sprendimus. Pažanga įgyvendinant 2016 m. pradėtą akreditavimo programą menka. Politikos poveikio vertinimo stiprinimas ir sveikatos priežiūros sistemų rezultatų vertinimo metodų taikymas yra svarbi reikiama rezultatais grindžiamų investicijų sąlyga.

Visuomenės sveikatos politikos priemonės yra palyginti silpnos. Visuomenės sveikatos iniciatyvų, už kurias atsako vietos visuomenės sveikatos tarnybos, aprėptis maža, o išteklių veiklai plėsti skiriama per mažai. Sustiprinus visuomenės sveikatos tarnybų ir pirminės sveikatos priežiūros centrų bendradarbiavimą būtų žengtas svarbus žingsnis tinkama linkme. Be to, vietoje įgyvendinamų priemonių veiksmingumas nėra vertinamas, o stebėseną apsiriboja tik proceso rodiklių vertinimu. Į pagrindinius prastos sveikatos veiksmius orientuotos ir konkrečioms rizikos grupėms skirtos priemonės nepakankamai

išvystytos. Nepaisant priimtų teisės aktų, kuriais siekiama sumažinti alkoholio vartojimą ir rūkymą, alkoholio ir tabako suvartojama dar daug.

Absolūtieji hospitalizavimo lygiai išlieka aukšti, o lovų užimtumo rodikliai žemi ir nedaug kinta tarp skirtingų ligoninių. Pereinant nuo stacionariosios prie pirminės priežiūros pagerėjo pirminės priežiūros pajėgumas valdyti pacientų priežiūrą, tačiau 2017 m. pabaigoje procesas buvo atidėtas. Kai kuriomis priemonėmis, kurių buvo imtasi, galima dar labiau konsoliduoti ligoninių tinklą. Tarp tokių priemonių – minimalią paslaugų apimtį viršijančių ligoninių pagal sutartis teikiamų chirurgijos ir nėščiujų priežiūros paslaugų ribojimas, taip pat procedūrų, kurios turi būti taikomos insulto ir tam tikrais miokardo infarkto atvejais, standartizavimas. Vis dėlto, kad perėjimas paspartėtų, labai svarbu imtis ryžtingesnių priemonių aukštesniu administraciniu lygmeniu planuojant ligoninių paslaugų teikimą rajonuose.

Pirminė priežiūra yra gerai organizuota, teikiamos modernios bendrosios praktikos ir slaugos paslaugos, tačiau dar yra galimybių sustiprinti jos vaidmenį valdant pacientų sveikatą. Kai kuriomis gairėmis toliau be reikalo ribojamos bendrosios praktikos gydytojų pareigos ir nėra visiškai aiškiai apibrėžtas bendrosios praktikos gydytojų ir specialistų pareigų pasidalijimas. Pastarojo meto priemonėmis išplėsti pirminės sveikatos priežiūros gydytojų funkcijas yra žingsnis tinkama linkme. Be to, nėra visapusiškai išnaudojamas pirminės sveikatos priežiūros personalo vaidmuo koordinuojant pacientų priežiūrą, taip pat psichikos sveikatos priežiūrą. Įgyvendinus naujausias psichikos sveikatos sutrikimų turinčių pacientų priežiūros reorganizacijos priemones galėtų padidėti galimybės naudotis pirmine psichikos sveikatos priežiūra.

Ilgalaikės priežiūros paslaugas daugiausia teikia stacionariosios globos įstaigos, tačiau patenkinami ne visi poreikiai. 2014 m. 47 % pagyvenusių žmonių, kuriems buvo reikalinga ilgalaikė priežiūra, jos dar laukė. Pagyvenusių žmonių sveikatos būklė dažnai ypač prasta, todėl jiems teikiamų integruotų socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų poreikis toliau didės. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuva yra viena iš sparčiausiai senėjančių valstybių narių, gerai

veikiančios ir veiksmingos ilgalaikės priežiūros užtikrinimas ir deinstitutionalizavimas išliks svarbiu iššūkiu vidutiniu laikotarpiu. 2014 m. pradėta įgyvendinti deinstitutionalizavimo programa siekiama neįgaliesiems ir vaikams teikiamas institucinės globos paslaugas pakeisti namuose teikiamomis ir bendruomeninėmis globos paslaugomis. Pagal programą pasiekta gerų rezultatų mažinant vaikų skaičių institucinės globos įstaigose, tačiau paslaugų psichikos negalią turintiems asmenims srityje pasistūmėta mažiau. Ilgalaikė priežiūra ir deinstitutionalizavimas išliks iššūkiu vidutiniu laikotarpiu ir tam reikės pakankamų investicijų.

Tebereikia išspręsti sveikatos priežiūros paslaugų įperkamumo problemą. Mokėjimai už gydymą savo lėšomis sudaro trečdalią sveikatos priežiūros išlaidų Lietuvoje (32 % 2016 m.) ir yra aktualiausi vyresnio amžiaus žmonėms (60 m. ir vyresniems) ir vaikų neturintiems namų ūkiams. 80 % mokėjimų savo lėšomis sudaro išlaidos vaistams, o namų ūkių, priklausančių mažiausių pajamų kvintiliui, atveju ši dalis dar didesnė (PSO, 2018). 2017 ir 2018 m. įgyvendintos kelios priemonės paciento priemokoms už receptinius vaistus sumažinti, o pažeidžiamiausių grupių finansinės apsaugos didinimo priemonės pateiktos, tačiau dar nepriimtos. Neoficialūs mokėjimai mažėja, tačiau jie vis dar paplitę: 2016 m. vienas iš keturių pacientų vis dar teigė sumokėjęs neoficialiai (*Transparency International*, 2016). Dėl laukimo laikotarpio likę nepatenkinti medicininiai poreikiai 2016 m. viršijo ES vidurkį. Kartu su žemu įperkamumo lygiu tai mažina galimybes, ypač pažeidžiamesnėms grupėms, gauti kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas.

Akivaizdus tampa sveikatos priežiūros darbuotojų disbalansas, taip pat ir teritorinis. Šis disbalansas nėra naikinamas įgyvendinant profesijų ir įgūdžių prognozavimą apimančią visapusišką strategiją. Neseniai imtasi tinkamų priemonių gydytojų mokymo sistemai modernizuoti. Slaugytojų mokymas nėra pritaikytas dabartiniams poreikiams ir tebėra ypač aktualus uždavinys. Šiuos sunkumus dar padidina sveikatos priežiūros darbuotojų teritorinis pasiskirstymas, o specialistai šalyje pasiskirstę ypač netolygiai. Atsižvelgiant į bendrą darbingo amžiaus gyventojų senėjimą, dabartines ir galimas sveikatos priežiūros darbuotojų pasiūlos disbalanso problemas reikės spręsti didinant investicijas.

Vyriausybė daugiausia dėmesio skiria paskatom, kuriomis siekiama medicinos darbuotojus pritraukti į viešųjų paslaugų įstaigas, antai 2018, 2019 ir 2020 m. jų atlyginimai bus didinami 20 % per metus.

3.3.5. ŠVIETIMAS IR GEBĖJIMAI

Vis dar reikia skirti dėmesio dideliems švietimo ir mokymo sistemų kokybės ir efektyvumo iššūkiams. Švietimo ir mokymo sistemos ir suaugusiųjų švietimas tebėra santykinai neveiksmingi sprendžiant kvalifikuotų darbuotojų trūkumo ir įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitikties problemas. Viešosios išlaidos švietimui 2016 m. sudarė 5,2 % BVP ir viršijo ES vidurkį – 4,7 %. Visų valdžios sektoriaus išlaidų dalis, skiriama švietimui ir mokymui, nuo 2010 m. iš esmės išliko stabili – apie 15 % (ES rodiklis – maždaug 10,5 %). Tačiau lėšos daugiausia naudojamos pastatams išlaikyti, o ne ugdymo kokybei gerinti (Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, 2017). Nors nustačius su atlyginimais nesusijusių išlaidų, pvz., vadovėliams, mokytojų kvalifikacijai tobulinti, IRT ir mokinių profesiniam orientavimui, minimumą atsirado tam tikrų suvaržymų, paprastai toms reikmėms ir išleidžiama tik tiek, kiek būtina.

Dėl demografinio nuosmukio kilo spaudimas mokyklų tinklui. Visoje švietimo sistemoje dalyvaujančių mokinių ir studentų skaičius nuo 2010 m. sumažėjo 19 %. Dėl to mokinių ir mokytojų skaičiaus santykis yra vienas mažiausių ES (2016 m. vienam pradinės ir vidurinės mokyklos mokytojui teko vidutiniškai 8 mokiniai, o ES – 13). Be to, yra didelių mokinių skaičiaus skirtumų skirtinguose švietimo sistemos lygmenyse ir regionuose. Per aptariamą laikotarpį bendrojo lavinimo mokyklų mokinių skaičius sumažėjo 22 %, o 1 % padidėjo tik pradinukų skaičius. Vertinant geografiškai, nors Vilniaus apskrityje veikiančiose bendrojo lavinimo mokyklose nuo 2010 iki 2017 m. mokinių sumažėjo 6 %, likusioje šalies dalyje užsiregistravusiųjų į mokyklas sumažėjo 25 %. Todėl mokyklose, daugiausia esančiose kaimo vietovėse, klasės yra jungiamos, t. y. rengiamos bendros pamokos 1–4 klasių mokiniams, o tai gali pakenkti ugdymo kokybei. Norint reaguoti į šias demografines permainas reikia strategijų, kad būtų išsaugota galimybė visiems gauti aukštos kokybės

išsilavinimą, o kartu užtikrintas mokyklų tinklo efektyvumas ir parama mokytojams, kuriems poveikio turi mokyklų konsolidavimas.

Naujasis klasės krepšelio modelis gali trukdyti efektyviai organizuoti mokyklų tinklą. 2018 m. rugsėjo mėn. Vyriausybė nuo mokyklų finansavimo pagal mokinio krepšelio modelį perėjo prie klasės ir kokybės krepšelio modelių. Kokybės krepšelio modeliu siekiama susieti finansavimą su kokybės rodikliais, o pagal klasės krepšelio modelį finansavimas priklauso nuo klasių mokykloje skaičiaus. Pagal naująją sistemą mokytojų atlyginimams skirtų lėšų negalima naudoti administracinėms išlaidoms padengti ir savivaldybės turi skirti papildomą finansavimą itin mažoms klasėms. Vis dėlto šis modelis netrukdo finansuoti mokyklų, kuriose mokosi nedaug mokinių, taip sumažinant paskatas optimizuoti per didelį mokyklų tinklą ir didinti jo efektyvumą. Pirmųjų naujosios finansavimo sistemos įgyvendinimo rezultatų tikimasi 2019 m. kovo mėn.

Mokytojų atlyginimų ir pirminio rengimo reformos pradėtos, bet viešos diskusijos apie darbo užmokesčio didinimą tebevyksta. 2017 m. lapkričio mėn. su mokytojų profesinėmis sąjungomis pasirašyta nauja kolektyvinė sutartis. Ja inicijuotas perėjimas nuo valandinio prie fiksuoto darbo užmokesčio modelio. Šiuo 2018 m. rugsėjo mėn. pradėtu taikyti modeliu siekiama užtikrinti sklandesnį laipsnišką darbo užmokesčio didėjimą. Pagal naująją sistemą mokyklų vadovai turi daugiau atsakomybės už mokytojų darbo valandų administravimą. Paskutinis žingsnis įgyvendinant mokytojavimo sistemos reformą yra susijęs su pirminiu mokytojų rengimu. 2018 m. gegužės mėn. patvirtintu nauju Pedagogų rengimo reglamentu nustatyti studijų programų ir mokytojų stažuotių kokybės reikalavimai, taip pat nacionalinių mokytojų rengimo centrų kokybės kriterijai, bet jam įgyvendinti reikės investicijų.

Dalyvavimas ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemoje didėja, bet tebėra prieinamumo ir kokybės problemų. Vyresnių nei 4 m. vaikų dalyvavimas ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemoje didėja, bet vis dar nesiekia ES vidurkio (91 %, palyginti su 95 %, 2016 m.). Vaikų iki 3 metų rodiklis padidėjo labai nedaug ir yra dvigubai mažesnis už ES vidurkį (15 %, palyginti su 33 %, 2016 m.) Bendro

užsiregistravusiųjų ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemoje skaičiaus didėjimą iškreipia regioniniai dalyvavimo ir kokybės skirtumai. Kaimo vietovėse ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigas lanko maždaug dvigubai mažiau 3–6 metų vaikų negu miestuose. Šiuos skirtumus lemia ribota viešųjų ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros įstaigų pasiūla, transporto sunkumai kaimo vietovėse ir paklausos skirtumai. Gausėjant privačių centrų, ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugos tampa prieinamesnės, visų pirma miestuose. Vis dėlto privačiai teikiamų ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugų išlaidų, kompensuojamų viešosiomis subsidijomis, dalis skirtingose savivaldybėse skirtinga, ir ne visos šeimos subsidijas gauna. Kad viešosios ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugos taptų prieinamesnės, reikia investicijų.

Lietuvos švietimo ir mokymo sistema sėkmingai vykdo mokyklos nebaigimo prevenciją. Lietuva ir toliau tinkamai rūpinasi, kad mokyklą metančių asmenų būtų kuo mažiau. Lietuvoje 2017 m. tokių buvo 5,4 %, taigi šalis pasiekė strategijos „Europa 2020“ tikslą ir užsitikrino vietą tarp geriausių rezultatų pasiekusių ES šalių (ES vidurkis – 10,6 %). Vis dėlto mokyklos nebaigusių neįgaliųjų dalis daug didesnė už ES vidurkį (atitinkamai – 36 % ir 24 %). Lietuva pradėjo įgyvendinti Vaikų įtraukties mokyti ir įvairiapusio ugdymo 2017–2022 metų veiksmų planą, kuriuo siekiama sumažinti vaikų, kurie mokosi specialiosiose mokyklose, skaičių, bet padarytą pažangą vertinti dar anksti.

Mokymosi rezultatai prastesni negu ES vidurkis, o kaimo vietovių ir miestų mokyklų veiklos rezultatai labai skiriasi. Matyti didelis atotrūkis tarp mokinių iš miestų ir kaimo vietovių, kuriose mokyklos mažesnės, o klasės sujungtos. Šis atotrūkis Lietuvoje didesnis negu kitose regiono šalyse (EBPO, 2017) ir jį daugiausia lemia socialinė ir ekonominė kaimo vietovių namų ūkių ir mokyklų padėtis. Kokios nors formos mokinių daromos pažangos stebėseną vykdo nedidelė audituotų mokyklų dalis ir tik 18 % mokyklų vadovų nusistatė siekį gerinti mokymosi rezultatus ir mokyklos veiklos rodiklius (Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė, 2017). Kad pagerėtų mokymosi rezultatai, reikia dėti daugiau pastangų gerinti mokyklų stebėseną ir geriau nustatyti individualius ugdymo poreikius.

Toliau mažėja aukštojo mokslo įstaigų studentų skaičius. Pagal aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų skaičių 2017 m. Lietuva išliko ES lyderė – aukštojo mokslo diplomą turi 58 % 30–34 metų asmenų. 2017 m. neseniai aukštąjį išsilavinimą įgijusių absolventų užimtumo lygis buvo 7 proc. punktais aukštesnis nei ES vidurkis (atitinkamai – 92 % ir 85 %). Dėl demografinių tendencijų 2010–2017 m. studentų skaičius sumažėjo 37 % ir turėtų toliau mažėti iš dalies dėl to, kad norint pakelti kokybės kartelę stojantiesiems nustatyti minimalūs stojamieji balai. Vis dėlto aukštasis mokslas Lietuvoje nėra įtraukus: atotrūkis tarp aukštąjį išsilavinimą įgijusių negalią turinčių ir jos neturinčių asmenų dvigubai viršija ES vidurkį (atitinkamai 28 ir 13 proc. punktų).

Aukštojo mokslo sistemos reforma įgyvendinama lėtai. Įstaigų ir programų skaičius nepritaikytas prie mažėjančio studentų skaičiaus, todėl mažėja aukštojo mokslo kokybė ir efektyvumas. Vyriausybė ėmėsi įvairių reformų, kuriomis visų pirma siekiama sustiprinti universitetų tinklą ir patobulinti akreditavimo sistemą. Vis dėlto jų įgyvendinimas vėluoja. Šiuo metu vykdomi trys jungimai, bet vis dar reikia daug nuveikti siekiant konsoliduoti aukštojo mokslo įstaigų tinklą, kurį sudaro daugiau kaip 40 valstybinių ir privačių universitetų ir kolegijų.

2017 m. Lietuva ėmėsi papildomų veiksmų profesinio rengimo ir mokymo sistemai tobulinti. Pradiniai veiksmai atrodė daug žadantys, bet kad jie iš esmės pakeistų mokymosi patirtį mokyklose, vis dar reikia didelės ir nuoseklios pažangos įgyvendinant valdymo ir programų pokyčius. 2019 m. reikia patvirtinti 24 atnaujintus arba naujus profesinius standartus, taip pat nuolatinio profesinių standartų atnaujinimo gaires. Iki 2020 m. liepos mėn. pagal naujus profesinius standartus turėtų būti atnaujintos visos modulines profesinio mokymo programos. Numatoma plėsti galimybes mokytis pagal naujas (modulines) programas, nes šiuo metu pagal tokias programas galima įgyti tik 24 % profesinio mokymo ir rengimo kvalifikacijų, nors 2018 m. į modernizuotas programas jau buvo užsiregistravę 43 % visų profesinio rengimo ir mokymo studentų. 2018 m. baigta profesinio mokymo ir rengimo įstaigų valdymo reforma, bet dar neaišku, ar savivaldybėms ir socialiniams partneriams suteikta galimybė tapti jų dalininkais iš tikrųjų padės užtikrinti, kad profesinis rengimas ir mokymas

labiau atitiktų vietinius gebėjimų, geresnės darbo organizavimo praktikos ir technologijų diegimo poreikius. Siekiant padidinti mokymą pagal atnaujintas modulines profesinio mokymo programas ir išplėsti mokymosi darbo vietoje galimybes reikia investicijų.

Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi programose tebėra neaktyvus. Šis rodiklis 2017 m. sudarė 5,9 % ir tebebuvo mažesnis už 10,9 % ES vidurkį. Tam tikrų suaugusiųjų švietimo skatinimo priemonių imtasi savivaldybių lygmeniu, tačiau suaugusiųjų švietimas nėra laikomas svarbiu politinės darbotvarkės ir švietimo reformos klausimu (Švietimo ir mokslo ministerija, 2018). Skiriami išteklių daro labai ribotą poveikį praktikoje. Programų tvirtinimas nepakankamai koordinuojamas tarp švietimo sistemos, darbo rinkos ir savanoriškos veiklos sektoriaus. Esamų priemonių, pvz., finansinių paskatų įmonėms arba fizinių asmenų orientavimo, aprėptis yra menka arba jos netinkamai subalansuotos ar nukreiptos. Suaugusiųjų, teigiančių, kad gavo kokios nors informacijos apie mokymosi galimybes, 2016 m. Lietuvoje buvo mažiau negu 10 %, kai ES vidurkis – 24 % (Europos Komisija, 2018i). Valstybinės finansinės paskatos ar dotacijos daugiausia skirtos vidutinėms ir didžiosioms įmonėms. Siekiant skatinti suaugusiųjų švietimą ir sukurti tvarią suaugusiųjų švietimo sistemą, kuri visų pirma būtų skirta žemos arba vidutinės kvalifikacijos suaugusiems ir mažosioms įmonėms, reikia investicijų.

3.3.6. INVESTICIJŲ POREIKIAI

Kad būtų skatinamas ilgalaikis integracinis augimas, dėl sparčiai mažėjančio darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus ir nuolatinio aukšto skurdo ir nelygybės lygio reikia daugiau investuoti į švietimą, mokymą ir socialinę įtrauktį. Tarp pagrindinių kliūčių verslo investicijoms – kvalifikuotų darbuotojų trūkumas ir įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitiktis, ir tai rodo, kad reikia daugiau investuoti į lanksčias kvalifikacijos kėlimo ir keitimo galimybes ir geriau numatyti naujų įgūdžių poreikius. Kvalifikuotų darbuotojų trūkumui mažinti reikia geriau suderinti mokymo programas su darbo rinkos poreikiais ir plėsti suaugusiųjų dalyvavimą mokymosi programose. Norint išnaudoti visą

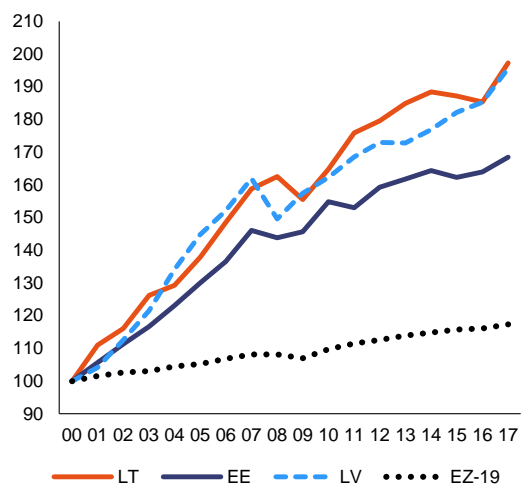
darbo jėgos potencialą taip pat reikia investuoti į socialinę įtrauktį ir mažinti materialinį nepriteklių; užtikrinti įperkamas paslaugas teikiančią ir tinkamai veikiančią sveikatos priežiūros sistemą; teikti vaikų ir ilgalaikės priežiūros paslaugas, įskaitant deinstitutionalizavimą.

3.4. KONKURENCINGUMO REFORMOS IR INVESTICIJOS

3.4.1. NAŠUMAS

Našumo atotrūkis nuo ES kurį laiką buvo sparčiai mažinamas, tačiau nuo krizės našumo augimas sulėtėjo. Vis dėlto darbo našumo augimo tempas vis dar yra vienas didžiausių ES. Tai susiję su sparčiu atotrūkio mažinimu ir struktūrinio ekonomikos perėjimo prie modernių technologijų, daugiausia žemės ūkio ir gamybos sektoriuose, poveikiu. 2017 m. darbo našumas sudarė per 75 % ES vidurkio, t. y. buvo beveik 35 proc. punktais didesnis negu 2000 m. Tačiau 2012–2016 m. našumo augimo rodikliai beveik nesikeitė. Tai daugiausia susiję su lėtu bendro gamybos veiksnių našumo augimu, kuris rodo nepakankamą technologijų įsisavinimą įmonėse. Paspirtėjus investicijų augimui (žr. 3.4.2 skirsnį), 2017 m. atsigavo ir našumo augimas. Išlaikyti šiuos teigiamus pokyčius ir vėl imti mažinti atotrūkį padėtų žiniomis grindžiamos veiklos dalies ekonomikoje didinimas atnaujinant gebėjimus ir technologijas.

3.4.1 diagrama. Darbo našumas, visa ekonomika (2000 = 100)

Šaltinis – Europos Komisija.

Našumo augimas koncentruojasi mažos pridėtinės vertės sektoriuose. 2016 m. realiojo našumo augimo pasiskirstymas pagal sektorius rodo, kad didžiausias jis buvo mažos pridėtinės vertės sektoriuose, pvz., žemės ūkio ir gamybos. Šie sektoriai, be kita ko, yra tvirtai orientuoti į eksportą ir patiria spaudimą diegti inovacijas, kad išlaikytų sąnaudų konkurencingumą. Šį faktą patvirtina įmonių lygmens duomenys. Įmonių

lygmeniu atrodo, kad darbo našumas daugiausia išaugo eksportuojančiose įmonėse (palyginti su neeksportuojančiomis) ir, priešingai negu daugelyje ES šalių, žemo našumo įmonėse (CompNet, 2018).

Našumui poveikį daro gyventojų skaičiaus mažėjimas. Spartus Lietuvos gyventojų skaičiaus mažėjimas (žr. 1 skirsnį) našumo augimą veikia keliais būdais. Grynoji emigracija didina jau ir taip labai didelį kvalifikuotų darbuotojų trūkumą (žr. 3.3.1 skirsnį). Be to, dėl mažesnio naudotojų skaičiaus ji lemia mažesnę tam tikros veiklos teikimo, pvz., mokyklų, ligoninių, kelių ir energetikos infrastruktūros, našumą. Kita vertus, mažėjanti darbo jėgos pasiūla ir jos nulemtas didelis darbo užmokesčio augimas skatina įmones investuoti į našumą didinančias technologijas, kaip antai automatizavimą ir robotizavimą. Šios investicijos darosi vis svarbesnės turint omenyje augančias vienetui tenkančias darbo sąnaudas ir jų poveikį sąnaudų konkurencingumui (žr. 3.4.3 skirsnį).

3.4.2. INVESTICIJOS

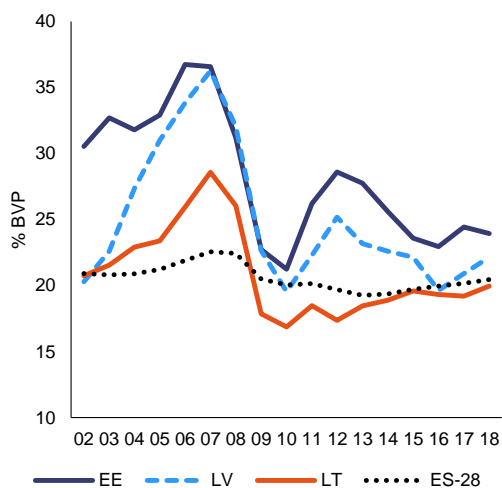
Investicijų poreikiai

Kad būtų užtikrinta sklandesnė integracija į bendrąją rinką ir spartėtų našumo augimas, ekonomikai reikalingos papildomos investicijos į inovacijas, efektyvų išteklių naudojimą ir susisiekimą. Lietuvos įmonių inovacijų ir technologijų įsisavinimo gebos lygis yra žemas. Našumo augimui paspartinti reikia didesnių investicijų, visų pirma privačiame sektoriuje. Ekonomika tebėra sąlyginai imli ištekliams, o priklausomybė nuo energijos ir medžiagų importo didelė. Išteklių našumas mažas, o energijos suvartojimas didelis, visų pirma gyvenamųjų namų ir transporto sektoriuose. Didesnės investicijos į energijos vartojimo efektyvumą ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos gamybą vietas rinkoje padėtų didinti ekonomikos ekologiškumą ir užtikrinti tvaresnę jos augimą, o kartu mažinti priklausomybę nuo energijos importo. Ekonomikos našumas išaugtų ir sąlygos jai pasinaudoti visais bendrosios rinkos pranašumais susidarytų užtikrinus geresnę susisiekimą oro, geležinkelių, jūrų ir kelių transportu (žr. 3.4.4 skirsnį).

Investicijos

Nepaisant pastarojo padidėjimo, investicijos tebėra sąlyginai mažos, visų pirma įmonių sektoriuje. Trečią 2018 m. ketvirtį visos investicijos sudarė 19,7 % BVP. Per krizę, 2007–2009 m., įmonių sektoriaus investicijos sumažėjo beveik 40 %. Nuo to laiko jos šiek tiek atsigavo, bet per visą laikotarpį vis dar gerokai atsiliko nuo kitų Baltijos šalių ir ES vidurkio (žr. 3.4.2. diagramą). Vis dėlto nuo 2017 m. investicijos ėmė sparčiai augti (žr. 1 skirsnį), o kartu su jomis spartėja ir našumo augimas. Siekiant pagerinti ilgalaikes augimo perspektyvas ir paspartinti konvergencijos procesą, šį pagreitį reikia išlaikyti. Pastarąjį dešimtmetį gana stabilios liko namų ūkių ir valdžios sektoriaus investicijos – jos labai priklauso nuo ES lėšų. Tačiau 3,3 % BVP sudarančios Lietuvos viešosios investicijos, kad ir viršija 2,8 % ES vidurkį, tebėra 30–40 % mažesnės negu kitų Baltijos šalių. Atsižvelgiant į galimus ES sanglaudos fondų lėšų skirstymo pakeitimus ir bendro finansavimo nacionalinį procentinį dydį, Lietuvai reikėtų numatyti pakankamai viešųjų investicijų, kad būtų užtikrintas pagrindinių politikos sričių finansavimas.

3.4.2 diagrama. Iš viso investicijų

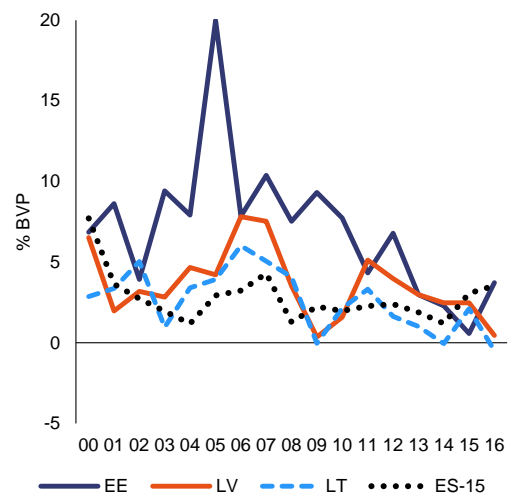

Šaltinis – Europos Komisija.

Investicijų trūkumo problemą gilina žemas tiesioginių užsienio investicijų (TUI) šalyje lygis. Pastaruoju metu TUI srautai į šalį nuolat buvo mažesni negu į kitas regiono šalis (žr. 3.4.3. diagramą). Jie išlieka silpni ir sudaro 1,2 % BVP, palyginti su maždaug 5 % iki krizės. Mažesnius

srautus iš dalies nulėmė prastos tarptautinių rinkų sąlygos, kuriomis mažėjo investicijos ir TUI, bet taip pat Lietuvos ekonomikos pertvarka į rinkos ekonomiką – iki krizės buvęs srautų lygis turbūt nebebus pasiektas, nes jie daugiausia buvo susiję su didelių objektų privatizavimu ir įsigijimu. Vis dėlto Lietuva dar toli gražu nepasiekė našumo ribų ir būtina toliau siekti svarbaus strateginio tikslo – pritraukti TUI kartu su joms būdingais elementais: kapitalo pervedimu ir žinių perdavimu.

3.4.3 diagrama. TUI srautai į šalį

Šaltinis – Jungtinių Tautų prekybos ir plėtros konferencija (UNCTAD).

Moksliniai tyrimai, eksperimentinė plėtra ir inovacijos

Šalies mokslinių tyrimų ir inovacijų (MTI) sistemos konkurencingumą mažina kvalifikuotų darbuotojų trūkumas ir tai, kad nėra valstybės lėšomis finansuojamų mokslo įstaigų bendradarbiavimo su įmonėmis nuoseklios programos. Lietuvos inovacijų veiklos rezultatai yra vidutiniški ir sudaro apie 70 % ES vidurkio (Europos Komisija, 2018j). Konkrečiai, žemas MTI rezultatų lygis rodo, kad iki šiol taikytos politikos priemonės ekonomikai ir konkurencingumui dar neatnešė tokios naudos, kokios tikėtasi. Nepaisant laipsniškai daromos pažangos, inovatyvių įmonių, visų pirma įmonių, diegiančių produktų, organizacines ar rinkodaros inovacijas, dalis Lietuvoje atsilieka nuo ES vidurkio (EBPO, 2018b). Neaktyvus išlieka svarbus žinių perdavimo ir komercinimo kanalas –

įmonių ir universitetų arba mokslo tiriamųjų centrų bendradarbiavimas.

Investicijos į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą (MTEP) nesiekia ES vidurkio ir vis dar labai priklauso nuo ESI fondų. 2017 m. visos MTEP investicijos sudarė tik 0,9 % BVP, palyginti su 2,1 % ES vidurkiu, ir gerokai atsiliko nuo 2020 m. pasiektino 1,9 % tikslo. Didžiąją MTEP investicijų dalį, 0,6 % BVP, sudarė viešosios investicijos, daugiausia finansuojamos iš ES lėšų. Privačiosios MTEP investicijos pasiekė tik 0,3 % BVP, tai yra penktadalis ES vidurkio ir vienas iš mažiausių privačiųjų investicijų ES lygio rodiklių⁽²⁵⁾. Viešosios investicijos daugiausia sukoncentruotos į sumanios specializacijos strategiją, o ji yra gana plati ir apima daugumą ekonomikos sektorių, iš dalies dėl to ribotas finansavimas išdalijamas mažomis porcijomis.

Nepakankamas tyrėjų finansavimas ir MTI sistemos fragmentacija lemia žemą mokslinių tyrimų kokybę. Vykdamt aukštojo mokslo reformą 2017–2018 m. padaryti keli Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimai: 2018–2019 m. numatoma laipsniškai 40 % padidinti mokslininkų darbo užmokestį ir, kaip pranešta, 2019 m. 83 % padidinti doktorantų stipendijas. Pakeitimais taip pat sukurta industrinė doktorantūra ir numatoma palaipsniui pradėti didesnę svarbę teikti įstaigų veiklos rezultatams, skatinant bendradarbiavimą su pramone, tarptautinimą ir dalyvavimą programoje „Horizontas 2020“. Siekiant konsoliduoti fragmentiškus šalies mokslinių tyrimų pajėgumus, šiuo metu vyksta universitetų jungimas (žr. 3.3.5 skirsnį). Kad šis procesas būtų sėkmingas, reikia, kad universitetai ir valdžios institucijos vykdytų atidžią stebėseną, taip pat reikia sustiprinti jų administracinius gebėjimus, visų pirma susijusius su sujungtų subjektų darnių bendrų mokslinių tyrimų darbotvarkių rengimu ir įgyvendinimu.

Ekonomikos geba diegti inovacijas ir įsisavinti MTI yra ribota. Inovacijas diegiančios įmonės Lietuvoje yra gana mažos. Jos yra nepakankamai integruotos apie vietos klasterius ir į pasaulines vertės grandines, be to, turi nedidelį potencialą pritraukti kritinės masės investicijų ir kurti didelio masto inovacijas. Menką mokslinių tyrimų ir

inovacijų paklausą įmonėse daugiausia iš anksto nulemia ekonomikos, kurią iš esmės sudaro žemesnės pridėtinės vertės pramonė ir paslaugos, struktūra. Bendros pridėtinės vertės aukštųjų ir vidutinio lygio technologijų gamybos ir žinioms imlių paslaugų sektoriuose Lietuvos rodiklis yra tarp žemiausių ES ir nesikeičia nuo 2007 m. Pereiti prie aukštųjų technologijų ir didesnės pridėtinės produktų galėtų padėti papildomos investicijos į inovatyvias MVI, be kita ko, į tarptautinimą ir paramą norint pakilti pasaulinėse vertės grandinėse, jungimasi į klasterius ir bendradarbiavimo veiklą.

Vykstančia inovacijų politikos reforma siekiama pakelti inovacijų diegimo lygį ir padidinti jų įsisavinimo gebą. Ekonomikos ir inovacijų ministerijos vadovaujamas vaidmuo sustiprintas suteikus papildomų pareigų užtikrinti inovacijų veiklos skatinimą ir stiprinti mokslinių tyrimų ir inovacijų eksperimentinės plėtros dalį⁽²⁶⁾. Vykdamt reformą atsižvelgiama į 2017 m. rekomendacijas, kurios susijusios su Europos Komisijos programos „Horizontas 2020“ politikos rėmimo priemone ir kuriose daugiausia dėmesio skiriama verslo ir mokslo bendradarbiavimo stiprinimui ir į inovacijas orientuotų TUI pritraukimui (RIO, 2018). Vis dėlto rekomendacijos įgyvendinamos nevienodai. Daugiausia įgyvendinta su TUI susijusių rekomendacijų, o pažangos dar reikėtų tokiais aspektais, kaip finansinių mokslo ir verslo bendradarbiavimo paskatų pertvarka ar sistemos koregavimas siekiant finansiškai atlyginti už mokslinių tyrimų veiklos rezultatus. Kad reforma būtų sėkminga, reikės užtikrinti MTI politikos darną, taip pat efektyvų įvairių politikos priemonių koordinavimą ir glaudų dalyvaujančių valdžios institucijų bendradarbiavimą.

Efektyvus išteklių naudojimas

Išteklių našumas Lietuvoje tebėra mažas. Šis rodiklis nuo 2010 m. nepadidėjo ir sudaro 0,8 EUR/kg, t. y. gerokai mažesnis už 2,0 EUR/kg ES vidurkį. Didinti išteklių našumą galėtų padėti ekologinės inovacijos, o šioje srityje Lietuva taip pat atsilieka nuo ES vidurkio. Kad būtų išnaudotas tokių sektorių, kaip atliekų tvarkymo, saulės ir

⁽²⁵⁾ Pagal verslo išlaidas MTEP, kaip BVP procentinę dalį, Lietuva Europos Sąjungoje užima 25-tą vietą.

⁽²⁶⁾ Nustatyta naujajame, 2018 m. priimtame Technologijų ir inovacijų įstatyme ir 2018 m. Mokslo ir studijų įstatymo pakeitimuose.

vėjo energijos, ekologiško transporto ir statybos pramonės, potencialas, reikia didinti investicijas.

Lietuva imasi papildomų veiksmų siekdama pereiti prie labiau žiedinės ekonomikos, bet atliekų tvarkymas tebėra iššūkis. Reikės didesnių investicijų, kad būtų galima pasiekti naujus įvairių atliekų srautų antrinio perdirbimo ES tikslus po 2020 m.⁽²⁷⁾ Reikės papildomų pastangų gerinti atliekų prevenciją, pakartotinių produktų panaudojimą, rūšiuojamąjį atliekų surinkimą jų susidarymo vietoje ir specialiuose konteneriuose, rūšiavimą ir antrinį perdirbimą. Lietuvoje sąvartynų mokestis vienas mažiausių ES – tai vis dar yra kliūtis didinti antrinio perdirbimo ekonominę perspektyvumą. Rengiamasi įgyvendinti naujus energijos gamybos iš atliekų projektus, taigi kyla rizika, kad šiame sektoriuje susidarys perteklinių pajėgumų.

Reikia didelių investicijų, kad būtų pasiekti nacionaliniai klimato ir atsinaujinančiosios energijos tikslai. Lietuva numato, kad iki 2030 m. išmetamų kiekis, palyginti su 2005 m. kiekiu, išaugs 6 %, nors privalomas ES tikslas – jį sumažinti 9 %. 2016 m. atsinaujinančiosios energijos dalis sudarė 25,6 % visos suvartojamos energijos, taigi Lietuva jau viršijo savo 2020 m. tikslą (23 %) ir ketina iki 2030 m. pasiekti plataus užmojo tikslą – 45 %. Be kita ko, numatoma dvigubai padidinti energijos gamybos šalyje pajėgumus (kad 2030 m. 70 % elektros būtų pagaminama šalyje). Tai bus pasiekta investuojant į vėjo ir saulės energijos gamybą ir plačiai diegiant privatiems energijos vartotojams ir bendruomenėms priklausančius mažos galios atsinaujinančiosios energijos įrenginius (kad 2030 m. energiją savo poreikiams pasigamintų 30 % vartotojų). Siekiant sėkmingai integruoti didesnius atsinaujinančiosios energijos kiekius ir didelį elektrą gaminančių vartotojų skaičių, taip pat reikės investuoti į pažangias energijos sistemas, įskaitant perdavimo, skirstymo ir

⁽²⁷⁾ Ankstesni teisės aktai dėl atliekų iš dalies pakeisti ir didesni antrinio perdirbimo tikslai laikotarpiui po 2035 m. bus nustatyti Direktyva (ES) 2018/851, Direktyva (ES) 2018/852, Direktyva (ES) 2018/850 ir Direktyva (ES) 2018/849.

kaupimo infrastruktūrą, ir į reikiamų balansavimo pajėgumų kiekio didinimą. Lietuvoje esamuose šilumos energijos gamybos įrenginiuose iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių jau pagaminama 68 % centralizuotai tiekiamos šilumos. Dėl techninių apribojimų ir šiluminės apkrovos skirtumų paros, savaitės ir sezoniniais laikotarpiais kai kurie įrenginiai veikia tik 50 % pajėgumu. Todėl reikia papildomų investicijų į šilumos kaupimo įrenginius, kad būtų pasiektas visas jų veikimo potencialas ir efektyvumas. Dėl to išaugtų energijos, gaminamos iš atsinaujinančiųjų išteklių, dalis, taip pat padidėtų centralizuoto šilumos tiekimo sistemų patikimumas.

Atsinaujinančiųjų energijos išteklių dalis transporto sektoriuje tebėra maža. Transporto sektoriuje suvartojama daugiausia energijos iš visų sektorių ir išmetama pusė Lietuvos viso šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio. Pagrindinis transporto būdas – automobiliai ir tik 10 % keleivių naudojasi viešuoju transportu (traukiniais ir autobusais). Tačiau atsinaujinančiųjų energijos išteklių dalis transporto sektoriuje yra labai maža ir dar mažėja. 2015–2017 m. ji sumažėjo nuo 4,6 % iki 3,7 % ir gerokai atsilieka nuo 2020 m. tikslo – 10 %. Nepaisant degalų papildymo ir elektromobilių įkrovimo punktų tinklo plėtos, alternatyviųjų degalų lengvieji automobiliai sudaro mažiau negu 1 % visų automobilių.

Energijos suvartojimas auga, ir nacionaliniams klimato ir energijos tikslams pasiekti reikia papildomų pastangų. Didžiausia galutinės energijos suvartojimo dalis tenka gyvenamųjų namų ir transporto sektoriams. Galutinės energijos vartojimo intensyvumas didėja transporto sektoriuje, bet pramonės ir paslaugų, taip pat gyvenamųjų namų sektoriuose pastebėtas šioks toks mažėjimas. Vis dėlto energijos vartojimo intensyvumas šiuose sektoriuose vis dar viršija ES vidurkį ir tebėra labai svarbu renovuoti daug neefektyvių gyvenamosios ir visuomeninės paskirties pastatų. Apskaičiuota, kad finansavimo deficitas daugiabučiams ir viešajai infrastruktūrai modernizuoti iki 2030 m. sudaro 2 mlrd. EUR.

3.4.1 langelis. Lietuvos investicijų sritys iššūkiai ir reformos

1. MAKROEKONOMINĖ PERSPEKTYVA

Nepaisant padidėjimo 2017 ir 2018 m., investicijos Lietuvoje tebėra gana mažos – 19 % BVP. Šis rodiklis atsilieka nuo ES vidurkio ir kitų Baltijos šalių rodiklių, daugiausia dėl mažesnių investicijų į būstą ir mašininę įrangą. Tačiau pastaruoju metu gamybinės investicijos, t. y. investicijos į mašininę įrangą ir kt. (įskaitant MTEP), pradėjo gana sparčiai augti. Tai nulėmė privačiosios investicijos, susijusios su dideliu pajėgumų naudojimu ir darbo jėgos trūkumu, taip pat didelis įmonių pelnas, teigiami lūkesčiai ir palankios finansavimo sąlygos (žr. 1 skirsnį). Artimiausiu metu investicijos turėtų likti vienu iš pagrindinių augimą skatinančių veiksnių, taip pat ir dėl nuo 2019 m. paspartėjančio ES lėšų naudojimo poveikio.

Nuo 2018 m. Lietuvoje yra trys skatinamojo finansavimo bankai. UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ (INVEGA) veiklos sritys – startuoliai, MVĮ ir inovacijos. Viešųjų investicijų plėtros agentūros (VIPA) veiklos sritys – gyvenamosios paskirties ir viešosios infrastruktūros renovacija ir plėtra, taip pat energijos vartojimo efektyvumas. Žemės ūkio paskolų garantijų fondas veikia žemės ūkio sektoriuje.

2. KLIŪČIŲ INVESTICIJOMS IR VYKDOMŲ REFORMŲ VERTINIMAS

Viešasis administravimas / verslo aplinka	Reguliavimo / administracinė našta		Fin. sektorius / apmokestinimas	Apmokestinimas		
	Viešasis administravimas	ŠSR		Galimybės gauti finansavimą		
	Viešieji pirkimai / viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės			MTEPI	Akademinės bendruomenės, mokslo tyrėjų ir įmonių bendradarbiavimas	ŠSR
	Teismų sistema			MTEPI finansavimas	MTEPI finansavimas	ŠSR
	Nemokumo sistema			Sektorių reglamentavimas	Verslo paslaugos / reglamentuojamosios profesijos	
Konkurencija ir reguliavimo sistema		Mažmeninės prekybos sektorius				
Užimtumo apsaugos teisės aktai ir darbo sutartis reglamentuojanti sistema		Statybos pramonė				
Darbo užmokestis ir jo nustatymas		Skaitmeninė ekonomika / telekomunikacijos				
Švietimas, gebėjimai, mokymasis visą gyvenimą	ŠSR	Energetika				
			Transportas			

Paiškinimai:

	Kliūčių investicijoms nenustatyta		Tam tikra pažanga
ŠSR	Kliūtyms investicijoms, taip pat nurodytos šaliai skirtose		Esminė pažanga
	Pažangos nepadaryta		Visiškas įgyvendinimas
	Nedidelė pažanga		Dar nevertinta

Verslo aplinka investicijoms apskritai palanki, o investavimo kliūtyms nedidelės (Europos Komisija, 2015). Pagal Pasaulio banko 2018 m. tyrimo „Ease of Doing Business“ verslo sąlygų palankumo rodiklius Lietuva užima 14-tą vietą pasaulyje. Siekiant toliau gerinti verslo aplinką pastaruoju metu imtasi įvairių priemonių, susijusių su smulkiųjų investuotojų apsauga, mokesčių mokėjimu, tarpvalstybine prekyba ir darbo rinkos reguliavimu.

Pagrindinės kliūtyms investicijoms ir vykdomi prioritetiniai veiksmai

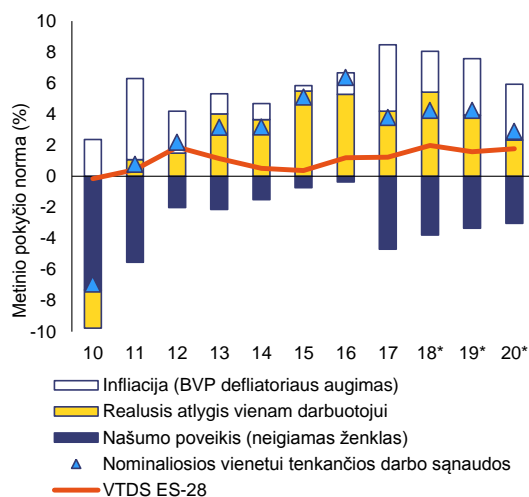
1. Vis dar didžiausia kliūtis investicijoms – kvalifikuotų darbuotojų trūkumas. Lietuva į švietimą ir mokymą investuoja daugiau nei vidutiniškai ES, tačiau šių išlaidų efektyvumas išlieka žemas, o mokymosi rezultatai vis dar atsilieka nuo ES vidurkio. Suaugusiųjų švietimas ir profesinis rengimas ir mokymas iki šiol nepakankamai veiksmingas keliant darbo jėgos kvalifikacijos lygį. Reaguojant į tai įgyvendinamos Lietuvos švietimo ir mokymo sistemos reformos (žr. 3.3.5 skirsnį).
2. Remti ekonomikos konkurencingumo ir pritraukti investicijų nepadeda prasti inovacijų veiklos rezultatai. Investicijos į MTEP, visų pirma privačiajame sektoriuje, yra nedidelės ir neatrodo, kad dosnios, bet sudėtingos mokesčių paskatos pakankamai skatintų įmones diegti inovacijas. Viešojo ir privačiojo sektorių bendradarbiavimas neaktyvus. Reaguodama į tai Vyriausybė pradėjo įgyvendinti inovacijų politikos reformą (žr. 3.4.2 skirsnį).

3.4.3. KONKURENCINGUMAS

Pastaruoju metu spartus darbo užmokesčio augimas Lietuvoje viršijo našumo augimą.

Bendras nominaliųjų vienetui tenkančių darbo sąnaudų padidėjimas 2014–2017 m. sudarė 16 % – tai didžiausias rodiklis ES. 2015 ir 2016 m. buvęs labai spartus šių sąnaudų augimas (atitinkamai – 5,1 % ir 6,4 %) 2017 m. šiek tiek sulėtėjo iki 3,8 % (žr. 3.4.4. diagramą). Nuo 2011 m. darbo užmokesčio augimas nuolat viršija našumo augimą. Vienetui tenkančios darbo sąnaudos išaugo visuose sektoriuose, o labiausiai – statybos pramonės sektoriuje, tai susiję su pastaruoju metu suaktyvėjusia veikla šiame sektoriuje. Pastarųjų kelerių metų darbo užmokesčio augimą daugiausia lėmė didėjanti įtampa darbo rinkoje ir įvairios darbo rinkos politikos priemonės, ypač nuoseklus minimalaus darbo užmokesčio didinimas. Numatoma, kad dėl įtamos darbo rinkoje keliamo spaudimo didinti darbo užmokesčių kelerius ateinančius metus vienetui tenkančios darbo sąnaudos toliau didės.

3.4.4 diagrama. Vienetui tenkančių darbo sąnaudų augimo veiksniai

* Prognozė
Šaltinis – Europos Komisija.

Nuolatinis spartus darbo užmokesčio augimas ir lėtas našumo augimas galėtų pakenkti ilgalaikiam konkurencingumui.

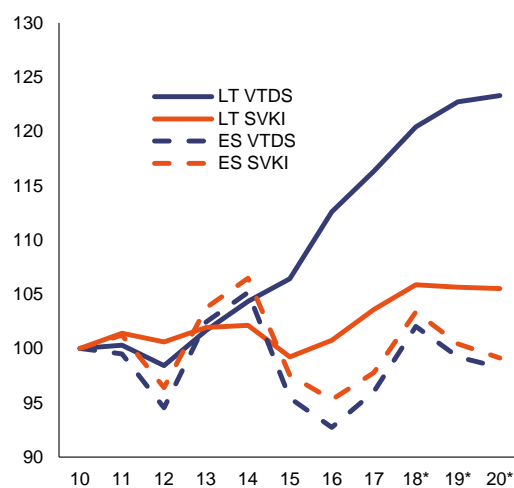
Vienetui tenkančių darbo sąnaudų augimas gerokai viršijo atitinkamus pagrindinių Lietuvos prekybos partnerių rodiklius. Tai rodo vienetui tenkančiomis darbo sąnaudomis grindžiamas realusis efektyvusis

valiutos kursas⁽²⁸⁾: 2014–2017 m. jis išaugo 11,5 %. Šis darbo užmokesčio sąnaudų padidėjimas, palyginti su prekybos partnerių rodikliais, reiškia riziką, kad gali sumažėti Lietuvos eksporto kainų konkurencingumas.

Spartaus darbo sąnaudų augimo poveikis kainoms iki šiol tebėra nedidelis.

Darbo užmokesčio augimas prekių ir paslaugų kainoms neturėjo didelės įtakos. Tą rodo infliacija grindžiamas realusis efektyvusis valiutos kursas, nustatomas pagal suderintą vartotojų kainų indeksą, SVKI. 2014–2017 m. jo augimas – 2,3 % – buvo kur kas kuklesnis negu vienetui tenkančiomis darbo sąnaudomis grindžiamas realiojo efektyviojo valiutos kurso (žr. 3.4.5. diagramą). Turint omenyje Lietuvos, kaip šalies, prisitaikančios prie kainų tarptautinėse rinkose, padėtį, vienetui tenkančių darbo sąnaudų padidėjimas eksporto sektoriuje daugiausia absorbuotas mažinant pelno maržas. Nors taip trumpuoju laikotarpiu užtikrinamas kainų konkurencingumas, tai gali pakenkti investicijoms ir negali būti tvarus ilgalaikis sprendimas.

3.4.5 diagrama. Realiojo efektyviojo valiutos kurso indeksas (remiantis vienetui tenkančiomis darbo sąnaudomis (VTDS) ir suderintu vartotojų kainų indeksu (SVKI))

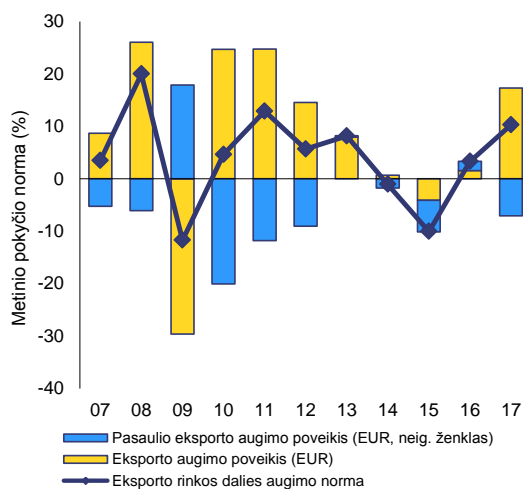

* Prognozė
Šaltinis – Europos Komisija.

⁽²⁸⁾ Realusis efektyvusis valiutos kursas rodo šalies kainų arba sąnaudų konkurencingumą, palyginti su jos pagrindiniais konkurentais tarptautinėse rinkose. Sąnaudų ir kainų konkurencingumo pokyčiai priklauso ne tik nuo valiutos kurso svyravimų, bet ir nuo sąnaudų bei kainų tendencijų. Indekso didėjimas reiškia konkurencingumo praradimą.

Nepaisant didėjančių darbo sąnaudų, Lietuvos eksporto rezultatai kol kas nenukentėjo. 2017 m. Lietuvos eksporto rinkos dalis išaugo sparčiausiai iš visų ES šalių, o prie to prisidėjo labai palankios bendros ekonominės nuotaikos ir eksporto į Rusiją atsigavimas. Vis dėlto eksporto rinkos dalies padidėjimas per 5 metus rodo gana menkus pokyčius. Taip daugiausia yra dėl staigaus paklausos Rusijoje sumažėjimo pradėjus taikyti tarptautines sankcijas (žr. 3.4.6. diagramą). Teigiamus eksporto rinkos dalies pokyčius atspindi prekybos balansas, o kartu ir einamosios sąskaitos balansas. 2014–2017 m. vidutiniškai fiksuotas nedidelis 0,7 % BVP einamosios sąskaitos deficitas, o paskutiniiais, 2017 metais, – 0,9 % BVP perteklius. Pagal Komisijos 2018 m. rudens prognozę kelerius ateinančius metus numatomas nedidelis deficitas, kurį galima sieti su numatomu spartesniu ES lėšų naudojimu.

3.4.6 diagrama. Eksporto rinkos dalies raida

Šaltinis – Europos Komisija.

3.4.4. BENDROSIOS RINKOS INTEGRACIJA

Transportas

Konkurencingumą mažina ir bendrosios rinkos naudą riboja nepakankamas tarptautinis susisiekimas. Tarptautinis Lietuvos susisiekimas geležinkelių, kelių, jūrų ir oro transportu yra ribotas. Geležinkelių transporto srutai daugiausia nukreipti rytų–vakarų kryptimis, o šiaurės–pietų ašis tebėra nepakankamai išvystyta. ES transporto duomenų suvestinėje Lietuva užima 21-ą vietą, o

jos TEN-T pagrindinis kelių ir geležinkelių tinklas vis dar mažiausiai išvystytas⁽²⁹⁾. TEN-T pagrindinio tinklo dalį Lietuvoje iš esmės dar reikia pastatyti, nes užbaigti tik vidaus vandenu keliai. Lietuvos kelių ir geležinkelių transporto infrastruktūros ir logistikos kokybė artima ES vidurkiui, bet uostų ir oro transporto infrastruktūros kokybė žemesnė už vidurkį.

Didelių investicijų reikia transporto infrastruktūrai plėsti ir tobulinti.

Transporto investicijų prioritetai apima TEN-T ir vietos infrastruktūrą, darnųjį transportą ir saugą. Pagal Šiaurės jūros ir Baltijos valstybių koridoriaus darbo planą nustatyti 54 projektai, į kuriuos 2016–2030 m. iš viso reikia investuoti 4 mlrd. EUR. Dauguma jų susiję su greitkelio „Via Baltica“ ir geležinkelių tinklo elektrifikacija; Lietuvos geležinkelių tinklas mažiausiai elektrifikuotas Europos Sąjungoje – elektrifikuota tik 6,4 % geležinkelio linijų. Maždaug 2 mlrd. EUR (4,2 % BVP) papildomų investicijų reikės didžiausiam vykdomam projektui „Rail Baltica“ užbaigti („Rail Baltica“, 2017). Šis geležinkelis du pagrindinius ūkio centrus (Kauną ir Vilnių) sujungs su Lenkija, Latvija ir Estija – taip bus galima pasinaudoti papildomais ES bendrosios rinkos pranašumais. Jis taip pat padės mažinti didėjančių kelių eismo intensyvumą, taigi pagerės bendras transporto efektyvumas. Projektą planuojama baigti 2026 m. (Europos Komisija, 2018k).

Kelių eismo saugai didinti reikia papildomų investicijų.

Lietuvoje vienas didžiausių ES žūstančiųjų per kelių eismo įvykius skaičius. 2017 m. Lietuvoje žuvusiųjų keliuose milijonui žmonių buvo 67, palyginti su ES vidurkiu – 49. Lietuva geresnių rezultatų pasiekiančias šalis gali pasivyti investuodama į saugesnę infrastruktūrą (pvz., vykstantys darbai „Via Baltica“), gerindama kelių eismo dalyvių elgesį ir skatindama naudoti saugesnius automobilius.

Svarbu toliau didinti prieigą ir konkurenciją transporto rinkoje.

Efektyvaus geležinkelių rinkos veikimo kliūtys – silpna reguliavimo institucija ir neegzistuojanti konkurencija. Įsisenėjusi problema, susijusi su nepagrįstu įsisteigimo laisvės ribojimu, t. y. nereikalavimu,

⁽²⁹⁾ ES transporto duomenų suvestinėje valstybių narių rezultatai lyginami 30-yje visus transporto aspektus apimančių kategorijų.

kad sudarant naujas Klaipėdos uosto žemės nuomos sutartis privalomai būtų skelbiamas viešas konkursas, išspręsta pastaruoju metu priėmus teisės aktų pakeitimus. Reikės stebėti jų įgyvendinimą.

Bendroji energijos rinka

Lietuvos energetinė priklausomybė nuo Rusijos sumažėjo pradėjus eksploatuoti suskystintų gamtinių dujų (SGD) terminalą. SGD terminalas Klaipėdoje pradėjo veikti 2014 m. pabaigoje ir sudarė sąlygas diversifikuoti dujų tiekimą Lietuvoje ir visame Baltijos regione. Terminalo pajėgumų užtenka, kad būtų patenkinta maždaug 90 % visos esamos paklausos Baltijos šalyse. Jis padėjo sumažinti didelę Lietuvos priklausomybę nuo dujų importo, gerokai sumažino dujų kainą vartotojams ir pagerino šalies energetinį saugumą. 2017 m. per SGD terminalą importuota 46 % viso suvartojamo dujų kiekio. Vis dėlto Lietuvos–Lenkijos jungiamojo dujotiekio statyba juda lėtai. Šis dujotiekis (GIPL) Baltijos šalis pirmą kartą sujungs su kontinentinės Europos dujų tinklu ir bus labai svarbus plėtojant regioninę gamtinių dujų rinką. Bendradarbiaudama su Lenkija Europos Komisija ieškojo sprendimo dėl projekto įgyvendinimo vėlavimo.

2018 m. vasarą trys Baltijos valstybės susitarė, kaip savo elektros tinklus sinchronizuos su Europos tinklu. Dėl istorinių priežasčių Baltijos valstybės vis dar veikia sinchroniniu režimu ir sudaro vadinamąjį žiedą BRELL (Baltarusija–Rusija–Estija–Latvija–Lietuva). Siekiant pajusti didesnę bendrosios rinkos naudą ir padidinti elektros tiekimo saugumą, nusistatytas tikslas iki 2025 m. sinchronizuoti Baltijos šalių elektros tinklus su Europos tinklu. Po kelerius metus trukusių svarstymų nuspręsta, kad sinchronizavimas vyks per Lenkiją ir konkrečiai per esamą Lenkijos–Lietuvos jungtį „LitPol“ kartu su nauja jungtimi. Prijungimo susitarimo projektą numatoma parengti iki 2019 m. pavasario. Pirmajam sinchronizavimo projekto etapui finansuoti jau skirta 323 mln. EUR dotacija. Susitarimo šalys rengia paraišką gauti papildomą 805 mln. EUR finansavimą, reikalingą antrajam sinchronizavimo proceso etapui, kad jį būtų galima užbaigti iki 2025 m.

Būsime nacionaliniame energetikos ir klimato srities veiksmų plane Lietuva apžvelgs

investicijų poreikius iki 2030 m. pagal įvairius energetikos sąjungos aspektus. Jie apims atsinaujinančiąją energiją, energijos vartojimo efektyvumą, tiekimo saugumą ir klimato kaitos švelninimą ir prisitaikymą prie jos. Pagal Reglamentą dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo⁽³⁰⁾ planą reikia patvirtinti iki 2019 m. gruodžio 31 d. Pateikta informacija, įskaitant informaciją 2018 m. gruodžio 17 d. pateiktame plano projekte, taip pat padės nustatyti ir įvertinti šalies investicijų, susijusių su energetika ir klimato politika, poreikius.

Bendroji skaitmeninė rinka

Lietuvai kyla kliūčių rengiantis diegti duomenimis grindžiamas kitos kartos judriojo ryšio paslaugas. Vyriausybė parengė 700 MHz juostos, kuri yra labai svarbi būsimai 5G ryšio plėtrai ir 5G ryšio paslaugų diegimui visoje Europos teritorijoje, naudojimo strategiją. Tačiau vis dar neaišku, ar pavyks laiku ją įgyvendinti dėl tarpvalstybinio koordinavimo su ES nepriklausančiomis šalimis sunkumų.

Lietuvos rezultatai pagal judriojo sparčiojo plačiajuosčio ryšio tinklų prieigą ir kainas gana geri. Lietuvos plačiajuosčio ryšio kainų indekso rezultatai yra tarp geriausių ES. Lietuvoje užtikrinama gera 4G ryšio aprėptis (98 % namų ūkių) ir skverbtis. Tačiau fiksuotojo plačiajuosčio ryšio aprėptis – 96 % – vis dar nesiekia ES vidurkio; tai reiškia, kad 4 % namų ūkių negali namuose turėti fiksuotojo interneto ryšio. Kalbant apie fiksuotojo plačiajuosčio ryšio skverbtį, internetą namuose turi tik nedidelė namų ūkių dalis; šiuo atžvilgiu Lietuva – tarp prasčiausių rezultatų pasiekusių šalių (64 %, palyginti su 77 % ES vidurkiu) (Europos Komisija, 2018f). Iššūkiai, susiję su nepakankamomis galimybėmis naudotis sparčiuoju plačiajuosčiu ryšiu kaimo vietovėse (žr. 3.4.4 skirsnį), daliai gyventojų neleidžia pasinaudoti skaitmeninės ir technologinės

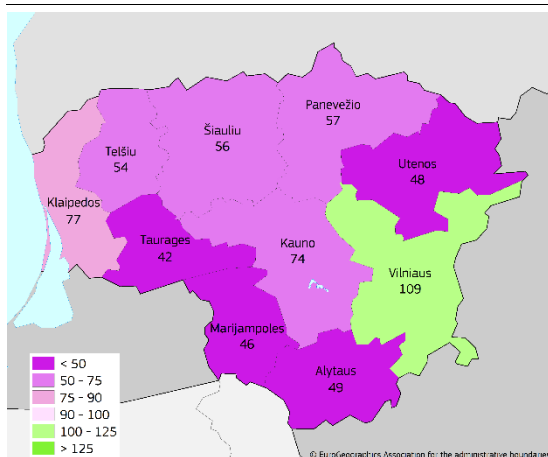
⁽³⁰⁾ 2018 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/1999 dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo, kuriuo iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (EB) Nr. 663/2009 ir (EB) Nr. 715/2009, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 94/22/EB, 98/70/EB, 2009/31/EB, 2009/73/EB, 2010/31/ES, 2012/27/ES ir 2013/30/ES, Tarybos direktyvos 2009/119/EB ir (ES) 2015/652 ir panaikinamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 525/2013 (Tekstas svarbus EEE.)

transformacijos pranašumais. Šiuo metu Lietuva įgyvendina plačiajuosčio ryšio infrastruktūros projektus, kad pagerėtų kaimo vietovių aprėptis, ir siekdama toliau didinti naujos kartos ryšio aprėptį pradeda projektą „Naujos kartos interneto prieigos infrastruktūros plėtra“, RAIN3.

3.4.5. REGIONINIAI SKIRTUMAI

Nors vyksta sparti visos šalies konvergencija su ES, tarp Lietuvos regionų vis dar yra didelių skirtumų. 2016 m. turtingiausio Lietuvos NUTS3 regiono⁽³¹⁾ BVP vienam gyventojui buvo 2,6 karto didesnis negu neturtingiausio. Šis skirtumas didesnis, negu buvo prieš du dešimtmečius, ir toliau auga (žr. 3.4.7. žemėlapi). Sparčiausiai vystosi Vilniaus ir Kauno apskričių ekonomika; jų indėlis į visos šalies BVP atitinkamai sudaro 42 % ir 20 %. Abu miestai atliko esminį vaidmenį Lietuvos konvergencijos procese, o kaimiškuosiuose regionuose, kurie užima daugiausia Lietuvos teritorijos ir kuriuose gyvena beveik 55 % visų gyventojų, ekonomika augo kur kas lėčiau. 2016 m. Vilniaus ir Kauno regionams teko 81,7 % visų TUI, o iš jų 68 % – Vilniaus miestui. Vilniaus regionas daugiausia investicijų pritraukia į žinioms imlias paslaugas, o į kitus regionus ėmė keliauti TUI į gamybą.

3.4.7 diagrama. BVP vienam gyventojui (PGS) 2016 m., ES-28 = 100

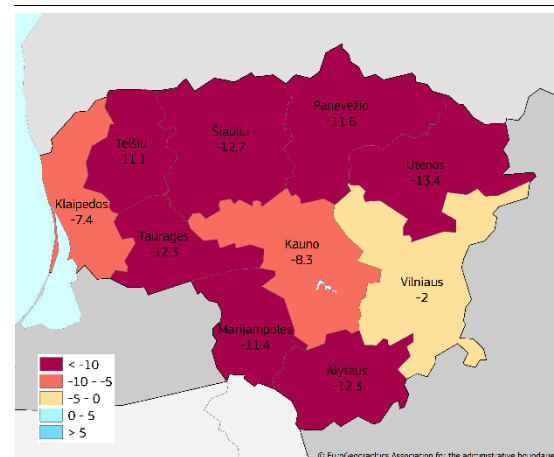

Šaltinis – Europos Komisija.

⁽³¹⁾ NUTS (pranc. *Nomenclature des unités territoriales statistiques*) – bendras teritorinių statistinių vienetų klasifikatorius. NUTS1 (3–7 mln. gyventojų), NUTS2 (800 000–3 mln. gyventojų), NUTS3 (150 000–800 000 gyventojų).

Spaudimą viešosios infrastruktūros ir paslaugų efektyvumui ir kokybei didina spartus regionų gyventojų skaičiaus mažėjimas ir jų senėjimas. Spartus gyventojų skaičiaus mažėjimas ir jų senėjimas dėl neigiamų demografinių tendencijų ir išorės bei vidaus migracijos yra kur kas aktualesnė problema už sostinės regiono ir didžiųjų miestų likusiai šalies daliai (žr. 3.4.8. žemėlapi). Dėl to kyla grėsmė ne tik šalies perspektyvoms užtikrinti darnesnę ir tvaresnę augimą, bet ir jos viešojo sektoriaus efektyvumui ir kokybei, nes daromas didelis spaudimas švietimo, sveikatos priežiūros ir socialinėms sistemoms (žr. 3.3 skirsnį). Kaimo vietovėse skurdo rizikos lygis yra daug didesnis negu miestuose ir tas atotrūkis toliau didėja.

3.4.8 diagrama. Bendra gyventojų kaita, proc., 2010–2016 m.

Pastaba. Tuo pačiu laikotarpiu bendras ES-28 gyventojų skaičius išaugo 1,64 %.

Šaltinis – Europos Komisija.

Kaimiškųjų regionų konkurencingumui kenkia tinkamos kvalifikacijos darbuotojų stoka ir didelė ekonomiškai neaktyvių gyventojų dalis. 3.3 ir 3.4 skirsniuose analizuoti bendrieji trūkumai yra stipresni regioniniu lygmeniu. Kaimiškųjų ir tarpinių regionų ekonomikoje dominuoja mažos, žemųjų technologijų ir mažiau žinioms imlios įmonės ir mažo našumo ūkininkavimas. Kita vertus, dauguma TUI ir viešųjų gamybinių investicijų sukoncentruota apie du pagrindinius ekonominio vystymosi centrus – Vilnių ir Kauną. Todėl daugelis kitų regionų įmonių atsilieka nuo technologinės pažangos ir tai daro neigiamą įtaką jų našumui. Dėl šalies demografinių tendencijų kaimo ir tarpiniuose regionuose vyrauja vyresnio amžiaus, ekonomiškai mažiau aktyvesni ir žemesnės socialinės ir ekonominės padėties

gyventojai. Dėl šių veiksnių, nepaisant nuolatinio aukšto nedarbo lygio šiuose regionuose, tinkamos kvalifikacijos darbo jėgos pasiūla ribota, o vidaus paklausa apskritai žema. Dėl to mažėja regionų galimybės pritraukti investicijas, būtinas tvariam ekonominiam jų vystymuisi užtikrinti, ir dar labiau įsisuka ši regionų būklės blogėjimo ir socialinės ir teritorinės poliarizacijos stiprėjimo šalyje spiralė.

Viešųjų paslaugų kokybė atskiruose regionuose skiriasi, dėl to skiriasi ir atskirų regionų investicijų poreikiai. Dėl didesnės gyventojų koncentracijos miestuose ir aplinkinėse teritorijose kyla didesnis spaudimas darniam judumui mieste ir socialinei infrastruktūrai, o kartu atsiranda poreikis investuoti šiose srityse. Kita vertus, gyventojų skaičiaus mažėjimas kartu su jų senėjimu dar labiau mažina kaimiškųjų regionų viešųjų paslaugų efektyvumą ir kokybę, dėl to atsiranda ypatingų uždavinių sveikatos priežiūros ir švietimo sektoriuose. Tarp miestų ir kaimo vietovių yra didelių švietimo ir sveikatos priežiūros rezultatų skirtumų – tai rodo, kad trūksta galimybių naudotis kokybiškais paslaugomis (žr. 3.3 skirsnį). Švietimo ir sveikatos priežiūros įstaigų tinklų reformos, siekiant juos pritaikyti prie spartaus gyventojų skaičiaus mažėjimo mažesniuose miestuose ir kaimo vietovėse, į priekį juda lėtai, todėl kyla didelių efektyvumo problemų: vis didesnė finansavimo dalis skiriama pastatams ir administracijai išlaikyti, o ne švietimo ir sveikatos priežiūros paslaugų kokybei užtikrinti. Be to, sveikatos priežiūros paslaugų ne didžiuosiuose miestuose teikiama mažiau dar ir dėl didelės emigracijos ir medicinos darbuotojų trūkumo.

Investicijų poreikiai skiriasi dėl didelių judumo ir skaitmeninės infrastruktūros skirtumų. TEN-T koridorių ir nacionalinių ar vietos transporto tinklų jungtys, kertančios Lietuvos sienas, laikomos mažiausiai išvystytomis ES (žr. 3.4.3 skirsnį). Susisiekimo su periferiniais ir pasienio regionais trūkumai vis dar dideli – tai rodo 180 km atstumu gyvenančių gyventojų, kuriuos galima pasiekti keliais per pusantros valandos, dalis, sudaranti 44 % (mažiau negu ES vidurkis – 46 %). Judumo sunkumai riboja tiek žmonių galimybes važinėti į darbą, tiek šalies patrauklumą naujoms investicijoms. Be infrastruktūros trūkumų, judumo trukdžių taip pat kelia nepatogūs viešojo transporto maršrutai ir tvarkaraščiai, nesusietos savivaldybių viešojo transporto sistemos arba nepakankamos paskatos ar parama reguliariai į darbą

važinėjantiems asmenims. Be to, nors Lietuvos skaitmeninių judriojo ryšio paslaugų aprėpties ir skverbties rezultatai apskritai yra gana geri, miesto ir kaimo vietovių skaitmeninė atskirtis pagal fiksuotojo plačiajuosčio ryšio įdiegimą didelė: tik 87 % kaimo namų ūkių turi prieigą prie interneto, t. y. atsiliekama nuo 92 % ES vidurkio (Europos Komisija, 2018f). Lietuvoje vis plečiantis skaitmeninimui, jos elektroninių ryšių tinklai, visų pirma viešieji itin didelio pralaidumo tinklai, tampa ypatingos svarbos infrastruktūros objektu, kuris turi būti apsaugotas nuo kibernetinių grėsmių. Lietuvos ekonomikai svarbu, kad piliečiai ir įmonės, tiek kaimo vietovėse, tiek miestuose, galėtų naudotis sparčiu ir saugiu ryšiu.

Sanglaudos politikos investicijų veiksmingumas nukenčia dėl to, kad nėra nuoseklios regioninio vystymosi strategijos. Didžiausiuose miestuose įgyvendinama dauguma gamybinių investicijų, o kiti regionai gauna daug mažesnę lėšų dalį ir daugiausia investuoja į gyvenimo kokybę. Kai nėra teritorinio vystymosi nacionalinės strategijos ir prie vietos aplinkybių pritaikytų sektorialių strategijų, teritorines investicijas dažnai lemia nacionaliniai sektorių prioritetai. Daugeliu atvejų teritorinio vystymosi strategijos nėra susietos su kokia nors regionine specializacija ar teritorijos galimu ekonominiu vystymusi (išskyrus Vilnių ir Klaipėdą), neperžengia administracinių ribų ir nenumato, kaip funkciškai plėtoti ryšius, kurie sudarytų sąlygas gerovei arba galimybėms sklusti iš turtingesnių regionų į neturtingesnius. Integruotų teritorinio vystymosi strategijų įgyvendinimą taip pat stabdo menki vietos ir regionų įstaigų gebėjimai administruoti integruotas teritorines investicijas, maža finansinė nepriklausomybė ir nepakankamos paskatos pritraukti investicijų ir kurti darbo vietas.

Didinti neturtingiausių regionų patrauklumą galėtų padėti geresnis kokybiškų viešųjų paslaugų prieinamumas ir susisiekimas. ES sanglaudos fondų lėšos ir toliau sudarys didelę bendrų viešųjų investicijų Lietuvoje dalį; jų poveikis numatomam 2021–2027 m. BVP būtų 1,7 %, arba 2,7 % BVP, įtraukus nacionalinę bendro finansavimo dalį (Europos Komisija, 2018). Konkretiems skirtingų regionų uždaviniams spręsti reikia jiems pritaikytų strategijų. Investicijas į didžiųjų miestų ir jų funkcinės teritorijos ekonominio vystymosi perspektyvas reikia susieti su investicijomis į

poreikius ir potencialą, būdingus kaimiškiesiems regionams, t. y. vidaus periferinėms teritorijoms palei sieną su Baltarusija ir Rusija (Tauragei, Utenai, Alytui). Mažinti regionų skirtumus padėtų tinkami bendradarbiavimo mechanizmai, tarptautiniai ryšiai ir įmonėms skirtų paskatų sistemos, pritaikytos prie kiekvieno regiono specifikos. Paskatų sistemos, kuriomis visų pirma suteikiamos galimybės gauti finansavimą, turi būti pagrįstos aiškiai apibrėžtais rinkos nepakankamumo veiksniais, atsižvelgiant į finansinių priemonių prieinamumą (žr. 3.2.2 skirsnį).

3.4.6. VALDYMAS IR INSTITUCINĖ KOKYBĖ

Verslo aplinka

Verslo aplinka pagerėjo, bet dar reikia spręsti nemokumo reguliavimo klausimą. 2018 m. verslo sąlygų palankumo reitinge Lietuva pakilo (Pasaulio bankas, 2018a) ir užima aukštesnę vietą negu Estija, Latvija ir Suomija. Įvedus griežtesnius reikalavimus dėl informacijos apie kiekvieno direktoriaus ir kito aukšto lygio vadovo atlyginimą atskleidimo pagerinta smulkiųjų investuotojų apsauga. Patobulinus automatizuotą muitinės duomenų valdymo sistemą palengvintos eksporto sąlygos. Vyriausybė taip pat atlieka tinkamumo ir atitikties patikras, kad būtų sumažintos įmonių išlaidos ir administracinė našta. Be to, imtasi konkrečių priemonių siekiant įvertinti reglamentavimo poveikį MVĮ, bet jų veiksmingumą dar būtų galima pagerinti. Nemokumo sureguliuojimo laikas, kaina ir sąlygos tebėra kliūtis norint užsiimti verslu, visų pirma bankrutavusiems verslininkams, norintiems pradėti naują veiklą. Vyriausybė nustatė tam tikrų priemonių, skirtų remti galimybę verslininkui pradėti verslą iš naujo, įskaitant informavimą, mokymą ir mentorystę, bet reikia didesnės pažangos.

Verslo aplinkai vis dar kenkia šešėlinė ekonomika. Šešėlinės ekonomikos indeksas 2017 m. Lietuvoje pablogėjo 1,7 proc. punkto iki 18,2 % (Stokholmo aukštoji ekonomikos mokykla Rygoje, 2018). Lietuvoje kyšininkavimas ir toliau yra santykinai didelis. Dideliais iššūkiais verslui vis dar lieka korupcija ir nesąžininga kitų įmonių praktika, dėl to prastėja verslo aplinka, įmonių rezultatai ir viešojo sektoriaus efektyvumas.

Viešasis administravimas

Vyriausybė įgyvendina reformą siekdama toliau gerinti kokybę viešajame sektoriuje. Naujajame Valstybės tarnybos įstatyme nustatyti pakeitimai, be kita ko, susiję su siauresniu valstybės tarnautojo funkcijų apibrėžimu, jų veiklos vertinimu, centralizuotomis įdarbinimo procedūromis, lankstesne skatinimo sistema ir didesne atsakomybe. Šiomis priemonėmis taip pat siekiama optimizuoti viešojo sektoriaus institucijas ir nustatyti aiškias jų užduotis, kad pradėjus teikti bendras paslaugas būtų sutaupyta lėšų ir taikant bendrus kokybės standartus pagerėtų kokybė. Tačiau dėl mažų atlyginimų ir nepatrauklių darbo sąlygų valstybės tarnyba praranda konkurencingumą darbo rinkoje. Jai sunku pritraukti naujų kvalifikuotų darbuotojų, o tarnybą palieka vis daugiau profesionalų. Dėl to valstybės tarnyba senėja ir reikia ilgalaikės strategijos, kad viešasis sektorius taptų patraukliu darbdaviu jaunimui.

Lietuva labai pagerino skaitmeninių viešųjų paslaugų teikimo rezultatus, bet praverstų strategišką viziją. Didžiausia pažanga padaryta naudojant e. valdžios paslaugas, suteikiant galimybę naudotis iš anksto užpildytomis formomis ir skatinant naudotis atviraisiais duomenimis – šiose srityse Lietuva įdėjo daug pastangų, kad sumažintų didelį atotrūkį nuo ES vidurkio (Europos Komisija, 2018m). Vis dėlto skaitmeninių paslaugų permainų procese dažnai yra nekoordinuojamų elementų, kuriuos tinkamai valdant būtų galima sukurti modernesnį, atviresnį, sparčiau veikiantį ir labiau duomenimis pagrįstą viešąjį sektorių. Todėl, siekiant gerinti viešojo sektoriaus institucijų veiksmingumą ir sukurti pažangesnes ir visiškai sąveikas paslaugas, būtinos investicijos, kad būtų užtikrintas geresnis šių institucijų tarpusavio koordinavimas.

Nepaisant apskritai gero ES lėšų valdymo ir kontrolės, būtų naudinga sistemą racionalizuoti ir supaprastinti. Remiantis per dabartinį finansinį laikotarpį įgyta patirtimi, būtina iš esmės supaprastinti procedūras ir sumažinti pareiškėjams ir paramos gavėjams tenkančią administracinę našta, be kita ko, visapusiškai išnaudojant esamas supaprastinimo ir lankstumo galimybes. Aktyvumas, atsakomybė ir demokratinė atskaitomybė pagerėtų, jei visais politikos formavimo ir įgyvendinimo etapais daugiau

sąveikautų nacionalinės ir vietos valdžios institucijos, socialiniai partneriai ir pilietinės visuomenės organizacijos. Visų pirma vietos valdžios institucijos turi būti geriau pasirengusios plėtoti savo integruotas teritorinio vystymosi strategijas ir atrinkti veiksmus, ir joms reikia padėti viso proceso metu.

Viešieji pirkimai

Viešųjų pirkimų efektyvumas ir skaidrumas toliau gerėjo, tačiau dar reikia išspręsti kai kuriuos uždavinius. Viešųjų pirkimų sistema gerėja, ypač centriniu lygmeniu. Veiklą, kuria remiami viešojo pirkimo mechanizmai, rizikos vertinimai ir problemų nustatymas, brandžiai administruoja Viešųjų pirkimų tarnyba. Vienas iš pagrindinių viešųjų pirkimų sistemos trūkumų tebėra profesionalumo lygis. Be to, būtų galima pagerinti viešųjų pirkimų rinkos konkurencingumą. 2018 m. 24 % ES oficialiajame leidinyje paskelbtų viešųjų pirkimų procedūrų buvo tik vienas konkurso dalyvis. Viešųjų pirkimų skaidrumas yra palyginti didelis: skelbiama informacija apie visus pradėtus konkursus, konkursų laimėtojus ir skirtas sutartis (išskyrus mažiausios vertės pirkimą). Didinti skaidrumą padeda didelis Lietuvos laimėjimas – viešųjų pirkimų perkėlimas į elektroninę erdvę: viešųjų pirkimų, kurių vertė viršija direktyvų ribas, procedūrose elektroniskai pateikiami 99,8 % pasiūlymų. Tarpvalstybinių viešųjų pirkimų vis dar nedaug ir tai gali turėti neigiamą poveikį kainoms. Vietos lygmeniu tam tikrų rūpesčių vis dar kyla dėl pirkimų planavimo tinkamumo, taip pat dėl skaidrumo ir vidaus pirkimų.

Kurti naujas inovatyvių produktų rinkas galėtų paskatinti žaliųjų viešųjų pirkimų tikslų įgyvendinimas. Tam priimta nacionalinė strategija, pagal kurią reikalaujama, kad vykdydamos viešus konkursus valdžios institucijos taikytų aplinkos apsaugos kriterijus. Plataus užmojo tikslus dar reikia pasiekti. 2016 m. žalieji viešieji pirkimai apėmė 8 % sutarčių (13 % vertės) (Dovilė Šličiuviene, 2017).

Korupcija

Vyriausybė planuoja priemones, kuriomis būtų stiprinama korupcijos prevencija ir kontrolė. Lietuvos korupcijos kontrolės rodiklis – 70 iš 100, t. y. penkių punktų sumažėjimas, palyginti su

ankstesniais metais (Pasaulio bankas, 2018b). Komponentų, susijusių su interesų konfliktų reglamentavimu ir korupcijos paplitimu, rodikliai liko nepakitę (Pasaulio ekonomikos forumas, 2018). Šiuo metu svarstomos kelios korupcijos prevencijos ir kontrolės teisėkūros iniciatyvos. Priimti 2017 m. priimto Pranešėjų apsaugos įstatymo įgyvendinimo aktai siekiant patikslinti jo nuostatas dėl vidinių informacijos teikimo kanalų ir kompensacijų mechanizmų, jei imamasi atsakomųjų priemonių. Šiuo metu svarstomas naujas įstatymas, kuriuo reglamentuojama lobistinė veikla. Pasiūlymu susiaurinama lobistinės veiklos apibrėžtis, kad tokia veikla nebūtų laikomi bandymai daryti įtaką administraciniais sprendimams, ir išplečiama įstatymo taikymo sritis, kad jis būtų taikomas ministrams, viceministrams ir politinių partijų vadovams. Tiek lobistams, tiek pareigūnams būtų nustatytas deklaravimo įpareigojimas, kad būtų galima atlikti kryžminę informacijos patikrą. Pastarasis įstatymas svarstomas Vyriausybėje.

Naujojo bendro interesų registro sukūrimas, iš pradžių numatytas 2018 m., dabar atidėtas iki 2020 m. Vyriausioji tarnybinės etikos komisija, atsakinga už privačių interesų deklaracijų tikrinimą, šiuo metu negali nustatyti tikslaus skaičiaus pareigūnų, kurie neužpildė deklaracijų, nes jų pateikimo sistema nėra susieta su kitais valstybės ir (arba) savivaldybių registrais ir duomenų bazėmis. Be to, tokias deklaracijas privalo teikti labai įvairūs pareigūnai, todėl sunku tiksliai nustatyti, kiek deklaracijų nepateikta. Kol nėra integruotos sistemos, kuri leistų iš anksto užpildyti privačių interesų deklaracijas, kyla rizika, kad tam tikri interesų konfliktai liks nepastebėti. Tikimasi, kad ši problema bus išspręsta 2020 m., kai bus sukurtas integruotas privačių interesų registras, kuriame bus galima atlikti informacijos kryžminį patikrinimą.

Geriau kovojama su korupcija sveikatos priežiūros sektoriuje, tačiau pažeidimų dar yra. 2018 m. pastebėta pažanga, susijusi su sveikatos priežiūros specialistų ir vaistinininkų dalyvavimo tarptautiniuose renginiuose rėmimo skaidrumu, taip pat su pilietinės visuomenės atstovų dalyvavimu savivaldybių ligoninių stebėtojų tarybose. Be to, dėl iniciatyvos „Švarios rankos“, kurią Vyriausybė vykdo nuo 2015 m., ir galbūt taip pat dėl to, kad 2018 m. padidintas medicinos darbuotojų darbo užmokestis, sveikatos priežiūros

sektoriuje sumažėjo neoficialių mokėjimų. Sveikatos apsaugos ministerijos skaičiavimu, 2018 m. neoficialių mokėjimų lygis siekė 9 %, palyginti su 35 % 2017 m. Vis dėlto korupcijos suvokimo lygis tebėra gana aukštas (Europos Komisija, 2017): kad sveikatos priežiūros srityje plačiai paplitęs kyšių davimas ir ėmimas ir piktnaudžiavimas galia siekiant asmeninės naudos, mano 93 % piliečių (palyginti su 31 % ES vidurkiu).

A PRIEDAS. APŽVALGINĖ LENTELE

Įsipareigojimai	Vertinimo santrauka ⁽³²⁾
2018 m. šaliai skirtos rekomendacijos	
<p>1 rekomendacija. Gerinti mokestinių prievolių vykdymą ir plėsti mokesčių bazę, pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui. Užtikrinti ilgalaikį pensijų sistemos tvarumą kartu sprendžiant pensijų adekvatumo klausimą.</p> <p>Gerinti mokestinių prievolių vykdymą...</p> <p>...ir plėsti mokesčių bazę, pereinant prie šaltinių, kurių apmokestinimas mažiau kenkia augimui.</p>	<p>Igyvendindama 1 rekomendaciją Lietuva padarė tam tikrą pažangą.</p> <p>Kovojant su šešėline ekonomika padaryta tam tikra pažanga, bet reikia papildomų pastangų. Mokestinės prievolės vis dar vykdomos palyginti prastai. Nors PVM nepriemoka Lietuvoje šiek tiek sumažėjo nuo 26 % 2015 m. iki 25 % 2016 m., šis rodiklis vis dar yra vienas iš didžiausių ES.</p> <p>Surengtos kelios viešųjų ryšių kampanijos siekiant didinti visuomenės informuotumą ir dalyvavimą.</p> <p>Per pastaruosius kelerius metus įdiegus išmaniosios mokesčių administravimo sistemos (i.MAS) priemones, mokestinėms prievolėms įvykdyti reikalingas laikas sutrumpėjo beveik perpus.</p> <p>Plečiant mokesčių bazę pažangos nepadaryta. Naujoji mokesčių reforma neapima mokesčių bazės pokyčių, kad būtų pereinama šaltinių, kurių</p>

⁽³²⁾ Vertinant šaliai skirtų rekomendacijų (ŠSR) įgyvendinimo pažangą naudotos toliau apibrėžtos kategorijos. **Pažangos nepadaryta:** valstybė narė (VN) nėra nei paskelbusi patikimos informacijos, nei priėmusi jokių priemonių ŠSR įgyvendinti. Ši kategorija apima įvairias tipines situacijas, kurios turi būti aiškinamos kiekvienu atveju atskirai atsižvelgiant į šaliai būdingas sąlygas. Tokios situacijos, be kita ko, yra:

nacionalinėje reformų programoje,

kitame oficialiame pranešime nacionaliniam parlamentui, atitinkamiems parlamento komitetams arba Europos Komisijai

ar viešai (pvz., pranešime spaudai ar vyriausybės interneto svetainėje) nepranešta

apie jokiais teisines, administracines ar biudžeto priemones;

valdymo ar įstatymų leidžiamasis organas nepateikė ne teisėkūros procedūra priimamų aktų;

valstybė narė žengė pirmuosius žingsnius, kad atsižvelgtų į ŠSR, pavyzdžiui, užsakė tyrimą ar subūrė tiriamąją darbo grupę, kad išanalizuotų priemones, kurių būtų galima imtis (nebent ŠSR aiškiai reikalaujama gairių ar tiriamųjų veiksmų). Tačiau valstybė narė nepasiūlė konkrečios (-ių) aiškiai nurodytos (-ų) priemonės (-ių), kuria (-iomis) būtų atsižvelgta į ŠSR.

Nedidelė pažanga: valstybė narė:

paskelbė apie tam tikras priemones, tačiau jomis į ŠSR atsižvelgiama tik ribotai; ir (arba)

valdymo ar įstatymų leidžiamajam organui pateikė teisėkūros procedūra priimamų aktų, tačiau jie dar nepriimti ir reikia labai daug nuveikti ne teisėkūros srityje, kad ŠSR būtų įgyvendinta;

pateikė ne teisėkūros procedūra priimamų aktų, tačiau jų tinkamai neįgyvendino, kad būtų atsižvelgta į ŠSR.

Tam tikra pažanga: valstybė narė priėmė priemones, kuriomis

iš dalies įgyvendinama ŠSR; ir (arba)

kuriomis ŠSR įgyvendinama, tačiau dar reikia nemažai nuveikti, kad ji būtų visiškai įgyvendinta, kadangi įgyvendintos tik kelios iš priimtų priemonių. Pavyzdžiui, nacionalinis parlamentas priėmė priemonę ar priemones arba jos priimtos ministro sprendimu, tačiau įgyvendinimo sprendimų nėra.

Esminė pažanga: valstybė narė priėmė priemones, kurios iš esmės skirtos ŠSR įgyvendinti, ir dauguma jų buvo įgyvendintos.

Visiškas įgyvendinimas: valstybė narė įgyvendino visas priemones, kurių reikia, kad ŠSR būtų tinkamai įgyvendinta.

<p>Užtikrinti ilgalaikį pensijų sistemos tvarumą kartu sprendžiant pensijų adekvatumo klausimą.</p>	<p>apmokestinimas palankesnis augimui.</p> <p>Aplinkosaugos mokesčiai gerokai atsilieka nuo ES vidurkio. Transporto mokesčiai yra mažiausi ES ir jais neatsižvelgiama į transporto priemonių aplinkosauginį veiksmingumą. Variklinės transporto priemonės Lietuvoje CO₂ kiekiu grindžiamais mokesčiais nėra apmokestinamos. Pakeitimų, susijusių su automobilių apmokestinimu ar kelių mokesčiu už asmeninius lengvuosius automobilius, nenumatoma.</p> <p>Nekilnojamojo turto apmokestinimo lygis tebėra žemas ir tolesnių pakeitimų neplanuojama.</p> <p>Tam tikra pažanga padaryta nuo 2018 m. sausio mėn. įvedus pensijų indeksavimo formulę ir 2018 m. vasarą teisės aktais numatytos papildomos pensijų reformos.</p> <p>Šiomis reformomis vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu didinamas fiskalinis pensijų sistemos tvarumas ir trumpuoju laikotarpiu tam tikru mastu sprendžiamas adekvatumo klausimas. Adekvatumas taip pat iš dalies priklausys nuo dalyvavimo antrosios pakopos pensijų kaupimo fonduose aktyvumo.</p> <p>Tačiau ilguoju laikotarpiu adekvatumas galėtų tapti problema, daugiausia dėl mažų išlaidų pensijoms.</p>
<p>2 rekomendacija. Gerinti švietimo ir mokymo sistemos, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę, veiksmingumą ir atitiktį darbo rinkos poreikiams. Gerinti sveikatos priežiūros sistemos rezultatus toliau persiorientuojant nuo stacionariosios prie ambulatorinės priežiūros, stiprinant ligų prevencijos priemones, be kita ko, vietos lygmeniu, ir didinant priežiūros paslaugų kokybę ir įperkamumą. Gerinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą siekiant mažinti skurdą ir pajamų nelygybę.</p>	<p>Įgyvendindama 2 rekomendaciją Lietuva padarė nedidelę pažangą.</p>
<p>Gerinti švietimo ir mokymo sistemos, įskaitant suaugusiųjų mokymąsi, kokybę, veiksmingumą ir atitiktį darbo rinkos poreikiams.</p>	<p>Bendrojo lavinimo srityje padaryta nedidelė pažanga.</p> <p>Bendrojo lavinimo sistemos rezultatai ir efektyvumas išlieka gana žemi. Vykdomos reformos, bet didelio teigiamo poveikio mokymosi</p>

	<p>rezultatams dar nepastebėta, o švietimo sistemos efektyvumas tebėra spręstinas uždavinys.</p> <p>Šiuo metu modernizuojamas pirminis profesinis rengimas ir mokymas; nors tam tikrų teigiamų žingsnių imtasi, jis dar nebuvo pakankamai veiksmingas gerinant tinkamų gebėjimų pasiūlą darbo rinkai.</p> <p>Aukštojo mokslo įstaigų tinklo reforma vyksta lėtai.</p> <p>Suaugusiųjų švietimo sistema dar tik kuriama ir suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi programose iš esmės nepagerėjo.</p>
<p>Gerinti sveikatos priežiūros sistemos rezultatus toliau persiorientuojant nuo stacionariosios prie ambulatorinės priežiūros, stiprinant ligų prevencijos priemones, be kita ko, vietos lygmeniu, ir didinant priežiūros paslaugų kokybę ir įperkamumą.</p>	<p>Gerinant sveikatos priežiūros sistemos rezultatus padaryta nedidelė pažanga.</p> <p>Nors tolesnio ligoninių tinklo konsolidavimo ir ligų prevencijos stiprinimo vietos lygmeniu parengiamasis darbas padarytas, teisinės sistemos dar nepatvirtintos.</p> <p>Imtasi vaistinių preparatų kainų mažinimo priemonių, bet dar nepateiktos įperkamumo tam tikroms grupėms didinimo priemonės.</p> <p>Priežiūros paslaugų kokybės gerinimo priemonės, kurių imtasi, buvo dalinės, nes jos taikytos tik pirminės priežiūros subjektams ir apsiribojo kai kurių stebėsenos rodiklių nustatymu. Kol kas per anksti vertinti, ar šių priemonių pakaks siekiant išspręsti kokybės klausimus.</p>
<p>Gerinti mokesčių ir socialinių išmokų sistemos struktūrą siekiant mažinti skurdą ir pajamų nelygybę.</p>	<p>Gerinant mokesčių ir socialinių išmokų sistemą padaryta nedidelė pažanga.</p> <p>Lietuva įgyvendino tam tikras skurdo ir socialinės atskirties mažinimo priemones, konkrečiai padidino minimalų valstybės remiamų pajamų dydį ir nustatė universalių išmokų vaikui sistemą. Nustatytas minimalių pajamų indeksavimas, o universali išmoka vaikui 2019 m. padidinta. Vis dėlto Lietuvos išlaidos socialinei apsaugai yra mažos, o socialinių pervedimų poveikis skurdo mažinimui yra nedidelis.</p>

	<p>Lietuva nustatė tam tikrą apmokestinimo gyventojų pajamų mokesčiu progresyvumą, bet numatoma, kad to poveikis pajamų nelygybei bus nereikšmingas.</p>
<p>3 rekomendacija. Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų veiksmingumą, užtikrinant veiksmingą valdžios institucijų vykdomą mokslinių tyrimų ir inovacijų politikos koordinavimą ir šalinant viešųjų priemonių, kuriomis remiamas mokslo ir verslo bendradarbiavimas, spragas ir neefektyvumą.</p>	<p>gyvendindama 3 rekomendaciją Lietuva padarė nedidelę pažangą.</p>
<p>Skatinti našumo augimą didinant viešųjų investicijų veiksmingumą...</p>	<p>Didinant viešųjų investicijų veiksmingumą padaryta nedidelė pažanga.</p> <p>Kai kurių laikinųjų priemonių imtasi viešųjų investicijų projektų rengimo, vertinimo ir atrankos procedūroms gerinti.</p> <p>Tačiau naujas integruotas požiūris į strateginį ir investicijų planavimą turėtų būti nustatytas tik 2021–2023 m. biudžeto procesui.</p>
<p>...užtikrinant veiksmingą valdžios institucijų vykdomą mokslinių tyrimų ir inovacijų politikos koordinavimą ir šalinant viešųjų priemonių, kuriomis remiamas mokslo ir verslo bendradarbiavimas, spragas ir neefektyvumą.</p>	<p>Mokslinių tyrimų ir inovacijų (MTI) srityje padaryta nedidelė pažanga.</p> <p>MTI politikos koordinavimas šiek tiek pagerėjo atsakomybę už ją priskyrus Ūkio ministerijai bei Švietimo ir mokslo ministerijai ir atsakomybę už eksperimentinę plėtrą įmonėse perkėlus Ūkio ministerijai. Vis dėlto nuoseklią naują MTI strategiją dar reikia parengti.</p> <p>Tam tikra pažanga padaryta gerinant mokslo ir verslo bendradarbiavimą. Imtasi universitetų ir mokslinių tyrimų institutų veiklos vertinimo progresyvių priemonių (atsižvelgiant į jų ryšius su įmonėmis), sukurta industrinė doktorantūra, startavo inovacinių čekių ir kitos programos.</p>
<p>Strategija „Europa 2020“ (nacionaliniai tikslai ir pažanga)</p>	
<p>Užimtumo lygio tikslas: 72,8 %</p>	<p>2017 m. užimtumo lygis pasiekė 76 % ir viršijo nacionalinį tikslą ir ES vidurkį.</p>

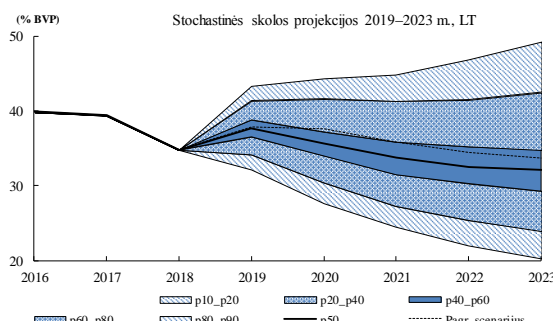
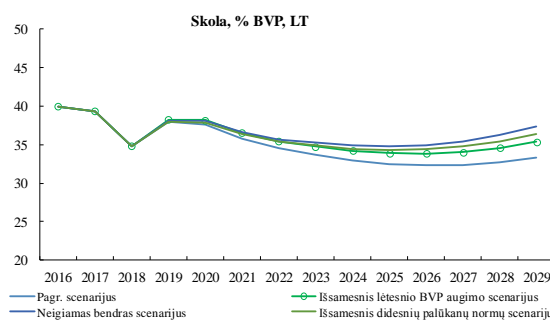
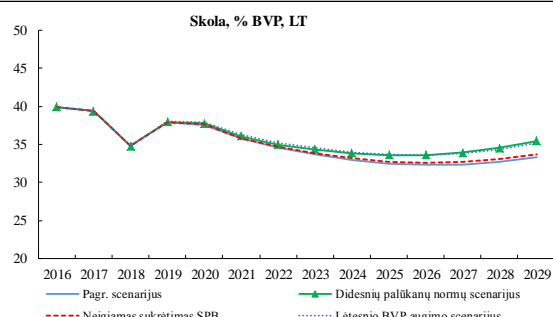
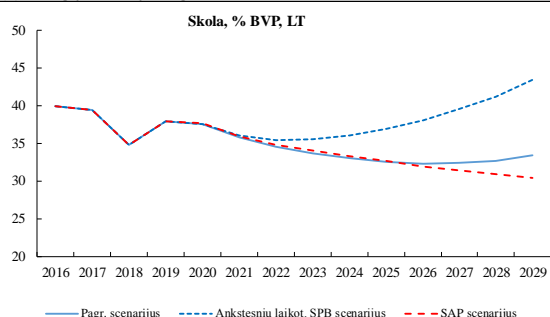
MTEP tikslas: 1,9 % BVP, pusė – privačiajame sektoriuje.	2017 m. Lietuvos investicijos į MTEP sudarė 0,9 % BVP, palyginti su 0,8 % ankstesniais metais. Privačiųjų investicijų lygis išlieka žemas – 0,3 % BVP 2017 m. Nepanašu, kad iki 2020 m. investicijos į MTEP pasieks planuotą lygį.
Išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio tikslas: Sektorių, kuriems netaikoma ATLPS, 2020 m. tikslas: +15 %, palyginti su 2005 m. Sektorių, kuriems netaikoma ATLPS, 2017 m. tarpinis tikslas: +7 %, palyginti su 2005 m.	Strategijos „Europa 2020“ tikslas: 15 % Tikimasi, kad Lietuva 2020 m. išmetamųjų teršalų kiekį padidins 2 %, palyginti su 2005 m. Taigi, savo tikslą ji pasieks su 13 procentinių punktų skirtumu. Preliminarūs duomenys rodo, kad 2017 m. tarpinį tikslą Lietuva viršijo maždaug 1 proc. punktu.
Atsinaujinančiųjų išteklių energijos tikslas: 23 % Atsinaujinančiųjų išteklių energijos dalis transporto sektoriuje: 10 %	2016 m. atsinaujinančiosios energijos dalis sudarė 25,6 % visos suvartojamos energijos, taigi Lietuva jau viršijo savo 2020 m. tikslą ir ketina iki 2030 m. pasiekti plataus užmojo 45 % tikslą. Tačiau atsinaujinančiųjų energijos išteklių dalis transporto sektoriuje yra labai maža ir dar mažėja. 2015–2017 m. ji sumažėjo nuo 4,6 % iki 3,7 % ir gerokai atsilieka nuo 2020 m. tikslo – 10 %.
Energijos vartojimo efektyvumo tikslas: 17 % sumažėjęs galutinės energijos suvartojimas, palyginti su 2009 m. lygiu (sumažinimas 740 ktne). Tai reiškia, kad bus pasiektas 2020 m. lygis: 6,5 Mtne pirminės energijos suvartojimo ir 4,3 Mtne galutinės energijos suvartojimo.	Pastaruoju metu pirminės energijos vartojimas atsietas nuo BVP. Tačiau, nors pirminės energijos vartojimo intensyvumas mažėja, jis išlieka didesnis nei ES vidurkis. Lietuvos galutinės energijos suvartojimas 2010–2015 m. buvo palyginti stabilus, tačiau 2016 m. padidėjo 5 % iki 5,11 Mtne. Todėl, kad pasiektų savo galutinės energijos suvartojimo 2020 m. tikslą, Lietuva turi dėti daugiau pastangų skatinti energijos vartojimo efektyvumą.
Mokyklos nebaigiančių asmenų skaičiaus mažinimo tikslas: < 9 %	18–24 m. mokyklos nebaigiančių asmenų rodiklis 2017 m. išaugo iki 5,4 %. Vis dėlto šis rodiklis tebėra gerokai mažesnis už 10,6 % ES vidurkį, taigi Lietuva patenka tarp pirmaujančių ES valstybių narių.
Aukštąjį išsilavinimą įgijusių asmenų dalies tikslas: 48,7 %	Aukštąjį išsilavinimą įgijusių 30–34 m. asmenų dalis Lietuvoje 2017 m. buvo 58 %. Šis rodiklis viršija nacionalinį tikslą ir yra vienas didžiausių ES.
Gyventojų, kuriems gresia skurdas arba socialinė	Nors asmenų, kuriems gresia skurdas arba socialinė

atskirtis, skaičiaus tikslas: 814 000	atskirtis, skaičius, palyginti su 2016 m. dydžiu, sumažėjo, Lietuva dar nepasiekė nacionalinio tikslo: 2017 m. skurdas arba socialinė atskirtis grėsė 843 000 žmonių (29,6 % visų gyventojų).
---------------------------------------	---

B PRIEDAS. KOMISIJOS ATLIKTA SKOLOS TVARUMO ANALIZĖ IR NUSTATYTA FISKALINĖ RIZIKA

Valdžios sektoriaus skolos projekcijos pagal pagrindinį ir alternatyvius scenarijus ir jautrumo testus

LT – Skolos projekcijos pagal pagr. scenarijų	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Bendrosios skolos santykis	39,4	34,8	37,9	37,6	35,8	34,5	33,7	33,0	32,5	32,3	32,4	32,7	33,4
Santykio pokyčiai (-1+2+3)	-0,6	-4,6	3,1	-0,3	-1,8	-1,3	-0,8	-0,7	-0,5	-0,2	0,1	0,3	0,7
iš jų:													
(1) Pirminis balansas (1.1+1.2+1.3)	1,6	1,5	1,2	0,8	0,6	0,4	0,3	0,2	0,1	-0,1	-0,2	-0,4	-0,5
(1.1) Struktūrinis pirminis balansas (1.1.1-1.1.2+1.1.3)	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,1	-0,1	-0,2	-0,4	-0,5
(1.1.1) Strukt. pirm. bal. (neįsk. visuom. senėjimo išlaidų)	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
(1.1.2) Su visuomenės senėjimu susijusios išlaidos				0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,4	0,5	0,7	0,8	
(1.1.3) Kita (mokesčiai ir nuosavybės pajamos)				0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(1.2) Cikliško komponentė	1,1	1,2	0,8	0,4	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(1.3) Vienkartinės ir kitos laikinosios priemonės	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
(2) Sniego gniūžtės efektas (2.1+2.2+2.3)	-2,0	-1,3	-1,3	-1,5	-1,2	-0,8	-0,5	-0,5	-0,4	-0,3	-0,2	-0,1	0,1
(2.1) Palūkanų išlaidos	1,1	0,9	0,9	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9	1,0	1,1
(2.2) Augimo poveikis	-1,5	-1,2	-0,9	-0,9	-0,8	-0,8	-0,6	-0,6	-0,5	-0,5	-0,5	-0,4	-0,3
(2.3) Infliacijos poveikis	-1,6	-1,0	-1,2	-1,3	-1,1	-0,9	-0,7	-0,7	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
(3) Atsargų ir srautų koregavimas	3,1	-1,7	5,7	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Trump. laikot.	Vidut. laikot.	S1	Skolos tvarumo analizė (išsamiai)						STA	S2	Ilgasis laikot.
			Pagr. scenarijus	Ankstesnių laikot. SPB	Lėtesnis BVP augimas	Didesnės palūkanų normos	Neįgijamas sukurtimas SPB	Stochastinės projekcijos			
MAŽA (S0 = 0,2)	MAŽA	MAŽA (S1 = -1,8)	MAŽA	MAŽA	MAŽA	MAŽA	MAŽA	VIDUTINĖ	MAŽA	MAŽA (S2 = 0,5)	MAŽA
			Skolos lygis (2029 m.)	33,4	43,4	35,1	35,5	33,7			
			Didžiausias skolos metai	2019	2029	2019	2019	2019			
			Procentilis	53,0%	69,0%						
			Didesnės skolos tikimybė					40,1%			
			Procentilių skirtumas					29,0			

Pastabos. Daugiau informacijos galima rasti Europos Komisijos 2018 m. fiskalinio tvarumo ataskaitoje.

1. Pirmojoje lentelėje pateikiamas pagrindinio nesikeičiančios fiskalinės politikos scenarijaus projekcijos. Ji rodo numatomą valdžios sektoriaus skolos dinamiką ir jos sudėtį pagal pirminį balansą, sniego gniūžtės efektą ir atsargų ir srautų koregavimą. Sniego gniūžtės efektas rodo palūkanų normų, infliacijos, realiojo BVP augimo (ir valiutų kursų kai kuriose šalyse) grynąjį mažinamąjį poveikį. Atsargų ir srautų koregavimas, be kita ko, apima pinigų ir kaupiamųjų apskaitos principų skirtumus, grynąjį lėšų kaupimą ir vertinimo bei kitą liekamąjį poveikį.

2. Diagramose pateikiami jautrumo testai pagal pagrindinį, taip pat alternatyvius politikos scenarijus, konkrečiai: ankstesnių laikotarpių struktūrinio pirminio balanso (SPB) scenarijų (čia SPB nustatytas pagal ankstesnių laikotarpių vidurkį), Stabilumo ir augimo pakto (SAP) scenarijų (čia daroma prielaida, kad fiskalinė politika keisis laikantis pagrindinių SAP nuostatų), didesnių palūkanų normų scenarijų (+1 proc. punktas, palyginti su pagrindiniu scenarijumi), lėtesnio BVP augimo scenarijų (-0,5 proc. punktas, palyginti su pagrindiniu scenarijumi) ir neįgijamo sukurtimo SPB (kaibuojamam pagal prognozuojamą pokytį). Be to, pateikiamas neįgijamas bendras scenarijus ir išsamesni jautrumo testai (susiję su palūkanų normomis ir augimu), taip pat stochastinės projekcijos. Išsamią informaciją apie šių projekcijų rengimą galima rasti 2018 m. fiskalinio tvarumo ataskaitoje.

3. Antroje lentelėje pateikiama trumpojo, vidutinio ir ilgojo laikotarpių bendra fiskalinės rizikos kategorija.

a. Trumpojo laikotarpio rizikos kategorija (maža / didelė) grindžiama rodikliu S0. S0 yra ateinančių metų fiskalinės krizės ankstyvojo nustatymo rodiklis, grindžiamas 25 fiskaliniu ir finansinio konkurencingumo kintamaisiais, kurie pagal praeities įvykius pasirodė esantys pagrindiniai fiskalinės krizės rodikliai. Kritinė riba, kurios viršijimas rodo fiskalinius sunkumus, yra 0,43.

b. Vidutinio laikotarpio rizikos kategorija (maža / vidutinė / didelė) nustatoma bendrai naudojant rodiklį S1 ir skolos tvarumo analizės (STA) rezultatus. Rodiklis S1 rodo reikalaujamą fiskalinę koregavimą (sumuojama per 5 metus po prognozės laikotarpio ir pastovų vėlesniu laikotarpiu), kad iki 2033 m. skolos ir BVP santykis sudarytų 60 %. Naudojamos kritinės vertės yra 0 ir 2,5 proc. punkto BVP. STA kategorija grindžiama 5 deterministinių scenarijų (pagrindinio, ankstesnių laikotarpių SPB, didesnių palūkanų normų, lėtesnio BVP augimo ir neįgijamo sukurtimo SPB scenarijų) rezultatais ir stochastinėmis projekcijomis. Taikomi skirtingi kriterijai, pvz., numatomas skolos lygis, skolos raida, fiskalinių prielaidų realumas, skolos stabilizavimo tikimybė ir neapibrėžtumo dvys.

c. Ilgojo laikotarpio rizikos kategorija (maža / vidutinė / didelė) nustatoma bendrai naudojant rodiklį S2 ir STA rezultatus. Rodiklis S2 rodo išankstinį ir nuolatinį fiskalinę koregavimą, kurio reikia skolos ir BVP santykiui stabilizuoti per neribotą laikotarpį, įskaitant su visuomenės senėjimu susijusias išlaidas. Naudojamos kritinės vertės yra 2 ir 6 proc. punktai BVP. STA rezultatai naudojami, kad būtų galima tiksliau apibrėžti ilgalaikę rizikos kategoriją, visų pirma tais atvejais, kai nustatomas pažeidžiamumas dėl įsiskolinimo (vidutinė / didelė STA rizika).

C PRIEDAS. STANDARTINĖS LENTELĖS

C.1 lentelė. **Finansų rinkos rodikliai**

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Visas bankų sektoriaus turtas (% BVP) ¹⁾	68,8	69,7	66,2	69,7	67,7	64,3
Penkių didžiausių bankų turto dalis (% viso turto)	87,1	85,7	86,8	87,1	90,1	-
Užsienio patronuojantiems bankams priklausančių bankų dalis (% viso turto) ²⁾	91,5	92,0	91,8	91,9	91,6	90,8
Finansinio patikimumo rodikliai: ²⁾						
- neveiksnių paskolų (% visų paskolų)	-	6,8	5,6	4,0	3,2	3,1
- kapitalo pakankamumo rodiklis (%)	17,5	21,3	24,8	19,4	19,1	19,0
- nuosavo kapitalo grąža (%) ³⁾	8,6	7,7	7,5	11,9	9,1	13,5
Bankų paskolos privačiam sektoriui (metinis pokytis %) ¹⁾	-1,0	-0,3	5,3	11,2	4,4	7,8
Būsto paskolos (metinis pokytis %) ¹⁾	0,6	2,2	3,5	7,1	8,6	8,1
Paskolų ir indėlių santykis ²⁾	-	80,1	83,8	82,3	78,8	85,4
Centrinio banko likvidumas (% įsipareigojimų) ¹⁾	-	0,0	1,7	1,3	1,2	0,7
Privačiojo sektoriaus skola (% BVP)	56,3	53,9	54,8	56,1	56,1	-
Bendroji išorės skola (% BVP) ²⁾ - viešojo sektoriaus	33,3	38,0	38,0	35,5	34,1	29,2
- privačiojo sektoriaus	19,2	17,5	17,5	17,5	19,7	18,6
Ilgalaikių palūkanų normų skirtumas, palyginti su <i>Bund</i> (baziniais punktais)*	226,2	162,9	88,5	80,8	-	-
Vyriausybės vertybiniais popieriais (5 metų) taikomas kredito įsipareigojimų neįvykdymo apskaitimo sandorių vertės skirtumas*	107,5	100,9	76,4	62,8	50,8	52,8

1) Naujausi duomenys (2018 m. III ketvirtis). Apima ne tik bankus, bet ir visas pinigų finansų įstaigas, išskyrus centrinį bankus.

2) Naujausi duomenys (2018 m. II ketvirtis).

3) Ketvirčio vertės neskaiciuojamos pritaikant metų laikotarpiai.

* Vertinama baziniais punktais.

Šaltinis: Europos Komisija (ilgalaikės palūkanų normos); Pasaulio bankas (bendroji išorės skola); Eurostatas (privačiojo sektoriaus skola); ECB (visi kiti rodikliai).

C.2 lentelė. Pagrindiniai socialinių rodiklių suvestinės rodikliai

	2013	2014	2015	2016	2017	2018 ⁶
Lygios galimybės ir galimybė įsidarbinti						
Mokyklos nebaigę asmenys (18–24 m. gyventojų dalis %)	6,3	5,9	5,5	4,8	5,4	:
Vyrų ir moterų užimtumo lygio skirtumas (proc. punktais)	2,6	2,5	2,4	1,9	1,0	2,7
Pajamų nelygybė kaip kvintilio dalies santykis (S80 / S20)	6,1	6,1	7,5	7,1	7,3	:
Skurdo ar socialinės atskirties rizikos lygis ¹	30,8	27,3	29,3	30,1	29,6	:
Nesimokantys ir nedirbantys jaunuoliai (15–24 m. gyventojų dalis %)	11,1	9,9	9,2	9,4	9,1	:
Dinamiškos darbo rinkos ir sąžiningos darbo sąlygos[†]						
20–64 m. asmenų užimtumo lygis	69,9	71,8	73,3	75,2	76,0	77,3
15–74 m. asmenų nedarbo lygis ²	11,8	10,7	9,1	7,9	7,1	6,4
Ilgalaikio nedarbo lygis ³ (aktyvių gyventojų dalis %)	5,1	4,8	3,9	3,0	2,7	2,2
Bendrosios realiosios disponuojamosios namų ūkio pajamos vienam gyventojui ⁴ (indeksas 2008 = 100)	100,9	103,5	108,2	114,6	118,5	:
Vieno visą darbo dieną dirbančio, nesusituokusio, vaikų neturinčio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo metinis grynasis uždarbis (PGS, trejų metų vidurkis)	9428	9911	10517	11150	:	:
Vieno visą darbo dieną dirbančio, nesusituokusio, vaikų neturinčio ir vidutinį darbo užmokestį uždirbančio darbuotojo metinis grynasis uždarbis (procentinis pokytis, realusis dydis, trejų metų vidurkis)	1,5	3,6	5,4	6,5	:	:
Viešoji parama / socialinė apsauga ir ištrauktis						
Socialinių pervedimų (išskyrus pensijas) poveikis skurdo mažinimui ⁵	32,0	30,5	22,4	21,5	23,2	:
Vaikai iki 3 m., kuriems teikiamos oficialios priežiūros paslaugos	:	22,9	9,7	15,2	20,3	:
Asmenys, kurie nurodo turį nepatenkintų medicininių priežiūros poreikių	3,2	3,7	2,9	3,1	1,5	:
Asmenys, turintys bazinius ar geresnius nei baziniai bendrosius skaitmeninius įgūdžius (16–74 m. gyventojų dalis %)	:	:	51,0	52,0	55,0	:

1. Gyventojai, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis: asmenys, patiriantys skurdo riziką ir (arba) didelį materialinį nepriteklių, ir (arba) gyvenantys nulinio arba labai mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose.

2. Bedarbiai yra asmenys, kurie neturi darbo, bet aktyviai jo ieško ir yra pasirengę iškart arba per artimiausias dvi savaites pradėti dirbti.

3. Ilgalaikiai bedarbiai yra asmenys, kurie darbo neturi bent 12 mėnesių.

4. Bendrųjų disponuojamųjų namų ūkių pajamų duomenys pateikiami nekoreguoti, remiantis 2019 m. bendros užimtumo ataskaitos projektu.

5. Skurdo rizikos lygio sumažėjimas procentais dėl socialinių pervedimų (apskaičiuojamas palyginus skurdo rizikos lygį prieš socialinius pervedimus ir po jų; atliekant šiuos skaičiavimus pensijos socialiniais pervedimais nelaikomos).

6. Pirmų trijų 2018 m. ketvirčių vidutinis užimtumo lygis, nedarbo lygis ir vyrų ir moterų užimtumo skirtumas. Nedarbo lygio duomenys dėl sezoniskumo pakoreguoti.

Šaltinis – Europos Komisija.

C.3 lentelė. Darbo rinkos ir švietimo rodikliai

Darbo rinkos rodikliai	2013	2014	2015	2016	2017	2018 ⁴
15–64 m. gyventojų aktyvumo lygis	72,4	73,7	74,1	75,5	75,9	:
Užimtumas dabartinėje darbo vietoje pagal trukmę						
0–11 mėn.	16,3	14,7	15,5	18,9	17,8	:
12–23 mėn.	11,4	12,3	11,7	11,0	12,5	:
24–59 mėn.	18,8	20,8	20,3	19,9	19,2	:
60 mėn. ar ilgiau	53,5	52,3	52,5	50,2	50,5	:
Užimtumo augimas* (procentinis pokytis, palyginti su praėjusiais metais)	1,3	2,0	1,3	2,0	-0,5	0,5
Moterų užimtumo lygis (20–64 m. moterų dalis %)	68,6	70,6	72,2	74,3	75,5	76,0
Vyrų užimtumo lygis (20–64 m. vyrų dalis %)	71,2	73,1	74,6	76,2	76,5	78,7
Vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo lygis* (55–64 m. gyventojų dalis %)	53,4	56,2	60,4	64,6	66,1	67,6
Darbas ne visą darbo dieną* (viso 15–64 m. gyventojų užimtumo dalis %)	8,4	8,6	7,6	7,1	7,6	7,3
Darbas pagal terminuotąsias darbo sutartis* (15–64 m. darbuotojų, dirbančių pagal terminuotąsias darbo sutartis, dalis %)	2,7	2,8	2,1	2,0	1,7	1,8
Dalyvavimas aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse (šimtui norinčių dirbti asmenų)	8,6	11,1	13,2	12,9	:	:
Perėjimo nuo laikino prie nuolatinio užimtumo rodiklis (3 metų vidurkis)	41,4	38,2	46,1	39,5	:	:
Jaunimo nedarbo lygis (15–24 m. aktyviųjų gyventojų dalis %)	21,9	19,3	16,3	14,5	13,3	11,3
Ne visą darbo dieną dirbančių vyrų ir moterų dalies skirtumas	3,8	4,2	4,2	3,4	3,7	3,9
Vyrų ir moterų darbo užmokesčio skirtumas ¹ (nekoreguotas)	12,2	13,3	14,2	14,4	15,2	:
Švietimo ir mokymo rodikliai	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi programose (25–64 m. asmenų, dalyvaujančių švietimo ir mokymo sistemoje, dalis %)	5,9	5,1	5,8	6,0	5,9	:
Nepakankami mokymosi rezultatai ²	:	:	25,4	:	:	:
Aukštąjį išsilavinimą įgiję asmenys (30–34 m. asmenų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, dalis)	51,3	53,3	57,6	58,7	58,0	:
Rezultatų skirtumai, paaškinami mokinių socialine ir ekonomine padėtimi ³	:	:	11,6	:	:	:

*1) suvestinę neįtrauktas rodiklis.

1. Samdomųjų darbuotojų vyrų ir moterų vidutinio valandos darbo užmokesčio neatskaičius mokesčių skirtumas, išreikštas kaip samdomųjų darbuotojų vyrų vidutinio valandos darbo užmokesčio neatskaičius mokesčių procentinė dalis. Jis apibrėžiamas kaip nekoreguotas, nes jis nėra fikslinamas atsižvelgiant į individualių savybių pasiskirstymą (taigi jis parodo bendrą su darbo užmokesčiu susijusių lyčių nelygybę). Įtraukiami visi įmonėse, turinčiose dešimt ar daugiau darbuotojų, dirbantys darbuotojai, neribojant pagal amžių ar dirbtas valandas.

2. Prasti matematikos mokymosi PISA (EBPO) rezultatai, 15-mečiai.

3. Socialinės ir ekonominės, taip pat kultūrinės padėties poveikis PISA (EBPO) rezultatams. 2012 ir 2015 m. vertės atitinkamai nurodo matematikos ir gamtos mokslų mokymosi rezultatus.

4. 2018 m. pirmų trijų ketvirčių vidurkis. Jaunimo nedarbo lygio duomenys dėl sezoniskumo pakoreguoti.

Šaltinis: Europos Komisija, EBPO.

C.4 lentelė. Socialinės įtraukties ir sveikatos priežiūros sistemos rodikliai

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Socialinės apsaugos išmokų išlaidos* (% BVP)						
<i>Liga ar sveikatos priežiūra</i>	4,2	4,1	4,1	4,4	4,6	:
<i>Neįgalumas</i>	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	:
<i>Senatvė ir maitintojo netekimas</i>	7,2	6,9	7,1	7,0	6,7	:
<i>Šeima ir vaikai</i>	1,4	1,1	1,1	1,1	1,1	:
<i>Nedarbas</i>	0,4	0,4	0,3	0,5	0,5	:
<i>Būstas</i>	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	:
<i>Socialinė atskirtis (niekur kitur nepriskirta)</i>	0,7	0,6	0,4	0,3	0,3	:
Iš viso	15,5	14,5	14,5	14,8	14,6	:
<i>iš jų materialine padėtimi grindžiamos išmokos</i>	0,9	0,8	0,6	0,5	0,4	:
Valdžios sektoriaus išlaidos pagal funkcijas (% BVP, COFOG)						
<i>Socialinė apsauga</i>	12,0	11,4	11,4	11,1	11,2	:
<i>Sveikata</i>	5,9	5,6	5,5	5,8	5,8	:
<i>Švietimas</i>	5,8	5,6	5,4	5,4	5,2	:
Savo lėšomis padengiamos sveikatos priežiūros išlaidos (% visų sveikatos priežiūros išlaidų)	31,8	32,8	31,5	31,8	32,3	:
Vaikai, kuriems gresia skurdas arba socialinė atskirtis (0–17 m. asmenų dalis %)*	31,9	35,4	28,9	32,7	32,4	31,6
Skurdo rizikos lygis ¹ (visų gyventojų dalis %)	18,6	20,6	19,1	22,2	21,9	22,9
Dirbančiųjų skurdo rizikos lygis (dirbančiųjų dalis %)	7,6	9,1	8,3	9,9	8,5	8,5
Didelį materialinį nepriteklį patiriančių asmenų dalis ² (visų gyventojų dalis %)	19,8	16,0	13,6	13,9	13,5	12,4
Labai prastų būsto sąlygų rodiklis ³ (pagal valdos statusą)						
<i>Savininkai, turintys hipotekos ar kitą paskolą</i>	1,3	1,2	8,9	5,3	4,2	4,9
<i>Nuomininkai, būstą nuomojantys rinkos kainomis</i>	8,1	28,9	3,2	28,7	5,7	12,9
Asmenų gyvenančių mažo darbo intensyvumo namų ūkiuose, dalis ⁴ (0–59 m. gyventojų dalis %)	11,4	11,0	8,8	9,2	10,2	9,7
Skurdo ribos, išreikštos nacionaline valiuta palyginamosiomis kainomis*	6964	7313	7420	2303	2526	2727
Sveiko gyvenimo metai sulaukus 65 m.						
<i>Moterų</i>	6,1	6,3	6,1	5,5	5,6	:
<i>Vyrų</i>	5,6	5,9	6,1	5,0	5,6	:
Bendra pensijų pakeitimo norma ⁵ (sulaukus 65 m.)	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4
Skaitmeninės ekonomikos ir visuomenės indekso (DESI) internetinio ryšio rodiklis ⁶	:	:	53,0	58,4	68,6	70,4
GINI koeficientas neatskaičius mokesčių ir socialinių pervedimų*	51,8	53,5	51,9	54,0	52,2	52,1
GINI koeficientas atskaičius mokesčius ir socialinius pervedimus*	32,0	34,6	35,0	37,9	37,0	37,6

*1) suvestinę neįtrauktas rodiklis.

1. Skurdo rizikos lygis: asmenų, kurių ekvivalentinės disponuojamosios pajamos mažesnės už 60 % šalies ekvivalentinių disponuojamųjų pajamų medianos, dalis.

2. Dalis asmenų, kurie patiria bent keturis iš toliau išvardytų nepriteklių: dėl pinigų stokos negali: i) susimokėti būsto nuomos ar komunalinių mokesčių, ii) pakankamai šildyti būsto, iii) padengti netikėtų išlaidų, iv) kas antrą dieną valgyti mėsos, žuvies ar analogiško baltyminio maisto, v) kartą per metus susimokėti už savaitę atostogų ne namuose, vi) turėti automobilio, vii) turėti skalbimo mašinos, viii) turėti spalvoto televizoriaus arba ix) turėti telefono.

3. Visų gyventojų, gyvenančių perpildytame būste ir prastomis būsto sąlygomis, procentinė dalis.

4. Asmenys, gyvenantys namų ūkiuose, kurių darbo intensyvumas labai mažas: 0–59 m. asmenų, gyvenančių namų ūkiuose, kuriuose per praėjusius 12 mėnesių suaugusieji (neskaičiuojant išlaikomų vaikų) dirbo mažiau kaip 20 % viso galimo darbo laiko, dalis.

5. 65–74 m. asmenų individualių pensijų neatskaičius mokesčių medianos ir 50–59 m. asmenų individualaus darbo užmokesčio neatskaičius mokesčių medianos santykis.

6. Fiksuotojo plačiajuosčio ryšio skverbtis (33 %), judriojo plačiajuosčio ryšio skverbtis (22 %), greitis (33 %) ir įperkamumas (11 %); Skaitmeninės darbotvarkės rezultatų suvestinės duomenys.

Šaltinis: Europos Komisija, EBPO.

C.5 lentelė. **Produktų rinkų rezultatai ir politikos rodikliai**

Rezultatų rodikliai	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Darbo našumo vienam asmeniui ¹ augimas (t / t-1), %						
Darbo našumo augimas pramonės sektoriuje	0,12	3,24	5,51	0,20	-0,56	4,16
Darbo našumo augimas statybų sektoriuje	-10,11	-1,19	13,85	-6,68	-6,07	12,00
Darbo našumo augimas rinkos paslaugų sektoriuje	3,38	2,05	0,28	3,01	1,04	4,93
Vienetui tenkančių darbo sąnaudų (VTDS) indekso ² augimas (t / t-1), %						
VTDS augimas pramonės sektoriuje	2,54	0,54	3,73	6,21	4,98	0,86
VTDS augimas statybų sektoriuje	12,73	-0,95	-4,78	6,76	17,47	3,70
VTDS augimas rinkos paslaugų sektoriuje	2,68	3,91	3,75	5,43	5,30	5,33
Verslo aplinka	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Sutarčių vykdymui užtikrinti reikalingas laikas ³ (dienų skaičius)	370	370	370	370	370	370
Įmonei įsteigti reikalingas laikas ³ (dienų skaičius)	19,5	8,5	5,5	5,5	5,5	5,5
MVĮ prašymų dėl banko paskolos rezultatai ⁴	:	1,16	1,27	1,14	1,17	1,06
Moksliniai tyrimai ir inovacijos	2012	2013	2014	2015	2016	2017
MTEP intensyvumas	0,89	0,95	1,03	1,04	0,84	0,88
Valdžios sektoriaus išlaidos švietimui (% BVP)	5,80	5,60	5,40	5,40	5,20	:
Dirbantieji, turintys aukštąjį išsilavinimą, ir (arba) asmenys, dirbantys mokslo ir technologijų srityje (viso užimtumo dalis %)	47	48	49	50	50	50
Gyventojai, įgiję aukštąjį išsilavinimą ⁵	29	30	31	33	34	35
Jaunuoliai, įgiję vidurinį išsilavinimą ⁶	89	90	91	91	92	91
Aukštųjų technologijų produktų prekybos balansas (% BVP)	0,23	0,06	-0,08	-0,46	-0,40	-0,30
Produktų ir paslaugų rinkos ir konkurencija				2003	2008	2013
EBPO produktų rinkos reguliavimas (PRR) ⁷ , bendras vertinimas				:	:	1,52
EBPO PRR ⁷ , mažmeninė prekyba				:	:	1,11
EBPO PRR ⁷ , profesinės paslaugos				:	:	1,85
EBPO PRR ⁷ , tinklų pramonės šakos ⁸				:	:	2,02

1. Pridėtinė vertė palyginamosiomis kainomis, padalyta iš dirbančiųjų skaičiaus.

2. Atlygis darbuotojams galiojančiomis kainomis, padalytas iš pridėtinės vertės palyginamosiomis kainomis.

3. Šio rodiklio apskaičiavimo metodikos, įskaitant prielaidas, išsamiai pateiktos <http://www.doingbusiness.org/methodology>.

4. Atsakymo į klausimą Q7B_a vidurkis. „[Banko paskola]: Jei pateikėte prašymą ir bandėte derėtis dėl tokios rūšies finansavimo per paskutinius šešis mėnesius, koks buvo rezultatas?“ Atsakymai buvo užkoduoti taip: nulis, jei gauta viskas, vienas, jei gauta 75 % ir daugiau, du, jei gauta mažiau negu 75 %, trys, jei buvo atsakyta ar prašymas atmestas, ir neįrašyta jokia vertė, jei prašymas dar svarstomas arba atsakymas nežinomas.

5. 15–64 m. gyventojų, įgijusių aukštąjį išsilavinimą, procentinė dalis.

6. 20–24 m. gyventojų, įgijusių bent jau vidurinį išsilavinimą, procentinė dalis.

7. Indeksas: 0 – nereguliuojama; 6 – labiausiai reguliuojama. EBPO produktų rinkos reguliavimo rodiklių apskaičiavimo metodikos išsamiai pateiktos <http://www.oecd.org/competition/reform/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm>.

8. EBPO energetikos, transporto ir ryšių reguliavimo suvestiniai rodikliai.

Šaltiniai: Europos Komisija; Pasaulio banko ataskaita „Doing Business“ (sutarčių vykdymo užtikrinimas ir laikas įmonei įsteigti); EBPO (produktų rinkos reguliavimo rodikliai); SAFE (MVĮ prašymų dėl banko paskolos rezultatai).

C.6 lentelė. Ekologiškai tvarus augimas

Ekologiškai tvaraus augimo rezultatai		2012	2013	2014	2015	2016	2017
Makroekonominiai							
Energijos vartojimo intensyvumas	kgne / €	0,23	0,21	0,20	0,20	0,21	0,21
Taršos anglies dioksidu intensyvumas	kg / €	0,69	0,62	0,60	0,60	0,58	-
Išteklių naudojimo intensyvumas (atvirkšt. išteklių našumui)	kg / €	1,24	1,45	1,32	1,29	1,30	1,32
Atliekų susidarymo intensyvumas	kg / €	0,18	-	0,19	-	0,19	-
Energijos prekybos balansas	% BVP	-7,5	-6,1	-4,7	-3,6	-2,6	-3,0
Energijos dalis SVKI	%	16,39	16,84	14,25	13,60	11,79	12,02
Energijos kainų pokyčio ir infliacijos skirtumas	%	3,8	-1,8	-4,8	-9,2	-5,5	-3,6
Faktinė energijos vieneto kaina	% prid. vertės	27,6	27,8	27,7	28,7	29,8	-
Aplinkosaugos mokesčiai, palyginti su darbo jėgos mokesčiais	santykis	0,13	0,13	0,13	0,14	0,13	-
Aplinkosaugos mokesčiai	% BVP	1,6	1,7	1,7	1,9	1,9	1,9
Sektoriniai							
Energijos vartojimo intensyvumas pramonės sektoriuje	kgne / €	0,13	0,12	0,11	0,11	0,11	-
Apdirbamosios pramonės, išskyrus naftos perdirbimą, faktinė energijos vieneto kaina	% prid. vertės	13,9	13,8	14,0	14,3	14,5	-
Didelio energijos vartojimo intensyvumo pramonės dalis ūkyje	% BVP	9,6	9,3	9,3	9,2	-	-
Elektros energijos kainos vidutinio dydžio pramoniniams vartotojams	€ / kWh	0,11	0,12	0,12	0,10	0,09	0,08
Dujų kainos vidutinio dydžio pramoniniams vartotojams	€ / kWh	0,05	0,04	0,04	0,02	0,03	0,03
Viešieji MTEP energetikos sektoriuje	% BVP	0,01	0,02	0,01	0,02	0,01	0,01
Viešieji MTEP aplinkosaugos sektoriuje	% BVP	0,00	0,00	0,01	0,01	0,00	0,00
Komunalinių atliekų perdirbimo norma	%	23,5	27,8	30,5	33,1	48,0	48,1
I ATLPS įtraukto išmetamo ŠESD kiekio dalis*	%	41,7	38,8	35,9	36,1	30,7	-
Energijos vartojimo intensyvumas transporto sektoriuje	kgne / €	0,46	0,44	0,47	0,51	0,51	-
Taršos anglies dioksidu intensyvumas transporto sektoriuje	kg / €	1,29	1,23	1,31	1,41	1,42	-
Energijos tiekimo saugumas							
Priklausomybė nuo energijos importo	%	80,5	78,5	78,3	78,4	77,6	75,6
Bendras tiekėjų koncentracijos indeksas	HHI	99,7	97,5	87,8	71,7	51,5	-
Energijos rūšių derinio diversifikavimas	HHI	0,29	0,27	0,27	0,27	0,27	0,27

Visi makrolygio intensyvumo rodikliai nurodyti kaip fizinio dydžio ir BVP santykis (2010 m. kainomis).

Energijos vartojimo intensyvumas: bendrojo vidaus energijos suvartojimo (kgne) ir BVP (EUR) santykis.

Taršos anglies dioksidu intensyvumas: išmetamo ŠESD kiekio (CO₂ ekvivalentas kg) ir BVP (EUR) santykis.

Išteklių naudojimo intensyvumas: medžiagų vidaus vartojimo (kg) ir BVP (EUR) santykis.

Atliekų susidarymo intensyvumas: atliekų (kg) ir BVP (EUR) santykis.

Energijos prekybos balansas: energijos eksporto ir importo balansas, % BVP.

Energijos dalis SVKI: vadinamųjų energijos punktų vartojimo krepšelyje dalis, naudojama sudarant SVKI.

Energijos kainų pokyčio ir infliacijos skirtumas: SVKI energijos komponentė ir bendra SVKI infliacija (metinis pokytis %).

Faktinė energijos vieneto kaina: faktinės energijos sąnaudos kaip bendros ekonomikoje sukuriamos pridėtinės vertės dalis procentais.

Energijos vartojimo intensyvumas pramonės sektoriuje: galutinio energijos suvartojimo pramonės sektoriuje (kgne) ir bendrosios pridėtinės vertės pramonės sektoriuje (2010 m. kainomis EUR) santykis.

Apdirbamosios pramonės, išskyrus naftos perdirbimą, faktinė energijos vieneto kaina: faktinės sąnaudos kaip apdirbamosios pramonės pridėtinės vertės dalis procentais.

Didelio energijos vartojimo intensyvumo pramonės dalis ūkyje: tokios pramonės šakų bendrosios pridėtinės vertės dalis BVP.

Elektros energijos ir dujų kainos vidutinio dydžio pramoniniams vartotojams, suvartojantiems 500–2000 MWh ir 10 000–100 000 GJ; sumos be PVM.

Komunalinių atliekų perdirbimo norma: perdirbtos ir kompostuojamos komunalinės atliekos, palyginti su visomis komunalinėmis atliekomis.

Viešieji MTEP energetikos arba aplinkosaugos sektoriuje: valdžios sektoriaus išlaidos MTEP šiuose sektoriuose, % BVP.

I ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemą (ATLPS) įtraukto išmetamo ŠESD kiekio dalis (išskyrus aviaciją), remiantis duomenimis apie išmetamą ŠESD kiekį.

valstybių narių pateiktas Europos aplinkos agentūrai (neįskaitant teršalų, susidariusių dirbant žemę, keičiant žemės naudojimo paskirtį ir vykdant miškininkystės veiklą, kiekio).

Energijos vartojimo intensyvumas transporto sektoriuje: galutinės energijos suvartojimo transporto sektoriuje (kgne) ir bendrosios pridėtinės vertės transporto sektoriuje (2010 m. kainomis EUR) santykis.

Taršos anglies dioksidu intensyvumas transporto sektoriuje: išmetamo ŠESD kiekio transporto sektoriuje ir bendrosios pridėtinės vertės transporto sektoriuje santykis.

Priklausomybė nuo energijos importo: grynojo energijos importo ir bendrojo vidaus energijos suvartojimo, įskaitant tarptautinį bunkerį, santykis.

Bendras tiekėjų koncentracijos indeksas: apima naftą, dujas ir anglį. Mažesnės vertės reikiama didesnę diversifikaciją, taigi mažesnę riziką.

Energijos rūšių derinio diversifikavimas: Herfindahlio indeksas, susijęs su gamtinėmis dujomis, visais naftos produktais, branduoline šilumine energija, atsinaujinančiųjų išteklių energija ir kietuoju kuru.

* Europos Komisija ir Europos aplinkos agentūra.

Šaltinis: Europos Komisija ir Europos aplinkos agentūra (I ATLPS įtraukto išmetamo ŠESD kiekio dalis); Europos Komisija (aplinkosaugos mokesčiai, palyginti su darbo mokesčiais ir BVP); Eurostatas (visi kiti rodikliai).

D PRIEDAS. SU 2021–2027 M. SANGLAUDOS POLITIKOS FINANSAVIMU SUSIJUSIŲ INVESTICIJŲ GAIRĖS LIETUVAI

Su 2021–2027 m. sanglaudos politikos finansavimu susijusių investicijų gairės Lietuvai⁽³³⁾

Remiantis 2018 m. gegužės 2 d. Komisijos pasiūlymu dėl 2021–2027 m. daugiamečių finansinės programos (COM(2018) 321), šiame D priede pateikiama preliminari Komisijos tarnybų nuomonė dėl prioritetinių investicijų sričių ir bendrųjų sąlygų, kad būtų veiksmingai įgyvendinta 2021–2027 m. sanglaudos politika. Šios prioritetinės investicijų sritys nustatytos atsižvelgiant į platesnes aplinkybes, susijusias su ataskaitoje vertinamomis kliūtimis investicijoms, investicijų poreikiais ir regioniniais skirtumais. Šis priedas – Lietuvos ir Komisijos tarnybų dialogo rengiant sanglaudos politikos fondų (Europos regioninės plėtros fondo, Sanglaudos fondo ir „Europos socialinio fondo +“) programavimą pagrindas.

D.1 lentelė. **Politikos tikslai**

1 politikos tikslas: pažangesnė Europa – novatoriška ir pažangi ekonomikos pertvarka

Lietuvos bendrieji inovacijų veiklos rezultatai ir inovatyvių bei didelės pridėtinės vertės įmonių dalis – abu šie veiksniai yra pagrindinės našumo ir konkurencingumo varomosios jėgos – atsilieka nuo ES-28 vidurkio. Todėl nustatyti svarbūs prioritetiniai investicijų poreikiai⁽¹⁾ yra susiję su būtinybe **stiprinti mokslinių tyrimų ir inovacijų pajėgumus ir pažangiųjų technologijų naudojimą**, prireikus bendradarbiaujant su kitomis šalimis ir vadovaujantis ES Baltijos jūros regiono strategija, taip pat remiantis patirtimi, įgyta Lietuvoje įgyvendinant Komisijos bandomąjį pažangios pramonės pertvarkos projektą, ir konkrečiai su būtinybe:

- gerinti inovacijų veiklos rezultatus ir stiprinti našumo augimą, nustatant sumanosios specializacijos sritis pagal nacionalinius ir regioninius poreikius ir potencialą;
- didinti inovatyvių įmonių skaičių sumanosios specializacijos sektoriuose, turinčiuose didžiausią potencialą, atsižvelgiant į regionų specializacijas;
- didinti mokslinių tyrimų ir inovacijų pasiūlą, didinant mokslinių tyrimų sistemos patrauklumą ir konkurencingumą;
- remti universitetų ir įmonių bendrus mokslinius tyrimus, taip sudarant technologijų perdavimo ir mokslinių tyrimų rezultatų komercinimo sąlygas.

Nors Lietuvoje plačiajuosčio ryšio aprėptis palyginti didelė, namų ūkių naudojimas plačiajuosčiu ryšiu ir įmonių naudojimas pažangiomis duomenimis grindžiamomis technologijomis tebėra ribotas. Todėl nustatyti prioritetiniai investicijų poreikiai yra susiję su būtinybe **piliečiams, įmonėms ir valdžios institucijoms pasinaudoti skaitmeninimo teikiama nauda** ir konkrečiai:

- didinti informacinių ir ryšių technologijų, įskaitant pagalbinę infrastruktūrą ir paslaugas, naudojimą mažosiose ir vidutinėse įmonėse;
- didinti e. paslaugų teikimo mastą, kokybę ir sąveikumą ir piliečių naudojimą šiomis paslaugomis, ypatingą dėmesį skiriant kaimo vietovėms ir vyresnio amžiaus žmonėms bei bendradarbiavimui abipus sienos;
- plėsti ir spartinti atvirųjų duomenų ir e. valdžios paslaugų diegimą ir naudojimą.

(1) Pagal intensyvumą poreikiai skirstomi į tris kategorijas mažėjančia tvarka: svarbūs prioritetiniai investicijų poreikiai, prioritetiniai investicijų poreikiai ir investicijų poreikiai.

(tęsinys kitame puslapyje)

⁽³³⁾ Šį priedą reikėtų svarstyti kartu su EK pasiūlymu dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl Europos regioninės plėtros fondo ir Sanglaudos fondo COM(2018) 372 ir EK pasiūlymu dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl „Europos socialinio fondo +“ COM(2018) 382, o konkrečiai – su šiuose pasiūlymuose išdėstytais reikalavimais dėl paramos telkimo pagal temas ir nustatytos lėšų dalies skyrimo miestų plėtrai.

Lentelė (tęsinys)

<p>Lietuvoje įmonės yra gana mažos ir nepakankamai integruotos į vietas bei tarptautinius klasterius ir pasaulines vertės grandines. Startuolių ekosistema yra palyginti nauja ir dinamiška ir ją reikia toliau plėtoti. Todėl nustatyti svarbūs prioritetiniai investicijų poreikiai yra susiję su būtinybe didinti mažųjų ir vidutinių įmonių augimą ir konkurencingumą ir konkrečiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • didinti inovatyvių mažųjų ir vidutinių įmonių konkurencingumą ir augimo perspektyvas; • tarptautinti jų veiklą ir padėti kilti pasaulinėse vertės grandinėse; • identifikuoti naujas eksporto rinkas ir skatinti dalyvavimą bendradarbiavimo tinkluose ir tarpregioniniuose, įskaitant Baltijos jūros regioną, klasteriuose; • skatinti verslumą, taip pat startuolių ir (arba) veiklą plečiančių įmonių bei akceleratorių kūrimą ir augimą.
<p>Perėjimą prie naujų technologijų Lietuvoje stabdo silpnos inovacijos ir menkas įmonių darbuotojų skaitmeninis raštingumas. Todėl nustatyti investicijų poreikiai yra susiję su būtinybe plėtoti sumaniajai specializacijai, pramonės pertvarkai ir verslumui tinkamus įgūdžius ir konkrečiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mažosioms ir vidutinėms įmonėms bei mokslo tiriamosioms institucijoms rengti tikslinius mokymus apie tai, kaip valdyti inovacijas; • padėti mažosioms ir vidutinėms įmonėms persikvalifikuoti sumanosios specializacijos srityse; • plėtoti universitetų ir mokslo tiriamųjų institucijų gebėjimus didinti jų mokslinių tyrimų projektų komercinį perspektyvumą ir aktualumą rinkoje; • ugdyti mažųjų ir vidutinių įmonių darbuotojų skaitmeninius įgūdžius, siekiant padidinti tų įmonių našumą.

<p>2 politikos tikslas: žalesnė ir mažo anglies dioksido kiekio Europa – perėjimas prie švarios ir teisingos energetikos, žaliosios ir mėlynosios investicijos, žiedinė ekonomika, prisitaikymas prie klimato kaitos ir rizikos prevencija(2)</p>
<p>Lietuvos ekonomikoje vis dar suvartojama santykinai daug energijos: energijos suvartojimo lygis gerokai viršija ES vidurkį, nors numatoma, kad šalis viršys nustatytus išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekio mažinimo 2020 m. tikslus. Todėl nustatyti svarbūs prioritetiniai investicijų poreikiai yra susiję su būtinybe skatinti naudoti energijos vartojimo efektyvumo priemones ir atsinaujinančiųjų išteklių energiją ir konkrečiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • sumažinti energijos suvartojimą gyvenamuosiuose ir viešuosiuose pastatuose ir įmonėse; • remti elektros energijos gamybos iš atsinaujinančiųjų išteklių mažos galios įrenginių, priklausančių energetikos bendruomenėms, įmonėms arba atskiriems energijos vartotojams, diegimą; • remti perėjimą prie atsinaujinančiųjų energijos išteklių šildymo sektoriuje; • diegti pažangiųjų elektros skirstymo tinklų ir kaupimo sprendimus.
<p>Lietuvos ekonomikoje ištekliai naudojami labai neefektyviai. Nepaisant didelės pažangos gerinant atliekų tvarkymo veiksmingumą, pigiausias ir vis dar svarbus atliekų tvarkymo būdas Lietuvoje tebėra atliekų šalinimas sąvartynuose. Todėl nustatyti investicijų poreikiai yra susiję su būtinybe toliau skatinti perėjimą prie žiedinės ekonomikos, taip pat atsižvelgiant į naujus antrinio perdirbimo ir atliekų šalinimo sąvartynuose tikslus, ir konkrečiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • remti perėjimą prie didesnio masto atliekų prevencijos, pakartotinio naudojimo ir perdirbimo; • skatinti perdirbtųjų medžiagų, kaip žaliavų alternatyvos, ir perdirbtųjų medžiagų apskritai naudojimą.
<p>Kalbant apie klimato kaitos nulemtus pavojus, Lietuvoje aktualūs potvyniai ir potvynių daroma žala ekonomikai ir infrastruktūrai, taip pat pakrančių erozija. Todėl nustatyti investicijų poreikiai yra susiję su prisitaikymu prie klimato kaitos, rizikos prevencija ir atsparumu nelaimėms siekiant:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mažinti įvairių rūšių riziką, nustatytą atliekant nacionalinį rizikos vertinimą, ir daugiausia dėmesio skirti prevencijai; • skatinti koordinuotus ir bendradarbiavimu grindžiamus prevencinius veiksmus pagal ES Baltijos jūros regiono strategiją.

(2) Nors energetikos tinklų jungtys negali būti remiamos ERPF ir Sanglaudos fondo lėšomis (Pasiūlymo COM(2018) 372 6 straipsnio 1 dalies h punktas), jos galėtų būti finansuojamos pagal Europos infrastruktūros tinklų priemonę atsižvelgiant į jos tikslus (Pasiūlymo COM(2018) 438 3 straipsnio 1 dalis ir 2 dalies b punktas).

(tęsinys kitame puslapyje)

Lentelė (tęsinys)

3 politikos tikslas: geriau sujungta Europa – judumas ir regionų informacinių ir ryšių technologijų jungtys
<p>Lietuvos transporto infrastruktūra vis dar toli gražu nesiekia ES vidutinių standartų, kiek tai susiję su tinklo plėtra, investicijomis į mokslinius tyrimus ir inovacijas, anglies dioksido išmetimu ir sauga, nors aprėptis ir kokybė per pastaruosius kelerius metus labai pagerėjo. Todėl nustatyti svarbūs prioritetiniai investicijų poreikiai yra susiję su būtinybe plėtoti tvarų, atsparų klimato kaitos poveikiui, pažangų, saugų ir įvairiarūšį transeuropinį transporto tinklą ir jo prieinamumą ir konkrečiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • užbaigti pagrindinį ir visuotinį transeuropinį transporto tinklą ir užtikrinti, kad nacionalinės jo atkarpos atitiktų ES standartus; • pagerinti prieigą prie transeuropinių transporto tinklų, susisiekimą su periferiniais regionais ir judumą abipus sienos; • investuoti į išorinio poveikio (neefektyvumo, spūsčių, nepakankamos saugos) mažinimą ir naujų technologijų diegimą. <p>Gyventojų koncentracija miestuose ir aplinkinėse vietovėse daro papildomą spaudimą tvariam judumui mieste, įskaitant prieinamumo problemas ir eismo spūstis. Todėl nustatyti investicijų poreikiai yra susiję su būtinybe skatinti tvarų daugiaryšį judumą mieste siekiant:</p> <ul style="list-style-type: none"> • skatinti naudoti tvarias, švaresnes ir efektyvias miesto transporto sistemas, įgyvendinant atitinkamas integruotas teritorinio vystymosi strategijas ir tvaraus judumo mieste planus, daugiausia dėmesio skiriant funkcinėms zonoms; • skatinti investicijas į mažo anglies dioksido kiekio viešąjį transportą ir aktyvias judėjimo rūšis. <p>Pagal plačiajuosčio ryšio aprėptį ir skverbtį Lietuvoje yra didelis skirtumas tarp miestų ir kaimo vietovių, nors apskritai šalies rezultatai, susiję su plačiajuosčio ryšio užtikrinimu, gana geri. Todėl nustatyti investicijų poreikiai yra susiję su būtinybe gerinti skaitmeninį junglumą ir konkrečiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • diegti itin didelio pralaidumo tinklus, naikinant ryšio aprėpties spragas kaimo ir mažiau apgyvendintose vietovėse; • gerinti viešųjų itin didelio pralaidumo tinklų, į kuriuos investuojama, kibernetinį ir fizinį saugumą.
4 politikos tikslas: socialiai atsakingesnė Europa, įgyvendinant Europos socialinių teisių ramstį
<p>Visuomenė senėja, o emigracija yra didelė. Vienas iš iššūkių – kvalifikuotų darbuotojų trūkumas. Pažeidžiamos grupės iš esmės yra už darbo rinkos ribų. Dvišalis socialinis dialogas ir socialinių partnerių kompetencijos yra riboti. Todėl nustatyti prioritetiniai investicijų poreikiai yra susiję su būtinybe gerinti galimybes įsidarbinti ir skatinti socialinę ekonomiką ir konkrečiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gerinti aktyvių darbo rinkos priemonių, visų pirma skirtų pažeidžiamoms grupėms, aprėptį ir stengtis užtikrinti sveiką ir tinkamai pritaikytą darbo aplinką; • remti socialinę ekonomiką ir socialinį verslą pradedančius verslininkus; • remti savanorišką darbo jėgos judumą tarp sektorių ir regionų; • skatinti socialinį dialogą ir padėti ugdyti socialinių partnerių kompetencijas. <p>Švietimo ir mokymo sistemoje yra spręstinių uždavinių. Oficialios vaikų priežiūros paslaugų teikimo aprėptis yra maža. Vis dar esama užimtumo skirtumų, susijusių su kvalifikacijos lygiu ir negalia. Mažai dalyvaujančiųjų suaugusiųjų mokymosi programose. Tebėra didelių teritorinių skirtumų. Nustatyti svarbūs prioritetiniai investicijų, įskaitant investicijas į infrastruktūrą, poreikiai yra susiję su būtinybe gerinti švietimo ir mokymo sistemos kokybę, veiksmingumą ir atitiktį darbo rinkos poreikiams, taip pat skatinti mokymąsi visą gyvenimą, lanksčias kvalifikacijos kėlimo ir keitimo galimybes visiems, geriau numatant pokyčius ir naujų įgūdžių poreikius, ir konkrečiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • remti bendrųjų kompetencijų, įskaitant skaitmeninius įgūdžius ir inovacijų valdymą, įgijimą, daugiausia dėmesio skiriant teritorinių ir socialinių skirtumų mažinimui; • gerinti švietimo ir mokymo sistemos darbuotojų rengimo kokybę ir nuolatinį jų mokymą; • plėsti galimybes naudotis įperkamos ir geros kokybės vaikų priežiūros paslaugomis; • gerinti įtraukų ir kokybišką neįgaliųjų švietimą; • bendradarbiaujant su atitinkamais suinteresuotaisiais subjektais išplėsti mokymąsi visą gyvenimą ir darbo vietoje; • skatinti darbdavius investuoti į mokymą; • remti partnerystes, siekiant užtikrinti geresnę informacijos apie darbo rinkos poreikius perdavimą.

(tęsinys kitame puslapyje)

Lentelė (tęsinys)

<p>Skurdo, socialinės atskirties ir pajamų nelygybės rodikliai yra dideli. Trūksta socialinio būsto. Todėl nustatyti svarbūs prioritetingi investicijų poreikiai yra susiję su būtinybe skatinti aktyvią įtrauktį, didinti įsidarbinimo galimybes ir spręsti materialinio nepritekliaus problemą teikiant pagalbą maistu ir pagrindinę materialinę pagalbą, įskaitant paramos priemones, ir konkrečiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • remti integruotą aktyvią įtrauktį, įtraukiant pilietinę visuomenę ir vietos bendruomenes; • didinti pažeidžiamų grupių informavimo veiklą, šalinti socialinės integracijos ir integracijos į darbo rinką kliūtis ir atsižvelgti į konkrečius slaugytojų poreikius; • mažinti benamystę ir gerinti galimybes gauti socialinį būstą, be kita ko, pasitelkiant infrastruktūrą. <p>Sveikatos priežiūros rezultatai prasti. Sveikatos priežiūros sektoriuje vis dar yra efektyvumo trūkumų. Mažai galimybių gauti ilgalaikės priežiūros paslaugas. Nustatyti prioritetingi investicijų, įskaitant investicijas į infrastruktūrą, poreikiai yra susiję su būtinybe gerinti sveikatos priežiūros ir ilgalaikės priežiūros paslaugų įperkumą, kokybę, veiksmingumą ir atsparumą, siekiant sumažinti sveikatos netolygumus, ir konkrečiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gerinti vienodas galimybes gauti įperkamas ir geros kokybės sveikatos priežiūros ir ilgalaikės priežiūros paslaugas; • sveikatos priežiūros paslaugas teikti pagal sustiprintą pirminės sveikatos priežiūros ir labiau į asmenį orientuotų paslaugų modelį; • užbaigti perėjimą nuo institucinės globos prie savarankiško gyvenimo bendruomeninių paslaugų; • remti sveikatos priežiūros, ilgalaikės priežiūros ir socialinės rūpybos darbuotojų kvalifikacijos keitimą bei kėlimą ir jų išlaikymą; • gerinti visuomenės sveikatos ir prevencijos politiką, sutelkiant dėmesį į pagrindinius sveikatos sutrikimo rizikos veiksnius ir grupes.
<p>5 politikos tikslas: piliečiams artimesnė Europa, skatinant tvarią ir integruotą miestų, kaimų ir pakrančių vietovių plėtrą ir vietos iniciatyvas</p> <p>Lietuvos didžiausi miestai atliko svarbų vaidmenį sparčiame šalies konvergencijos procese, tačiau gerovė ir galimybės pasiskirsto labai netolygiai, o atotrūkis tarp miestų ir kaimiškųjų vietovių didėja. Todėl nustatyti svarbūs prioritetingi investicijų į individualizuotą, tvarią ir integruotą miesto, kaimo ir pakrančių vietovių plėtrą ir vietos lygmens intervencines priemones poreikiai yra susiję su būtinybe papildyti politikos priemones, kuriomis siekiama reaguoti į demografinius iššūkius ir mažinti socialinius ir ekonominius skirtumus, ir konkrečiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • didinti miesto vietovių patrauklumą ir verslo aplinką, užtikrinant ryšius su funkcinėmis miestų zonomis; • atsižvelgti į regionų, kurių ekonominė ir socialinė plėtra lėtesnė, poreikius ir potencialą, derinant prisitaikymo ir gyvenimo kokybės priemones su investicijomis augimui skatinti; • stiprinti vietos ir regioninės valdžios institucijų ir vietos bendruomenių gebėjimus ir kompetencijas, susijusius su patikimų integruotų teritorinių strategijų rengimu ir projektų vertinimu bei atranka.
<p>Veiksmingo sanglaudos politikos įgyvendinimo veiksniai</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skatinti socialines inovacijas ir socialinius eksperimentus, susijusius su projektais ir programomis; • plačiau naudoti finansines priemones ir (arba) įnašus į Lietuvos skyrių pagal programą „InvestEU“ pajamų duodančiai ir išlaidas mažinančiai veiklai; • pasinaudoti patirtimi, įgyta Lietuvoje įgyvendinant Komisijos bandomąjį pažangios pramonės pertvarkos projektą; • peržiūrėti ir supaprastinti procedūras, kad būtų panaikinti sutapimai ir pertekliniai dokumentų teikimo bei koordinavimo reikalavimai programuojant ir įgyvendinant ES fondų paramą; • didinti tarpinių institucijų ir paramos gavėjų gebėjimą rengti ir įgyvendinti projektus; • stiprinti socialinių partnerių partnerystės kompetenciją ir aktyviau palaikyti dialogą su pilietinės visuomenės organizacijomis; • gerinti viešųjų pirkimų rezultatus, visų pirma stengiantis sumažinti konkursų, kuriuose dalyvauja tik vienas dalyvis, dalį ir didinti viešųjų pirkimų savivaldybių lygmeniu skaidrumą.

NUORODOS

„Rail Baltica“ (2017): *Global Project Cost-Benefit Analysis, Final Report*, 2017 m. balandžio mėn. Prieiga per internetą: <http://www.railbaltica.org/cost-benefit-analysis/>.

ANED (2018): The Academic Network of European Disability Experts: *European Semester 2018/2019 country fiche on disability. Lithuania* (dar nepaskelbta).

CASE (2018): Centre for Social and Economic Research: *Study and Reports on the VAT Gap in the EU-28 Member States: 2017 Final Report*, IHS, Institute for Advanced Studies, Viena. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/2018_vat_gap_report_en.pdf.

CompNet (2018): Competitiveness Research Network: *6th vintage of data*. Prieiga per internetą: <https://www.comp-net.org/>.

Dovilė Šličiuvienė (2017): *Public Procurement in Lithuania, (Dis)balance Between Profitability and Environmental Protection*, Global Procurement Theories and Practices, Springer.

EBPO (2016): *Questionnaire on Affordable and Social Housing (QuASH 2016)*. Prieiga per internetą: <https://www.oecd.org/els/family/PH1-2-Housing-policy-objectives-and-obstacles.pdf>.

EBPO (2017): *Reviews of National Policies for Education. Education in Lithuania*. Prieiga per internetą: https://www.oecd-ilibrary.org/education-in-lithuania_5jfq4tcg06nw.pdf?itemId=%2Fcontent%2Fpublication%2F9789264281486-en&mimeType=pdf.

EBPO (2018a): *Health Statistics 2018*. Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/els/health-systems/health-data.htm>.

EBPO (2018b): *Economic Surveys: Lietuva*. 2018 m. liepos mėn. Prieiga per internetą: <http://www.oecd.org/eco/oecd-economic-surveys-lithuania-2018-eco-surveys-ltu-2018-en.htm>.

Europos Komisija (2015): *Challenges to Member States' Investment Environments*, SWD(2015) 400 final. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/europe2020/challenges-to-member-states-investment-environments/index_en.htm.

Europos Komisija (2017): *Special Eurobarometer 470/2017 on Corruption*. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECI/AL/yearFrom/2017/yearTo/2017/search/corruption/surveyKy/2176>.

Europos Komisija (2018a): *Employment and Social Developments in Europe Annual Review 2018*. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8110&furtherPubs=yes>.

Europos Komisija (2018b): *The 2018 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2016-2070)*, 2018 m. gegužės mėn, Briuselis. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/2018-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2016-2070_en.

Europos Komisija (2018c): *Šalies ataskaita. Lietuva 2018*, SWD(2018) 213 final, 2018 m. vasario mėn., Briuselis. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-lithuania-lt.pdf>.

Europos Komisija (2018d): *Survey on the Access to Finance of Enterprises (SAFE), Results 2018*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/growth/access-to-finance/data-surveys_en.

Europos Komisija (2018e): *2018 SBA (Small Business Act) fact sheet Lithuania*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review_en.

Europos Komisija (2018f): *Digital Scoreboard for Lithuania*. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digital-scoreboard>.

Europos Komisija (2018g): *2018 m. bendra užimtumo ataskaita, remiantis suaugusiųjų įgūdžių ir mokymosi lyginamosios analizės rodikliais*. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?qid=1547650919951&uri=CELEX%3A52018DC0761>.

Europos Komisija (2018h): *Pensijų adekvatumo ataskaita*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/commission/news/pensions-eu-2018-apr-30_en.

Europos Komisija (2018i): *2018 m. Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis: Lietuva*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2018-lithuania_lt.pdf.

Europos Komisija (2018j): *European Innovation Scoreboard for Lithuania*. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/30690>.

Europos Komisija (2018k): *2018 10 26 Komisijos įgyvendinimo sprendimas dėl pagrindinio tinklo Šiaurės jūros ir Baltijos valstybių koridoriaus tarpvalstybinio projekto „Rail Baltica“*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/transport/sites/transport/files/legislation/c-2018-6969-rail-baltica_lt.pdf.

Europos Komisija (2018l): *Komisijos pasiūlymas dėl 2021–2027 m. sanglaudos politikos dokumentų, 2018 m. gegužės mėn.* Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/commission/publications/regional-development-and-cohesion_lt.

Europos Komisija (2018m): *Digital Economy and Society Index*. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>.

Europos Komisija (2019): *Fiscal Sustainability Report 2018*. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/fiscal-sustainability-report-2018_en.

FEANTSA (2015): *European Network of Organisations Working with the Homeless: Confronting Homelessness in the Framework of the European Semester 2014*. Prieiga per internetą: https://www.feantsa.org/download/confronting_homelessness_european_semester_20146731371529907757490.pdf.

Lietuvos Respublikos finansų ministerija (2019): *Verslo finansavimo 2014–2020 metų Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis išankstinis vertinimas*. Prieiga per internetą: <http://www.esinvesticijos.lt/uploads/documents/files/SK%20medziaga/2019/2019-01-31/Verslo%20ex-ante%20GALUTINE%20vertinimo%20ataskaita.pdf>.

Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija (2018). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5d8098b07add1e89188e16a6495e98c?jfwid=sujoldqaw> (lietuvių kalba).

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (2018): *Svarbiausi darbai švietime 2018*. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/2018%20svarbiausi%20svieitimo%20darbai.pdf>.

Lietuvos Respublikos valstybės kontrolė (2017): *Could Lithuanian students perform better?* Prieiga per internetą: <https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3780> (anglų kalba); *Ar gali gerėti Lietuvos mokinių pasiekimai?* Prieiga per internetą: <https://www.vkontrole.lt/failas.aspx?id=3778> (lietuvių kalba).

Pasaulio bankas (2018a): *Doing Business 2018, Reforming to Create Jobs*. Prieiga per internetą: <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf>.

Pasaulio bankas (2018b): *Worldwide Governance Indicators for 2017*. Prieiga per internetą: <http://info.worldbank.org/governance/WGI/#doc-sources>.

Pasaulio ekonomikos forumas (2018): *Global Competitiveness report 2018*. Prieiga per internetą: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>.

Philipponnet N. ir Turrini A. (2017): *Assessing House Price Developments in the EU*, Europos Komisijos diskusijoms skirtas dokumentas. Prieiga per internetą: https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/assessing-house-price-developments-eu_en.

PSO (2018): *Can people afford to pay for health care?* Prieiga per internetą: www.euro.who.int/data/assets/pdf_file/0005/372425/ltu-fp-report-eng.pdf.

„Rail Baltica“ (2017): *Global Project Cost-Benefit Analysis, Final Report*, 2017 m. balandžio mėn. Prieiga per internetą: <http://www.railbaltica.org/cost-benefit-analysis/>.

RIO (2018): Mokslinių tyrimų ir inovacijų stebėjimo centras (angl. RIO) – Programos „Horizontas 2020“ politikos rėmimo priemonė, specialioji parama Lietuvai. Prieiga per internetą: <https://rio.jrc.ec.europa.eu/policy-support-facility/specific-support-lithuania>.

Stokholmo aukštoji ekonomikos mokykla Rygoje (2018): *Shadow Economy Index for the Baltic Countries*. Prieiga per internetą: <https://www.sseriga.edu/shadow-economy-index-baltic-countries>.

Transparency International (2016): *Global Corruption Barometer*. Prieiga per internetą: <https://www.transparency.lt/lietuvos-gyventojai-duoda-maziau-kysiu-gydytojams-ir-policininkams/>.